

**ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE FEMİNİST DIŞ
POLİTİKA SÖYLEMİ VE İSVEÇ ÖRNEĞİ**

İLKİM TUĞÇE BİTER

ŞUBAT 2017

**ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE FEMİNİST DIŞ
POLİTİKA SÖYLEMİ VE İSVEÇ ÖRNEĞİ**

İLKİM TUĞÇE BİTER

ŞUBAT 2017

Tez Başlığı : ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE FEMİNİST DIŞ
POLİTİKA SÖYLEMİ VE İSVEÇ ÖRNEĞİ
Tezi Hazırlayan : İLKİM TUĞÇE BİTER

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı:

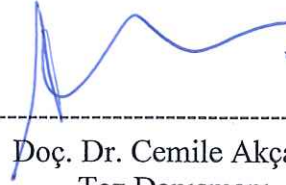
Prof. Dr. Mehmet YAZICI
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezin yüksek lisans derecesi elde etmek için gerekli koşulları sağladığımı
onaylarım.

Prof. Dr. Tanel DEMİREL
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Başkanı

Bu tez, tarafımdan incelenmiş olup Yüksek Lisans Tezi olarak uygun bulunmuştur.

Doç. Dr. Cemile Akça ATAÇ
Tez Danışmanı

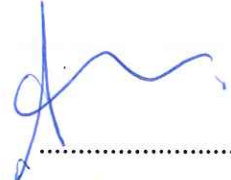
Tez Sınav Tarihi : 07.02.2017

Tez Jüri Üyeleri :

Doç. Dr. Cemile Akça ATAÇ (Çankaya Üniv.)

Prof. Dr. Müge KINACIOĞLU (Hacettepe Üniv.)

Yrd. Doç. Dr. Gökhan AKŞEMSETTİNOĞLU (Çankaya Üniv.)

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları bilimsel etik kurallarını gözeterek ifade ettiğimi ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.

Adı Soyadı : İlkin Tuğçe Biter

İmzası :

Tarih : Şubat 2017

ÖZET

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE FEMİNİST DIŞ POLİTİKA SÖYLEMİ VE İSVEÇ ÖRNEĞİ

BİTER, İlkim Tuğçe

Yüksek Lisans Tezi,

Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Cemile Akça ATAÇ

Şubat 2017, 106 sayfa

Feminizm, mevcut normlara tarihsel ve kurgusal olarak işlemiş erkek odaklı bakış açısını ve erkek baskınlığını kadınsı değerlerle ve kadın katılımıyla değiştirmeyi amaçlayan toplumsal bir harekettir. Uluslararası İlişkiler disiplinde postpozitivizmle birlikte feminist teori ön plana çıkmıştır. Dolayısıyla erkek odaklı bakış açısının yoğun bir biçimde hissedildiği Uluslararası İlişkiler disiplini, feminist teori tarafından eleştirilmiştir. Bu çalışmada, Uluslararası İlişkiler ve feminizm arasındaki ilişkinin değerlendirilmesiyle birlikte, eril değerlerin domine ettiği siyaset sahnesinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik politikaları ve feminist dış politika vizyonu ile bir ilke imza atan İsveç, feminizm çerçevesinde incelenecektir. İsveç'in feminist dış politika söylemi, mevcut çelişkilerine rağmen feminist uluslararası ilişkiler açısından olumlu bir gelişme olarak kabul edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Feminizm, Uluslararası İlişkiler, Toplumsal Cinsiyet, Feminist Dış Politika ve İsveç.

ABSTRACT

FEMINIST FOREIGN POLICY DISCOURSE IN INTERNATIONAL RELATIONS AND THE SWEDISH CASE

BİTER, İlkim Tuğçe

Master Thesis

Graduate School of Social Sciences Political Science And International Relations

Department

Advisor: Doç. Dr. Cemile Akça ATAÇ

February 2017, 106 Pages

Feminism is a social movement that aim at changing the male-dominant viewpoint and male dominance that has historically and fictitiously been applied to existing norms with feminine values and women's participation. In the discipline of International Relations, feminist theory has come into prominence with postpositivism and consequently the International Relations discipline, that the male-focused perspective is intensely felt, is criticised by feminist theory. In this study, in addition to evaluation of the relationship between the International Relations and feminism, Sweden will be examined within the framework of feminism, setting a new precedent with policies aimed at ensuring gender equality in the politics scene dominated by masculine values and the vision of feminist foreign policy. Sweden's feminist foreign policy discourse despite its current contradictions, is regarded as a positive development in terms of feminist international relations.

Keywords: Feminism, International Relations, Gender, Feminist Foreign Policy and Sweden.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
İNTİHAL BULUNMADIĞINA İLİŞKİN DİLEKÇE.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
ULUSLARARASI İLİŞKİLER DİSİPLİNİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ	
1.1. BİRİNCİ BÜYÜK TARTIŞMA: İDEALİZM VE REALİZM	8
1.2. İKİNCİ BÜYÜK TARTIŞMA: DAVRANIŞSALCILIK VE GELENEKSELÇİLİK	10
1.3. ÜÇÜNCÜ BÜYÜK TARTIŞMA: POZİTİVİZM VE POSTPOZİTİVİZM	13
İKİNCİ BÖLÜM	
FEMİNİZMİN KAVRAMSAL ANALİZİ VE TARİHSEL DÖNÜŞÜMLERİ	
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
FEMİNİST TEORİNİN ULUSLARARASI İLİŞKİLER DİSİPLİNİNE GİRİŞİ	
3.1. ULUSLARARASI İLİŞKİLERİN FEMİNİST ELEŞTİRİSİ 24	
3.1.1. Güvenlik Kavramına Dair Feminist Yaklaşım 32	
3.1.2. Savaş ve Barışa Dair Feminist Yaklaşım 37	
3.2. ULUSLARARASI İLİŞKİLERE DAİR FEMİNİST TEORİLERİN TİPOLOJİSİ	46

3.2.1. Liberal Feminizm	47
3.2.2. Eleştirel Feminizm	50
3.2.3. İnşacı Feminizm	51
3.2.4. Postyapısal Feminizm	52
3.2.5. Postkolonyal Feminizm	54
3.3. FEMİNİST ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE FARKLI SINIFLANDIRMALAR	55
3.3.1. Ampirik Feminizm	56
3.3.2. Analitik Feminizm	57
3.3.3. Normatif Feminizm	58
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
ULUSLARARASI İLİŞKİLERE YÖNELİK FEMİNİST PERSPEKTİFİN EYLEME YANSIMALARI	
4.1. ULUSLARARASI KADINLAR YILI KONFERANSLARI	61
4.2. KADINLARA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ SÖZLEŞMESİ (CEDAW)	64
4.3. 1325 SAYILI BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KARARI	66
4.4. 1820 VE 1889 SAYILI KARARLAR	68
BEŞİNCİ BÖLÜM	
FEMİNİST ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE İSVEÇ ÖRNEĞİ: FEMİNİST DIŞ POLİTİKA SÖYLEMİ	
5.1. İSVEÇ'E GENEL BİR BAKIŞ	73
5.2. İSVEÇ'İN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNE DAİR POLİTİKALARI.....	75
5.3. FEMİNİST DIŞ POLİTİKA SÖYLEMİ	82
SONUÇ	95
KAYNAKÇA	98
EKLER	106
EK-1: ÖZGEÇMİŞ	106

GİRİŞ

Feminizm katılım, erişim ve temsiliyet bakımından eşitlik kavramı çerçevesinde, yasaların güvencesi altındaki insan haklarının erkekler kadar kadınları da kapsamı gerektiğine inanan, temel motivasyonu erkekler ve kadınlar arasındaki tahakküme dayalı iktidar ilişkisini değiştirmek olan ve toplumsal cinsiyeti en önemli analiz birimi olarak gören disiplinler arası bir akademik biliş tarzıdır. Temelinde ırk, dil, din, milliyet ayırt etmeksizin bütün kadınların her türden baskıyı, sömürüyü, ayrımcılığı yaşamalarından dolayı oluşan ortak bir kadınlık durumu yatmaktadır. Aristoteles, *Politika* isimli eserinde, dünyayı yönetenler ve yönetilenler olmak üzere ikiye ayırmıştır. Ona göre kadınlar doğal olarak ikinci kategoridedir. Çünkü zeka ve ahlak açısından erkeklerden aşağı düzeydedirler. Erkek doğadan üstün, kadınsa aşağı ve uyruk olduğundan dolayı bir eşitlik ilkesi uğruna doğaya karşı çıkmanın hem bireyin hem de toplumun çıkarlarına aykırı olacağından bahsetmiştir. Dolayısıyla mantık kuralları ile işleyen bir politika yapma alanı olarak kamusal alanı erkeklerle özdeşleştirmiş ve kadınları özel alan içerisinde tutmuştur. Böylece kadınlar, doğaları gereği kamusal alanda geçerli olan erdemlerden yoksun oldukları gerekçesi ile vatandaşlık haklarından mahrum bırakılmıştır. Kamusal alan-özel alan dikotomisi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini kuvvetlendirmekte ve kamusal alanın sahibi olan erkeğin, özel alanda tutulan kadın üzerinde bir hakimiyet kurmasına sebebiyet vermektedir. Bu iktidar ilişkisinde eril değerler sürekli olarak yeniden üretilerek, bir hegemonya oluşturmaktadır. Feminizm, kamusal-özel alan ayrımını reddederek mevcut hegemonik düzeni değiştirmeyi amaçlamaktadır. 18.yüzyılda İngiltere’de ilk olarak kadınların oy hakkı için verilen feminist mücadele, sonrasında erkek egemen bütün alanlara nüfuz etmiştir. Dolayısıyla yönetenler ve onların çıkarlarından oluşan ve eril değerlerin hüküm sürdüğü Uluslararası İlişkiler disiplinine yönelik bir feminist sorgulama da kaçınılmaz olmuştur.

Uluslararası İlişkiler, devletlerin uluslararası arenada hangi politikaları neden yürüttüklerini ve bu politikaların diğer devletleri nasıl etkilediğini anlamamızı ve yorumlamamızı sağlayan bir disiplindir.¹ Tanımdan da anlaşılacağı üzere analizlerinin temelinde geleneksel olarak devletler yer almıştır. 1990 yılında Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte oluşan yeni dünya düzeninde 20. yüzyılın başından kalan mevcut tanımlar değişmiş ve birçok kavram yeniden ele alınmıştır. Uluslararası İlişkiler disiplini, erkeklerin egemen olması, eril değerlerin ön plana çıkması, bunların evrensel değerler olarak dayatılması ve toplumsal cinsiyete duyarsızlığı nedeniyle eleştirilmiştir. Feminist Uluslararası İlişkiler kuramcılarında Christine Sylvester, bu alanda gizlenmiş bir cinsiyetin -gizli bir erkek bakış açısının- olduğunu ve bunun da uluslararası ilişkileri nasıl düşünmemiz konusunda bizi yönlendirdiğini belirtmiştir.² Bu duruma erkek alanı olarak görülen ve “yüksek politikayı” oluşturan uluslararası güvenlik, devlet yönetimi ve askeri politika ile kadın alanı olarak kabul edilen ve “alçak politika” olarak adlandırılan aile hayatı, bireyler arası ilişkiler, yerel meseleler arasında bir ayrımın yerleşmiş olmasının etkisi büyüktür.³ Kadınlar, Margaret Thatcher, Angela Merkel, Condoleezza Rice, Hillary Clinton, Indira Gandhi gibi birkaç istisna dışında yüksek politikanın içerdiği alanlardan uzak kalmıştır.

Feminizmin Uluslararası İlişkiler disipliniyle ilişkisi iki açıdan incelenebilir. Öncelikle, Uluslararası İlişkiler disiplini tarihsel süreçte üç temel paradigma tartışmasına sahne olmuştur. İlki disiplinin başlangıcında yaşanan realizm ve idealizm arasındaki tartışmadır. İkincisi II. Dünya Savaşı sonrasında disiplini şekillendiren gelenekselcilik ve davranışsalcılık olarak bilinen tartışma ve sonuncusu 1990 yılından sonra başlayan ve günümüzde halen devam eden pozitivism ve postpozitivism tartışmasıdır.⁴ Üçüncü tartışmanın unsurlarından olan postpozitivism, Uluslararası İlişkiler disiplinini domine eden realizm ideolojisine ve disipline egemen pozitivist bilim anlayışına karşı çıkmıştır. Postpozitivism ışığında oluşan yeni eleştirel kuramlar,

---

¹ Özlem Kaygusuz, Egemenlik ve Vestfalyan Düzen, Evren Balta (ed.), *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*, İletişim Yayınları, 2016, İstanbul. 25

² Christine Sylvester, *Feminist Theory and International Relations in Postmodern Era*, Cambridge, Cambridge University Press, 1994. 1-19

³ Mustafa Aydın, *Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt:51, Sayı:1, 1996. 46

⁴ Bilgehan Emekler, *Uluslararası İlişkiler Disiplininde Epistemolojik Paradigma Tartışmaları: Postpozitif Kuramlar*, Bilge Strateji, Cilt 3, Sayı 4, Bahar 2011. 144

mevcut Uluslararası İlişkiler teorilerini sorgulamaya başlamıştır. Bu kuramlardan bir tanesi de feminizmdir. Böylece 1990'dan sonra feminizm kazandığı ivmeyle birlikte Uluslararası İlişkiler teorileri arasında yerini almıştır. Feminizmin uluslararası ilişkilerle olan ilişkisinin diğer bir yönü, değişen kuramlarla birlikte çevre sorunu, insan hakları, azınlıklar, küreselleşme gibi alçak politika alanlarının yeni dünya düzeninde ön plana çıkmasıdır. Alçak politikaya dair analizler feminist teorinin Uluslararası İlişkiler'de alternatif bir yaklaşım olarak görülmesini sağlamıştır. Yüksek politika – alçak politika ayrımının giderek belirsizleşmesinin ardından, kadın sorunları da (aile içi şiddet, zorla evlilik vb.) Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde, uluslararası örgütler ve uluslararası normlar çerçevesinde tartışılmaya başlanmıştır. Bu şekilde disiplinin kapsamı genişlemiş ve iki alan birbirine yakınlaşmıştır.⁵

Feminist Uluslararası İlişkiler teorileri, analizlerinde toplumsal cinsiyet kavramını esas almıştır. Başat aktör olarak görülen devletlerin birbirleriyle yaptığı savaşları, yaşanan eşitsizlikleri eril değerlerin yansıması olarak kabul etmişlerdir. Savaşlar, erkeklerin kavgası olarak, erkekler tarafından karar verilen ve zamanı erkeklerce belirlenen bir yapı olarak eleştirilmiştir. Savaş kararlarını verenlerin Golda Meir, Margareth Thatcher, Condoleezza Rice gibi kadınlar olduğu durumlarda bile, sistemdeki egemen maskülenliğin ötesine geçilememiş, karar mekanizmasının başındaki güçlü kadınlar bile disiplinin baskın eril değerlerini yeniden üretmiştir. Ancak liberal teoriye göre, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile devletlerin saldırgan politikaları arasında doğru bir orantı vardır. Eşitsizlik azaldıkça devletlerin güç kullanımının ve dolayısıyla savaşların da buna paralel bir biçimde azalacağı düşünülmüştür. Bu durumun en somut örneği olarak Kuzey Avrupa demokrasisinin model ülkelerinden İsveç'teki hükümet politikaları gösterilebilir. İsveç, toplumsal cinsiyet eşitliği ve buna bağlı olarak kadınların siyasi mekanizmalara katılımı konusunda son derece başarılıdır. Parlamentoda uyguladığı kadın kotaları ile siyasette erkekler kadar kadınların da eşit bir şekilde temsil edilmesini sağlamıştır. 2014 yılında İsveç'te yapılan seçimlerde, Sosyal Demokrat Parti, Yeşiller Partisi ile birlikte azınlık hükümeti kurmuş; başbakan Stefan Löfven yeni hükümeti "feminist" olarak adlandırmıştır. Zira kabinede 12 erkek ve 12 kadın bakanla birlikte tam bir eşitlik

---

⁵ Muhittin Ataman, Feminizm: Geleneksel Uluslararası İlişkiler Teorilerine Alternatif Yaklaşımlar Demeti, Alternatif Politika, Cilt. 1, Sayı. 1, Nisan 2009. 8

sağlanmıştır.⁶ Bunun yanı sıra, Dışişleri Bakanı olarak atanan Margot Wallström feminist dış politika söylemini ortaya atarak yüksek politika uygulamalarında bir ilke imza atmıştır.⁷ Uluslararası İlişkiler disiplini açısından bu durum, feminist teorinin pratiğe yansması olarak kabul edilebilir.

Bu çalışma öncelikli olarak Uluslararası İlişkiler disiplininin eril evrimini ve disipline yön veren paradigma tartışmalarını inceleyecektir. Daha sonra bu tartışmalardan biri olan postpozitivizm ışığında Uluslararası İlişkiler alanı, feminist bir bakış açısıyla değerlendirilecektir. Feminist Uluslararası İlişkiler alanındaki literatür taramasında Türkçe kaynaklardan ziyade yabancı dilde yazılan kaynaklar dikkat çekmektedir. Özellikle J. Ann Tickner, Laura Sjoberg, Cynthia Enloe, Christine Sylvester, Jean Bethke Elshtain'in çalışmaları postpozitivist çizgide Uluslararası İlişkiler'deki feminist perspektifi yansıtmaktadır. Bunun yanı sıra disiplinindeki feminist tipolojiler incelenirken Jacquie True'nun konuyla ilgili farklı sınıflandırması da değerlendirilecektir. Daha sonrasında Birleşmiş Milletler (BM) bünyesinde feminist uluslararası ilişkiler adına atılan somut adımlar, uluslararası kadın konferansları, Kadınlara Dair Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) ve 1325, 1820, 1889 Sayılı Kararlar gözden geçirilecektir. Araştırmanın son kısmında ise İsveç'in 2014 yılındaki genel seçimlerinden sonra iktidara gelen hükümetin, kendisini feminist olarak nitelendirmesinin ardından feminist dış politika söyleminin meydana gelişi üzerine yoğunlaşılacaktır. İsveç, toplumsal cinsiyet eşitliğini gerçekleştirmek konusundaki faaliyetlerinin yanı sıra dış politikasını feminist teori üzerinden şekillendireceğini ilan etmesi küresel siyasette bir ilk olarak nitelendirilmektedir. Dolayısıyla araştırmanın son bölümünde İsveç demokrasisinin tarihi gelişimi, toplumsal cinsiyet eşitliğine dair sürdürdüğü politikalar ve feminist dış politika söylemi değerlendirilecektir. İsveç'in feminist dış politikası, Uluslararası İlişkiler'de istisnai bir model teşkil ettiğinden, konuya dair araştırmalar için *The Guardian*, *Washington Post*, *Newyorker* gibi gazete ve dergilerden; İsveç'in Dışişleri Bakanlığı'nın internet sitesinden yararlanılacaktır. Ayrıca Lund Üniversitesi Siyaset

---

⁶ Maddy Savage, Sweden Reveals New 'Feminist' Cabinet, <http://www.thelocal.se/20141003/live-blog-lofven-cabinet>. Erişim Tarihi: 20.02.2017

⁷ Charlotte Owens, Sweden Leads Political Thought With A Feminist Foreign Policy, <http://theowp.org/reports/sweden-leads-political-thought-with-a-feminist-foreign-policy/>. Erişim Tarihi: 21.01.2017

Bilimi profesörü Karin Aggestam'ın feminist dış politikaya dair makaleleri ve kendisiyle yapılan röportaj, araştırma konusunu anlama açısından faydalı olacaktır. İsveç demokrasisi, toplumsal cinsiyet eşitliğine dair politikaları ve feminist dış politika söylemi ile kendine özgü bir model yaratmıştır. İsveç modeli Uluslararası İlişkiler alanında feminizmin, teorinin ötesinde pratiğe geçişinin bir göstergesi olarak kabul edilmiştir. Postmodern bir çağda feminist politikalar istisnai bir durum olarak görülmekten ziyade normalleştirilmelidir; çünkü 2017 yılında yaşamak bunu gerektirir.⁸

---

⁸ Kanada Başbakanı olarak seçildikten sonra yaptığı bir konuşmada Justin Trudeau, kabinedeki kadın ve erkek bakan sayısının eşitliğinin neden önemli olduğunu soran bir gazeteciye “Çünkü 2015 yılındayız.” diyerek cevap vermiştir. Bkz: “Justin Trudeau Sworn In As New Canada Prime Minister” <http://www.bbc.com/news/world-us-canada-34725055>. Erişim Tarihi: 20.01.2017

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI İLİŞKİLER DİSİPLİNİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Uluslararası ilişkiler, en genel ifadesiyle devletler ile uluslararası ya da uluslarüstü aktörlerin birbirleriyle olan etkileşimlerini açıklamak, anlamlandırmak ve tanımlamakla ilintilidir. Uluslararası ilişkiler sözlüğünde ise bu terim, devletlerin sınırları ötesindeki devlet tabanlı aktörler arasındaki bütün etkileşimleri tanımlamak için kullanılmıştır.⁹ Bu tanımlar çerçevesinde devlet her zaman Uluslararası İlişkiler disiplinine dair analizlerin merkezinde yer almıştır. Devletin varlığı kadar eski bir terim olan uluslararası ilişkilerin bir disiplin olarak akademik alanda yer alması, 1919 yılında Aberystwyth'de Wales Üniversitesi'nde ilk kürsünün kurulmasıyla başlamıştır.¹⁰ İkinci kürsü, Philip Noel-Baker'in başkanlığında 1923'de Montague Burton'un finansal desteği ile London School of Economics'de kurulmuştur. Bunu 1930 yılında Oxford Üniversitesi'nde kurulan kürsü takip etmiştir. Aynı dönemde Amerika Birleşik Devletleri'nde (A.B.D) University of South California (USC) Rektörü R. B. von Klein Smid, Uluslararası İlişkiler eğitime büyük önem verilmesi gerektiğini vurgulayarak, 1924 yılında daha sonra *USC School of International Relations* adını alacak olan *Los Angeles University of International Relations* kürsüsünü kurmuştur.¹¹ Bu yönüyle Uluslararası İlişkiler imparatorluklar sonrası ulus devletlerle ilgili yeni bir araştırma alanı olarak nitelendirilmektedir.

Ancak tarihsel perspektifte modern devletin ve modern uluslararası ilişkilerin doğuşu 1648 Vestfalya Antlaşmalarına kadar gitmektedir. Avrupa'nın o tarihe kadarki

---

⁹ Graham Evans & Jeffrey Newnham, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Çev: H.Ahsen Utku, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul, 2007. 628

¹⁰ Graham Evans & Jeffrey Newnham, a.g.e, 629

¹¹ Erdem Özlük, *Uluslararası İlişkiler Disiplininin Soy Kütüğü*, SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, No:17, 2009. 247

en kanlı savaşlarından olan Otuz Yıl Savaşları'nı sona erdiren, başlıcaları Münster ve Osnabrück olan, Vestfalya Antlaşmaları'nda belirlenen ilkeler, Vestfalya Düzeni olarak adlandırılmış ve modern uluslararası ilişkiler sisteminin başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Bu antlaşmayla birlikte, modern uluslararası ilişkilerde yer alan modern devleti içermediğinden dolayı Vestfalya Barışı Uluslararası İlişkilerin kurucu miti olarak adlandırılır. Daha sonra sebepleri ve sonuçlarıyla birçok alanda kırılma etkisi yaratan I. Dünya Savaşı, Uluslararası İlişkiler'i de etkileyerek, disiplinin gelişimine büyük katkı sağlamıştır. Böylece disiplin, savaşın nedenlerine ve barış koşullarının nasıl sağlanacağına dair analizlere yoğunlaşmıştır.

İmparatorluklar çağının bitip uluslararası sistemi ulus devletlerin domine etmesiyle, barış ve düzenin perspektifi olan imparatorluklar yerini anarşik bir ortama bırakmıştır. Böylece II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar, Uluslararası İlişkiler'e yön veren üç büyük tartışmanın ilkinin fitilini ateşlemiştir. Realizm ve idealizm çekişmesi iki dünya savaşı arasındaki dönemde literatüre egemen olmuştur. Normatif perspektifin etkisiyle mevcut sistemi ahlaki ve etik açıdan değerlendiren idealizm, olanla değil olması gerekenle ilgilenmiştir. Ampirik kuramla ilişkili olan realizm, uluslararası sisteme anarşinin hakim olduğunu ve sistemdeki devletlerin çıkarları doğrultusunda güçlerini maksimize etmelerini rasyonel bir davranış olarak ele almıştır. Bu paradigma tartışmasından realist kuram galip gelerek, disipline uzun süre damgasını vurmuştur. II. Dünya Savaşı'ndan sonra 1960'lı yıllarda ikinci paradigma tartışması gündeme gelmiştir. Gelenekselcilik ve davranışsalcılık olarak adlandırılan bu tartışma, egemen paradigma olan realizmin, neo-realizme evrilmesine neden olmuş; hakimiyetini başka bir açıdan sürdürmeye devam etmiştir. Üçüncü büyük tartışma, Soğuk Savaş'ın bitmesinin akabinde iki kutuplu dünya düzeninin sona ermesi ve yeni bir dünya düzeninin oluşmasıyla birlikte, disiplini domine eden realizm / neo-realizmin ve onun bilim anlayışı olan pozitivistimin ciddi bir eleştirisine sahne olmuştur. Bu tartışma pozitivism ve postpozitivism olarak isimlendirilmiştir. Postpozitivizmle birlikte realizme alternatif bakış açıları geliştirilmiş; eleştirel kuram, konstrüktivizm (inşacılık), feminist kuram gibi teoriler disiplinde farklılık yaratmıştır. Yeni kuramlarla birlikte, temel analiz birimleri değişmiş; disiplinin baskın analiz birimi olan devletin yanında çeşitli devlet dışı aktörler ve koşullar da dikkate alınmaya başlanmıştır. Örneğin feminist kuram, devletlerin bireylerden oluştuğuna dikkat

çekmiş ve bireyler arasındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğini temel analiz birimi olarak değerlendirmiştir. Üç büyük paradigma tartışmasının ayrıntılı olarak incelenmesi, postpozitivizmle birlikte ortaya çıkan kuramları anlamak açısından yararlı olacaktır. Bunun sonucunda araştırmanın konusuyla bağlantılı olarak feminist kuramın, realizmin hegemonyasını kırarak gerçek bir paradigma değişimi yapıp yapmadığı değerlendirilecektir.

1.1. BİRİNCİ BÜYÜK TARTIŞMA: İDEALİZM VE REALİZM

Uluslararası İlişkiler disiplininin tarihsel süreçte yaşadığı üç büyük paradigma tartışmasının ilki idealizm ve realizm arasında gerçekleşmiştir. İdealizm, Uluslararası İlişkiler çalışmalarının ortaya çıkmasına öncülük eden bir akımdır. I. Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkisinin ardından, aynı felaketin tekrar yaşanmaması üzerine teoriler geliştirilmiştir. Bu bağlamda savaşların sona erdirilmesi ve barışın tesis edilerek düzenin sağlanmasına yönelik siyaset, yapı ve mekanizmalar idealizmin araştırma konuları arasında yer almıştır. Dolayısıyla hukuka saygı, ortak evrensel değerler çerçevesinde, 1918 yılında A.B.D Başkanı Woodrow Wilson tarafından kendi adını taşıyan 14 maddelik Wilson İlkeleri ilan edilmiş ve imparatorluklar çağı sona ermiştir. Sonrasında 1920 yılında Milletler Cemiyeti kurularak, uluslararası alanda savaşların bitmesi ve barışın sağlanmasına yönelik somut adımlar atılmıştır.

İdealistler, normatif bir kaygı güderek mevcut dünya düzenini olduğu gibi değil olması gerektiği gibi görmüşlerdir. Bunun için devletler arasındaki çatışmaları sona erdirecek, uluslararası arenada güvenliği sağlayacak konulara odaklanmışlardır. İdealistlere göre, uluslararası çatışmaların esas kaynağı bilgi eksikliği ve kavrayış yoksunluğudur. Onlara göre gelişme ancak rasyonel aklın kullanılmasıyla mümkündür. Bununla beraber barış koşullarının gerçekleştirilebilmesi için bir bilgi alanının üretilmesini zorunludur. İdealistler bilimle ilgili düşüncelerini net bir şekilde yansıtmaları da, bilgi üretiminin ve alanlarının bilimsel olması gerektiği konusunda hemfikirdirler. Nitekim barışa dair sundukları alternatifler, Milletler Cemiyeti'nin dağılması ve sonrasında çıkan II. Dünya Savaşı ile işlevsiz kalmıştır. Böylece idealistlerin varsayımlarının yeterince bilimsel olmadığı ve normatif çalışmaların

Uluslararası İlişkiler disiplinine doğru öngörüler getirmediği görülmüştür. Realistler normatif yargılardan uzak kaldıkları için kendi çalışmalarını daha bilimsel olarak değerlendirmiş ve idealizmi eleştirmişlerdir.¹²

Realist eleştiri, idealistlerin siyasetin kendine özgü doğasını anlayamadığı iddiasında bulunmuş; uluslararası siyaseti egemen devletler arasında bir güç mücadelesi olarak görmek gerektiğini vurgulamıştır. Asıl meselenin, eşit ve çoğul egemen devletler arasındaki bu güç mücadelesinin mantığını ve bu mantıkla şekillenen güç dengesi, ittifaklar, savaş vb. mekanizmaları anlamak olduğunu belirtmiştir.¹³ Realizm, devletlerin oluşturduğu uluslararası sistemi anarşik olarak değerlendirmiştir. İdealizmin benimsediği ahlaki ve etik normlar doğrultusunda dünya düzeninde devletlerin barışı nasıl tesis edeceği konusuna değil, anarşik bir dünya düzeninde, bir devletin diğerini domine etmesini engelleyen güçler dengesi ile çıkar maksimizasyonunun nasıl sağlanacağı konusuna odaklanmıştır. Realizm eğer yıkıcı savaşlar durdurulmak isteniyorsa bu gerçeğin kabul edilmesi gerektiğini ve insan doğasının kötü olmasından dolayı ahlaki ilkelere bel bağlanmamasını savunmuştur. Nasıl ki bireyin önceliği hayatta kalmak ve güvenliğini sağlamaksa devletler için de aynı durum söz konusudur. Devletlerin temel motivasyonu, anarşik bir dünya düzeninde birbirleri için tehlikeli olduklarını bilerek hayatta kalma mücadelesini kazanmaktır.

Anarşi, kelime anlamı olarak idare yokluğu manasına gelmektedir.¹⁴ Dünya düzeninde anarşi, Uluslararası İlişkiler'in başat bir kavramı olarak, devletlerin uluslararası sistemde davranışlarını yönetecek bağlayıcı mekanizmaların olmaması şeklinde tanımlanmaktadır. Realist perspektifte, egemen devletler üzerinde bağlayıcı kurum ya da mekanizmaların olmayışı, uluslararası sistemde herkesin herkesle savaş halinde olduğu doğa durumuna işaret etmektedir. Dolayısıyla realizm, idealizmin aksine, olması gerekenle değil var olan durumla ilgilenmiştir. Realizme göre

---

¹² Nil S. Şatana, Uluslararası İlişkilerde Bilimsellik, Metodoloji ve Yöntem, Uluslararası İlişkiler, Cilt 12, Sayı: 46, 2015. 17

¹³ Muhammed A. Ağcan, Sosyal Bilimler Felsefesi ve Uluslararası İlişkiler Teorisi, Evren Balta (ed.) , *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*, İletişim Yayınları, 2016, İstanbul. 83

¹⁴ Graham Evans & Jeffrey Newnham, a.g.e, 34

uluslararası ilişkileri anlamının yolu nesnel yargılar üzerine kurulu güç mücadelesinden geçer. Bu yüzden idealistler, realistler tarafından kendi öznel ve değer bağımlı yargılarından dolayı eleştirilmiş ve ütopyacı olmakla suçlanmışlardır. Sonuç olarak disiplinin araştırma konusunun güç mü yoksa düzen mi olduğu tartışması idealizmin aleyhine olmuş ve realizm hegemonyasını sağlamlaştırmıştır.

1.2. İKİNCİ BÜYÜK TARTIŞMA: DAVRANIŞSALCILIK VE GELENEKSELÇİLİK

İdealizm ve realizm arasındaki ilk tartışmanın ardından, II. Dünya Savaşı sonrasında, 1950’lerde, ikinci büyük paradigma tartışması disipline hakim olmuştur. Bu tartışma, ilkinin aksine ontolojik değil metodolojiktir. Yani ilk tartışmada, idealizm ve realizm farklı görüşlere sahip olsalar da dünyanın nasıl bir yer olması gerektiğine odaklanmıştı. İkinci büyük tartışma ise, Uluslararası İlişkiler’in bir bilim olduğu savından yola çıkarak bilimsel yöntemlerin kullanılması gerektiğini savunmuştur. Tartışmanın taraflarından biri olan Davranışsalcılar, kendilerinden önceki dönemi “geleneksel,” bu dönemde çalışanları da gelenekselciler olarak adlandırmıştır.¹⁵ Davranışsalcılar, II. Dünya Savaşı sonrasında şekillenen yeni dünya düzeninde, idealizm ve realizm analizlerinin yetersiz olduğunu ve disiplinin metodolojik sorunlarını gözardı ettiğini ileri sürmüşlerdir. Nitekim ilk tartışmanın anakronik kalmasının, metodolojik problemlerden kaynaklandığını ve disiplinin yeterince bilimsel görülmediğini savunmuşlardır. Kısaca gelenekselcilerin uluslararası arenadaki gelişmeleri öngörememelerinin sebebi, kuram eksikliğinden ziyade, yöntemlerinin yeteri kadar bilimsel olmayışındandır. Davranışsal yaklaşıma göre, disiplinde bir ilerleme kaydedilmek isteniyorsa bu ancak bilimsel yöntemlerle gerçekleştirilebilir. Sosyal bilimlerde bilimsel yöntem, doğa bilimlerinde olduğu gibi deney ve gözleme dayalı veri toplama, niceliksel analiz ve olasılık hesaplarından oluşmalıdır.

---

¹⁵ Erdem Özlük, a.g.e, 250

Uluslararası İlişkiler disiplininin kurucuları ve birinci tartışmanın tarafları olan gelenekselciler, çoğunlukla tarihçiler, hukukçular ya da eski diplomatlardan oluştuğu için, yaklaşımları daha çok tarih, hukuk ve felsefeden etkilenmiştir.¹⁶ Onlara göre, sosyal bilimlere davranışsalcıların benimsediği metodoloji ile yaklaşmak şüphelidir. Çünkü tarihi-sosyal gerçekliğin özgün yapısı onu doğa bilimlerden ayırır. Zira sosyal bilimler konusu itibarıyla doğa bilimlerindeki gibi gözlenebilir olgular, genel-geçer yasalar, analitik açıklamalar, test edilebilir varsayım ve sayısal verilerden farklı olarak inşa edilmiş anlamlı yapıları içerir. Bu yüzden yöntemsel olarak tarihi, felsefi ve normatif bir araştırma pratiği izlenmelidir.¹⁷ Davranışsalcılar ve gelenekselcilerin yöntem farklılığı, dünya politikasını anlamada farklı sorular sormalarına neden olmuştur. Örneğin davranışsalcılar, savaşın nedenlerine yönelik incelemelerinde, devletlerin güç mücadelesinin savaşı meydana getirdiği varsayımını benimsemelerine rağmen, bunu test etmek için her devletin sahip olduğu silah ve nükleer başlık sayısının ölçülmesi gerektiği sonucuna varmışlardır. Gelenekselciler ise, uluslararası hukuk vasıtasıyla savaşın ne derecede önüne geçilebilir sorusundan yola çıktığından davranışsalcılarla aynı yöntemi izlemek zorunda kalmamış, normatif ve yargısal çalışmalar yapmaya devam etmişlerdir. Bu durum da, gelenekselcilerin analizlerinin davranışsalcılar tarafından öznel ve değer bağımlı olarak eleştirilmesine neden olmuştur. Bununla birlikte gelenekselciler, Uluslararası İlişkiler disiplininin hiçbir zaman bütünüyle bilimsel olamayacağını çünkü insanın incelendiği bir disiplinin her zaman için bir öznellik taşıdığını savunmuşlar; insanın kendi değerlerinden soyutlanarak sosyal bilimlere çalışamayacağını vurgulamışlardır.¹⁸ Fakat iki büyük dünya savaşının ardından, davranışsalcılar argümanına paralel olarak dünya politikasını anlamada tarih, hukuk, felsefe gibi disiplinlerin yeterli olmadığı gerekçesiyle, doğa bilimlerinin yöntemleri gündeme gelmiştir. Böylece davranışsal yaklaşım disiplinde ağırlık kazanmıştır.

---

¹⁶ Robert Jackson and Georg Sorenson, *Introduction to International Relations*, New York, Oxford University Press, 1999. 45

¹⁷ Muhammed Ali Ağcan, a.g.e, 90

¹⁸ Nil S. Şantana, a.g.e, 19

Chicago Üniversitesi'ndeki Sosyal Bilimler Araştırma Binası'nda kazılı olan "Eğer ölçemiyorsanız bilginiz yetersiz ve kifayetsizdir."¹⁹ ibaresinin de vurguladığı gibi, ölçülebilen ve gözlenebilen veriler üzerine inşa edilen analizler, davranışsalci yaklaşımın temelini oluşturmaktadır. Davranışsalcılarının amacı, öngörülerini normatif bir zemine oturtmak yerine, değişkenleri gözlemleyerek verilerin toplanması ve bu verilerin nicel ya da nitel yöntemlerle ölçülerek test edilmesidir. Testin sonucunda yanlışlanan varsayımlar elenecek ve Uluslararası İlişkiler bilimsel bir disiplin olarak kendini kanıtlayabilecektir. Dolayısıyla davranışsalcılarının çıkış noktası, sosyal bilimleri doğa bilimlerinin yöntemleriyle analiz etmektir. Gözlemlenebilen olguları sayısal veriler olarak ifade etmek ve olgular arasındaki neden-sonuç ilişkisinin incelenmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde analitik açıklamalar, hipotezler ve modeller oluşturulabileceği ve bilimsel ilerlemenin sağlanabileceği vurgulanmıştır. Böylece davranışsalcılar, Uluslararası İlişkiler disiplininde bilimsel bir devrim yaptıklarını ileri sürmüşlerdir.²⁰

Sonuç olarak, ikinci büyük tartışma özerk bir disiplin olan Uluslararası İlişkiler'in hangi yöntemlerle araştırılması gerektiği konusunda davranışsalcılar ve gelenekselciler arasında yapılan metodolojik bir tartışmadır. Davranışsalcılar, araştırma konusunun gözlemlenebilir olgu ve niceliksel veri olarak saptanması ve metodolojik ve analitik yöntemlere tabi tutulmasıyla uluslararası gerçeğin nesnel bilgisine ulaşılabilmesini iddia ederken, gelenekselciler araştırma konusunun yapısı itibarıyla normatif, dolayısıyla taraflı boyutuna dikkat çekmiştir.²¹

---

¹⁹ Steve Smith, *Uluslararası İlişkiler Teorisinde Çeşitlilik ve Disiplinerlik*, Tim Dunne, Milja Kurki, Steve Smith (ed.), *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Çev: Özge Kelekçi, Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları, 2016. 20

²⁰ Erdem Özlük, *Gelenekselcilik - Davranışsallık Tartışmasını Bağlamında Anlamak*, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt:64, Sayı: 3, 2009. 202

²¹ Muhammed Ali Ağcan, a.g.e, 89-91

1.3. ÜÇÜNCÜ BÜYÜK TARTIŞMA: POZİTİVİZM VE POSTPOZİTİVİZM

1980’li yıllara damgasını vuran tartışma, pozitivism ve postpozitivism arasında yapılan üçüncü büyük tartışmadır.²² İkinci büyük tartışmanın sonrasında sosyal bilimleri doğa bilimlerinin yöntemlerince anlama çabası davranışsalcılığı ön plana çıkarmıştır. Davranışsalcılığın metodolojisi de pozitivismde dayanmaktadır.²³ Bu şekilde pozitivism Uluslararası İlişkiler disiplininin hakim epistemolojik paradigması haline gelmiştir. Pozitivist düşünce, toplumsal olguları doğa bilimlerinin yöntemleriyle açıklamaya çalışmış ve bu şekilde sosyal bilimlerde katı bir olgu-değer ayrıştırması yapmıştır. Buna göre doğuştan gelen bir bilgi yoktur; bilimsel bilgi ancak deney ve gözlemler ışığında elde edilebilir. Yani bilgi Kant’ın yorumuyla *a priori* değil *a posteriori*’dir.²⁴ Bu durum John Locke’un *tabula rasa (boş levha)* metaforuyla paralellik göstermektedir. Locke’a göre doğuştan edinilen bilgi yoktur; dolayısıyla başlangıçta insan zihni boş bir levhadır. Bilgi deneyden, duyumdan gelir; deneye, duyuma dayanır.²⁵ Pozitivismde göre bilimsel bilgi, nesnel ve evrenseldir. Yöntem olarak tümevarım kullanılmaktadır. Tümevarım yöntemiyle birlikte pozitivist anlayışın bilimsel ölçütü doğrulanabilirlik ilkesidir. Buna göre bilgi, ancak deney ve gözlemlerle doğrulanabildiği ölçüde anlamlıdır. Başka bir ifadeyle deneye tabi olmayan ya da gözlenemeyen bilgi anlamsızdır; bilimsel değildir. Fakat doğrulanabilirlik ilkesi, Karl Popper tarafından yanlışlanabilirlik ilkesi aracılığıyla eleştirilmiştir. Temel ölçüt, bilimsel kuramların doğrulanabilirliği değil yanlışlanabilirliğidir. Popper’a göre burada önemli olan bilimin yanlışlanabilir olduğudur zira bilim bir insan ürünüdür.²⁶ Popper, doğrulanabilirlik ilkesiyle birlikte endüksiyonun varlığını da reddetmiştir. Endüksiyon problemi için kuğu metaforu örneklendirilebilir. Buna göre, yapılan

²² 1970’li yıllarda Uluslararası İlişkiler disiplininin gündemi çeşitlenmiş ve paradigmlar arası çeşitlilik yaşanmıştır. Buna göre neo-realizm, pluralizm ve yapısalcılık arasındaki tartışma kimi yazarlar tarafından üçüncü tartışma olarak adlandırılmıştır. Fakat genel olarak bakıldığında realizm ve idealizmin şartların gerektirdiği ölçüde yeniden yorumlanması olarak değerlendirilebilir.

²³ Klevis Kolasi, Soğuk Savaş’ın Barışçıl Olarak Sona Ermesi ve Uluslararası İlişkiler Teorileri, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 68, No. 2, 2013. 160

²⁴ Ali Taşkın, Immanuel Kant’da Bilginin Kaynağı Problemi, <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/347.pdf>. Erişim Tarihi: 01.11.2016

²⁵ Ülker Öktem, John Locke ve George Berkeley’in Kesin Bilgi Anlayışı, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi 43,2 (2003). 136

²⁶ Karl Popper, Açık Toplum ve Düşmanları, Cilt: II, Remzi Kitabevi, İstanbul, Mayıs 1994. 351-352

gözlem ve deneyler ışığında bir milyon tane beyaz kuğu tespit edilir. Buradan hareketle bütün kuğuların beyaz olduğu çıkarımı yapılır. Fakat bir milyon birinci kuğunun siyah olması mevcut çıkarımın bilimselliğini tehlikeye düşürür. Dolayısıyla her kuğunun beyaz olduğu önermesinin doğruluğu, siyah bir kuğu ile yanlışlanabilir.²⁷

Yanlışlanabilirlik ilkesi ve endüksiyonun reddi, Uluslararası İlişkiler'in hakim paradigması pozitivism üzerinde devrimci bir etki yaratmasa da, onun sorgulanmasına neden olmuştur. Bu şekilde pozitivism ve postpozitivism tartışmasının düşünsel zemini oluşturulmuştur. Pozitivism, belirli şartlarda belirli sebeplerle belirli sonuçların nasıl ortaya çıktığını endüksiyonun varlığıyla nedensel bir açıklama getirmek üzerine kurulmuştur. Postpozitivism ise pozitivismi eleştirerek, hermenötik düşüncenin rehberliğinde sosyal bilimlerin doğa bilimleriyle özdeşleştirilmesine karşı çıkmıştır. Postpozitivism, pozitivismin katı değer-olgu, iç-dış, biz-öteki gibi ayrımlarını redderek dünya politikasının sosyal bir şekilde inşa edilmesini vurgulamaktadır. Bu anlayışı benimseyen birden fazla teori olduğu için, postpozitivism çoğulluğu kapsamaktadır. Postpozitivism eksenindeki eleştirel kuram, normatif teori, konstruktivism, feminist kuram ve postmodernizm bu çoğulluğu yansıtmaktadır. Birbirlerinden farklı olsalar da bu teorilerin bazı ortak noktaları bulunmaktadır. İlk olarak epistemolojik açıdan bu teoriler bilimsel bilginin pozitivist anlayışla elde edilmesini sorgulamış ve bu anlayışın getirdiği nesnellik ve evrensellik düşüncesini reddetmiştir. Bu şekilde toplumsal olayların tarafsız olmayan yanını ortaya çıkarmıştır. Metodolojik olarak tek bir bilimsel yöntemi kabul etmemiş ve bilgi üretimine dair epistemolojik ve ontolojik tekilliğin hegemonyasına da karşı çıkmışlardır. Normatif olarak ise değerden bağımsız bir bilginin varlığına itiraz etmişlerdir.²⁸

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte dünya siyaseti tarihsel bir eksen kayması yaşamıştır. Bununla birlikte Uluslararası İlişkiler disiplininin ortaya çıkmasından beri göz ardı edilen alçak politika alanları yüksek politikanın disiplindeki egemenliğine darbe vurmuştur. Dolayısıyla yüksek politikaya dair güvenlik, askeri güç, ekonomi gibi konuların özellikle realizm perspektifinden araştırılmasında devlet temel analiz

²⁷ Bilgehan Emekliler, a.g.e, 153.

²⁸ Sezgin Kaya, Uluslararası İlişkilerde Konstruktivist Yaklaşımlar, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 63, Sayı: 3. 91

birimi iken, 1990'lı yıllardan sonra çevre, insan hakları, sağlık vb. konular alçak politika konuları olarak öne çıkmış ve temel analiz birimi devletten bireye indirgenmiştir. Bu şekilde postpozitivist anlayış, metodolojik bir eleştirinin yanında, değişen dünya siyasetinden de etkilenmiştir. Postpozitivism rehberliğindeki feminist teori, alçak politikanın uluslararası arenada daha görünür olması ve egemen pozitivist anlayışın sorgulanması ile nihayet Uluslararası İlişkiler disiplinine etki eden bir teori olarak yerini almıştır. Eşitlik kavramından yola çıkarak kadınların erkeklerin sahip olduğu haklardan yaralanması için çabalayan feminizm, bu tarihten sonra kendi içindeki devrimsel özelliği ortaya çıkarmıştır. Zira feminizm sadece kadınların haklarını savunmaktan öte, disiplinindeki erkek egemenliğini sorgulayarak bunu tersyüz etmeyi amaçlamıştır. Bu yönüyle devrimci bir niteliğe sahiptir. Dolayısıyla feminist teori sayesinde, başlangıcından itibaren erkeklerin domine ettiği Uluslararası İlişkiler alanında kadın bakış açısının mevcudiyeti, bir gün gerçekleşebilecek bir feminist devrime katkı sağlamayı olanaklı kılmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

FEMİNİZMİN KAVRAMSAL ANALİZİ VE TARİHSEL DÖNÜŞÜMLERİ

Feminizm, kadın ve erkek arasındaki ayırmda mevcut normlara tarihsel ve kurumsal olarak işlemiş erkek odaklı bakış açısını ve erkeğin baskınlığını kadını değerlerle ve kadın katılımıyla değiştirmeyi amaçlayan toplumsal bir harekettir. Etimolojik olarak Latince femina (kadın, dişi) kelimesinden türemiştir. Kavramın ilk ortaya çıkışı Ortaçağ'a kadar uzanmaktadır. Kadınların ezilmişliklerine ve ikinci sınıf vatandaş olarak görülmelerine Christine de Pizan, 1405 yılında yazdığı *Le Livre de la Citédes Dames* (*Kadınlar Kentinin Kitabı*) isimli eseriyle tepki göstermiştir. Kadın düşmanlığının nasıl azalabileceği konusunda yazdığı bu eserle Pizan, feminizmin erken dönem temsilcisi olarak görülmektedir. Daha sonra Fransız Devrimi ile birlikte eşitlik ve özgürlük düşüncesinden hareketle insan hakları bildirgesi yayınlanmış, kişisel hakların ve özgürlüklerin güvence altına alınacağı tarihsel süreç başlamıştır. Fransız Devrimi, kadınların da kendilerine dair fikirlerine ilişkin dönüştürücü etkileri sorguladıkları temel bir dönüm noktası olarak görülmüşse de feminizm açısından nitelikli bir gelişmeye sebep olmamış; zira devrim, cinsiyet duyarlı eşitsizlikleri ve ayrımcılığı sona erdirmek konusunda olumlu bir etki yaratmamıştır.²⁹ Nitekim 1791 yılında, erkeklerin kadınlar üzerindeki hegemonyasını bütün eşitsizliklerin kaynağı olarak gören Olympe de Gouges, “kadın hakları” broşürü yayınladığı gerekçesiyle giyotinle idam edilmiştir.³⁰ Fransa’da aynı yıl Madam Ronald ve Rosa Lacombe, 17 maddeden oluşan kadın hakları bildirgesini yazmış ve Lacombe bu bildirgeyi şu şekilde savunmuştur:

---

²⁹ Gül Aktaş, Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak, Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 30, Sayı: 1, 2013. 60.

³⁰ Margaret Walters, Feminizm, Çev: Hakan Gür, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2005. 54.

Kadın özgür doğar ve erkeklerle eşit haklara sahip olur... Kanun önünde eşit olan kadın ve erkek yüksek mevkilere ve kamu görevlerine eşit kabul edilmelidir. Kadın mademki sehpaye çıkıyor, kürsüye de çıkabilir. Kadınlar uyanınız! ³¹

1792 yılında Mary Wollstonecraft tarafından yayımlanan *A Vindication of the Rights of Woman (Kadın Hakları Savunması)*, Fransız Devrimi'nin öne sürdüğü eşitlik fikrinden kadınların mahrum kalmasına yönelik yazılan ilk modern feminist eser olmuştur. Bu eserde, kadınların da erkekler kadar insan olduğu gerekçesiyle aynı haklara ve özgürlüklere sahip olması gerektiği savunulmuştur. Wollstonecraft, kadınların yapılan yeni anayasanın dışında bırakıldığı takdirde Fransa'nın bir tiranlık olarak kalacağını vurgulamıştır.³² Feminizmin tarihsel gelişimine bakıldığında, 17.yüzyıl Avrupa'sında feodalizmin sona ermesi ve kapitalizmin gelişmesi ile birlikte oluşan yeni burjuva sınıfının eşitlik ve özgürlük taleplerinin kadınları da etkilediğini görüyoruz. Bununla birlikte Fransız Devrimi atmosferinde ortaya çıkan devlet, kamusal alan ve sivil toplum oluşumlarında kadınlara yer verilmemiştir; bilakis kadınların esas yerinin aile olduğu gerekçesiyle birlikte, kamusal alan / özel alanı dikotomisinin temelleri atılmıştır. Bu dikotominin sorgulanması birinci dalga feminizm hareketini başlatmıştır. 18.yüzyılın sonlarından 20.yüzyıla kadar devam eden bu süreç, ilk olarak İngiltere'de ortaya çıkmıştır. Kadınlar özgürlük ve eşitlik fikrinin kendi içindeki çelişkisinin farkına varmıştır. Fakat bu durumu değiştirecek örgütlenmeye ve kitlelere ulaşım gücünden mahrumdular. Gerekli değişimin, kadınların da oy kullanarak kamusal alanda söz sahibi olmalarıyla gerçekleşeceği konusunda hemfikirdiler. Bu şekilde 1897 yılında Londra'da Ulusal Süfrajat Dernekleri Birliği'nin kurulmasıyla *süfrajat* akımı, tarihte ilk kez kadınların örgütlü bir direnişine sahne olmuştur.³³ Bu akımla birlikte, kadınlar kendi hayatlarına dair söz sahibi olmanın yolunun oy vermektan geçtiğini, ancak bu şekilde özgürlüklerini elde edebileceklerini savunmuştur. 1903 yılında Emmeline Pankhurst tarafından *Women's Social and Political Union (Kadınların Sosyal ve Politik Birliği)* kurulmuştur. Kadınların oy hakkı için mücadele eden kuruluş, *süfrajet*lere destek vermiştir. Ne var ki, parlamentonun konuya ilgisiz kalışı, hatta kadınların mücadelesini eleştirmeleri

³¹ Necla Arat, *Feminizmin ABC'si*, Say Yayınları, İstanbul, 2010. 40, İçinde alıntılanmıştır.

³² Mary Wollstonecraft, *A Vindication of the Rights of Woman*, Baltimore: Penguin, 1975. 88

³³ Kadınların oy hakkı taraftarları.

sonucunda süfrajeterler yasal ya da yasadışı bütün yollara başvurmak durumunda kalmışlardır. Bunun için protestolar düzenlemiş, polisle çatışmış ve hapsedilmişlerdir. Hapis cezalarını açlık greviyle geçiren *süfrajeter*lerle birlikte tarihte ilk kez siyasi bir eylem olarak açlık grevi kullanılmıştır. Birinci dalga feminizmin temelindeki oy hakkı talebi başta İngiltere olmak üzere birçok ülkede kadınların siyasi haklarını elde etmesiyle sonuçlanmıştır. Uzun mücadeleler sonunda dünyanın birçok yerinde kadınlar oy haklarını kullanarak seçimlere katılmıştır.

Kadınların oy hakkı elde etmesiyle sonlanan birinci dalga feminizmin ardından, 1960'lı yıllarda ikinci dalga feminizm hareketi başlamıştır. Anayasal anlamda pozitif ve negatif haklarıyla eşit bir birey olarak ortaya çıkmaya başlayan kadın, bu yıllardan itibaren liberal siyasal düşünceden etkilenecek her anlamda eşitlik ve baskıya karşı özgürlük düşüncesine yönelmiştir.³⁴ Bu dönemde, birinci dalganın aksine kadın ve erkek arasındaki ayrımcılıkta eşitsizlik vurgusu değil, kadının erkekten farklılığı ön plana çıkarılmıştır. Bu farklılığın bir zayıflık olarak görülmemesi gerektiği ve kadınların kurtuluşu için anahtar niteliğinde olduğu vurgulanmıştır. Dönemin feministleri, kadınların oy hakkı ile kamusal alanda söz sahibi olmasının ardından, dikkatlerini özel alana/aile içine vermişlerdir. Erkeklerin baskınlığını ve kadınların ezilmişliklerini sadece kamusal alanda değil özel alanda da aramak gerektiğinden bahsetmişlerdir. Böylece döneme damgasını vuran kişisel olan politiktir sloganı ortaya çıkmıştır. Ayrıca kadınların ortak deneyimleri ve sorunlarından hareketle kız kardeşlik kavramı oluşturulmuştur. Bu kavramla birlikte sadece kadınlara özgü bir dayanışma ortamı sağlanmıştır. Kadınların özel alandaki dezavantajlı durumları, kamusal alandaki ezilmişliklerinin başlangıç noktası olarak kabul edilmiştir. Bu yüzden ikinci dalga feministleri aileyi, daha doğrusu kadının aile içindeki yerini sorgulamıştır. Ayrıca özel alanda kadının bastırılmasının araçları olan kürtaj, taciz, kadına yönelik şiddet gibi meseleler de incelenmiştir. 1980'li yıllardan günümüze kadar olan süreç, feminizmin üçüncü dalgası olarak adlandırılmıştır. Özellikle Soğuk Savaş'ın bitmesiyle sona eren iki kutuplu düzenin ardından oluşturulan yeni dünya düzeninde kavramlar, kuramlar ve tanımlar yeniden ele alınmıştır. Bu dönemde kimlik kavramı ön plana çıkmıştır. Bireylerin yurttaşlık kimliklerinin yanında ırksal, dini, etnik, cinsel kimlikleri de gündeme gelmiştir. Bu

---

³⁴ Annick T. R. Wibben, *Who Do We Think We Are?*, Jenny Edkins ve Maja Zehfuss (der.), *Global Politics: A New Introduction*, Taylor & Francis, New York, 2009. 74-75

dönemde feministlerin temel gayesi, kadın hareketlerini daha geniş sınıfsal bir tabana yaymaktır. Feminizmin tarihsel gelişiminde çoğunlukla beyaz, orta sınıf ve Batılı kadınlar başrolü oynamıştır. Bu şekilde farklı etnikten farklı sınıftan ve farklı ülkeden kadınların deneyimleri feminist hareket içinde göz ardı edilmiştir. Üçüncü dalga ile birlikte, kimliklerin çoğulluğuna vurgu yapılarak bütün kadınlarla beraber LGBT'yi de dahil eden daha kapsayıcı bir feminizm hedeflenmiştir. Ayrıca, kadınların siyasi mekanizmalara katılımı, fırsat ve hak eşitliğinin ötesinde, kökleşmiş toplumsal düşünüş biçimlerine ve hayatın her alanına sinmiş baskın erkek değerlerini sorgulayarak bunları değiştirmeyi amaçlamıştır.³⁵

Kadınlar ve erkekler arasındaki toplumsal cinsiyet hiyerarşisi, feminizmin başkaldırdığı esas noktadır. Bu hiyerarşi, temel bir iktidar ilişkisi üzerinde erkeklerin egemen, kadınların ise bağımlı olduğu bir düzendir. Üçüncü dalga feminizm hareketi, bu toplumsal hiyerarşiyi yıkmayı, kadınların da en az erkekler kadar mevcut haklardan yararlanmasını, erkeklerin egemen olduğu düzende kadınlara da yer açmayı amaçlamıştır. Bu açıdan feminizm, demografik olarak dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınların, ikincil konumlarına karşı çıkmıştır. Geleneksel siyasal ideoloji, erkeklerin lehine bir cinsiyet ayrımcılığından yola çıkarak, kamusal alanda kadınları dışlamış ve bu dışlanmayı kadınların çoğunluğuna kabul ettirmeyi başarmıştır. Egemen sistemde eril düşüncenin baskınlığı, bu rıza gösteriminden kaynaklanmıştır. Dolayısıyla kadınlar mücadelelerini iki koldan sürdürmüştü; bir yandan gelenekselleşmiş cinsiyet ayrımcılığıyla savaşırken diğer yandan da hemcinslerinin ataerkil iktidara rıza göstermeleriyle mücadele etmişlerdir.

Rıza gösterimine dair Pierre Bourdieu, tüm çıkmazlarına, zorunluluklarına, adaletsizliklerine ve yaptırımlarına rağmen kurulu düzenin ve bunun üzerinden ilerleyen tahakküm ilişkilerinin doğal kabul edildiğini belirtmiştir. *Eril Tahakküm* isimli eserinde de belirttiği üzere, eril tahakküm sadece empoze edilmiş biçimiyle değil, kendisine boyun eğilişle hükmeden ile hükmedilen arasındaki ilişkinin mükemmel bir örneğini oluşturmuştur.³⁶ Dolayısıyla feminizmin eşitsizliklerle mücadele düsturu,

³⁵ Mehmet Evren Eken, Feminizm, Maskülinite ve Uluslararası İlişkiler Teorisi: Uluslararası Siyasetin Toplumsal Cinsiyeti, Ramazan Gözen (der.), *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, İletişim Yayınları, 2. baskı - Ekim 2015, İstanbul. 450

³⁶ H.Bahadır Türk, Eril Tahakkümü Yeniden Düşünmek: Erkeklik Çalışmaları İçin Bir İmkan Olarak Pierre Bourdieu, *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı:112, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.

rızaya bağılı olarak toplum ve tarih içerisinde yeniden üretilmiştir. Bu şekilde de eşitsizlikler doğal bir durum halini almıştır. Kadınların kendilerini yetersiz ya da erkeklere göre ikincil konumda görmelerinin sebebi, eril tahakkümün egemen olduğu kurumların kendileri değil, bu doğallık hissini onaylandığı pratiklerin kurumları yaratması ve işletmesidir. Eril tahakküm, mevcut düzenin işleyebilmesini sağlamak amacıyla sembolik şiddeti araçsallaştırmıştır. Sembolik şiddet en önemli etkisini, eril tahakkümü kabul eden kadınların hakim görüşün koyduğu sınırları içselleştirerek bu sınırların içinden hareket etmesiyle göstermiştir.³⁷ Bu onaylama, belli bir süreden sonra mağdurun kendini susturmasına, direnmemesine ve sosyal düzeni kabul etmesine yol açmıştır. Dolayısıyla ataerkil ideoloji, düzene dair kendisine yöneltilen olumsuzlukları bir potada eritip bunları kendi lehine çevirmiş ve sembolik şiddetin mağduru kadınlar bu durumu onaylamayı sürdürmüştür. Kısaca, feminizmin üçüncü dalgası, eril tahakkümü sorgulayarak onu yıkmayı ve bunu yaparken çoklu toplumsal cinsiyet kimliklerini vurgulayarak tabanını genişletmeyi amaçlamıştır.

Feminizmi dalgalar halinde analiz etmek, onun tarihsel süreçte yaşadığı gelişmeleri takip etmek açısından önemlidir. Fakat yaşanan gelişmelerle hatırı sayılır bir ilerleme kaydedilse de ataerkil ideolojiyi alaşağı edecek ve fikir birliğine varılmış tek bir feminist kuramdan söz etmek mümkün görünmemektedir. Bu nedenle liberal feminizm, kültürel feminizm, marksist ve sosyalist feminizm, varoluşçu feminizm, radikal feminizm, postmodern feminizm, küresel feminizm, eko-feminizm gibi birçok feminist yaklaşım ortaya çıkmıştır. Her yaklaşımın konusu farklı olsa da temelde eril değerlerin sorgulanması ve eril tahakkümün sona ermesi konusyla ilgilenilmiştir. Feminist kuramlar, post-pozitif bir bilim anlayışını benimseyerek, literatüre hakim pozitivist anlayışın savunduğu objektifliğin, kadını dışarda bırakarak, aslında erkek bakışının baskın olduğu bir sübjektiflik olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla egemen bilim anlayışı pozitivism olan ve tamamen eril değerlerle inşa edilen Uluslararası İlişkiler disiplini de bu sorgulamanın dışında kalamamış ve eleştirilerden payına düşeni almıştır.

<https://istifhane.files.wordpress.com/2010/05/eriltahakkum.pdf>. 11

³⁷ H.Bahadır Türk, a.g.m, 24

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FEMİNİST TEORİNİN ULUSLARARASI İLİŞKİLER DİSİPLİNİNE GİRİŞİ

Teori, yaşadığımız dünya+yı neden-sonuç ilişkisi içerisinde anlamamıza yardımcı olan, sistemli bir biçimde düzenlenmiş birçok olayı açıklayan ve bir bilime temel olan kurallar ve yasalar bütünü olarak tanımlanabilir.³⁸ Bir davranış kolaylıkla betimlenirken o davranışın nedenini açıklamak, teorinin alanına girer. Teoriler, olayların nedenlerine dair açıklamalar getirir ve bir perspektif sunar. Hangi teorinin en yararlı olduğu, neyin açıklanmak istediğiyle bağıntılıdır. Örneğin, dünyanın refah seviyesi yüksek bir ülkesinde yaşıyorsanız, ülkeniz askeri tehditlerden muafsa, açıklanması gereken en önemli konunun varlıklı esas güçler arasındaki ekonomik ilişkiler olduğunu düşünebilirsiniz. Bir çatışma bölgesinde yaşıyorsanız ve ölüm-kalım savaşı veriyorsanız, size yardımcı olacak şey çatışmaların sebeplerini inceleyen bir teoridir.³⁹ Dolayısıyla erkekler kadar insan olmalarına rağmen cinsiyet farklılığı nedeniyle ikincil konumda tutulan kadınlar, eril değerlerin egemen olmasının ve bu değerlerin evrensellik adı altında olması gerekenmiş gibi sunulmasının nedenlerini açıklamak üzere feminist teoriyi geliştirmiştir. Feminist teori, kadın - erkek eşitsizliğine ve hegemon masküliniteye dair nedensel açıklamalar yaparken, feminist hareket de mevcut sistemi değiştirerek kadını ve feminen değerleri görünür kılmayı amaçlamıştır. Dolayısıyla feminist teorinin eşitliği temel alan bir perspektif sunarken, maskülen değerlerin yoğun bir şekilde hakim olduğu Uluslararası İlişkiler alanına kaçınılmaz bir biçimde nüfuz etmiştir.

---

³⁸ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.583ada18df7cd6.19691476. Erişim Tarihi: 21.11.2016

³⁹ Steve Smith, a.g.e, 2-5

Bilimsel ilerlemeyle birlikte keşfedilen her yeni bilgi bizi, başlangıçta göz ardı edilen, ziyadesiyle önemli diğer etkenlerin varlığıyla yüzleşmeye zorlamıştır. Fark edilen yeni ya da unutulmuş bilgiler ışığında yeni varsayımlar ve teoriler üretilmiştir. Mehmet Evren Eken, bu konuyla ilgili yer çekimi örneğini vermiştir.⁴⁰ Yer çekimi evrendeki tek belirleyici ve en güçlü kuvvet olarak bilinmesine rağmen ölçeğe bağlı olarak kuvvetin etkisinin değişeceği bilgisinden hareketle, yer çekimi Ay'ın yörüngede kalması için gerekliyken, protonlar gibi atom altı parçacıkları üzerinde nükleer kuvvet kadar etkili olmadığı bilinmektedir. Bu bağlamda Uluslararası İlişkiler disiplininde “Güç her şeydir,” ya da “Devletler, dünya politikasına yön veren tek aktörlerdir.” gibi varsayımların tek belirleyici olarak kabul edilmesi eksik analizlere sebebiyet vermektedir.⁴¹ Zira Uluslararası İlişkiler, dünya siyasetini etkileyen diğer etkenleri de hesaba katmalıdır. Dolayısıyla feminizm ve Uluslararası İlişkiler disiplini arasındaki ilişki, bu doğrultuda ele alınabilir. Feminist teori, Uluslararası İlişkiler disiplinine farklı bir perspektiften bakarak yeni çoğulcu varsayımlar üretmiştir. 1980'lere kadar Uluslararası İlişkiler disiplini, analizlerinde bireyi göz ardı ederek, devleti merkeze almış; savaşların nedenlerine ve ticaretin küresel anlamda yayılması konusuna odaklanmıştır. Devlet, sistem gibi soyut kategoriler, nükleer caydırıcılık gibi güvenlik söylemleri ve hakim bilim anlayışı olarak pozitivist yaklaşımlar; bireyin uluslararası ilişkiler teorilerinde bir aktör olarak algılanmasını engellemiştir.⁴² Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte oluşan yeni dünya düzeni, yeni analitik kavramlar ve kuramları beraberinde getirmiş; böylece disipline hakim pozitivist anlayış sorgulanarak post-pozitivist bakış açısı benimsenmiştir. Bununla beraber alçak politika – yüksek politika ayrımında da değişiklik yaşanmış; çevre, insan hakları, azınlık hakları, göç, cinsiyet sorunları gibi alçak politika konuları ön plana çıkmıştır. Bütün bu gelişmeler ışığında, post-pozitivist bilim anlayışının ürünü olan feminist kuram, erkek egemen Uluslararası İlişkiler alanına eleştirel bir biçimde dahil olmuştur. Bu durumun ilk somut göstergesi, *Foreign Affairs, Millennium, International Organization, SAIS Review* gibi ana akım uluslararası

⁴⁰ Mehmet Evren Eken, a.g.e, 443-444

⁴¹ Ibid, 443-445

⁴² Jacquie True, Feminizm, Scott Burchill, Andrew Linklater, Richard Devetak, Jack Donnelly, Terry Nardin, Matthew Peterson, Christian Reus-Smit, Jacqui True (ed.), *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Çev: Ali Aslan ve Muhammed Ali Ağcan, Küre Yayınları, İstanbul, 2012. 312

ilişkiler dergilerinde feminizm makalelerinin yer alması olmuştur.⁴³ Feminizm, uluslararası ilişkilerin cinsiyete duyarsız yapısını eleştirmiş ve objektif olarak dayatılan erkek bakış açısını reddetmiştir. Diana Thorburn, feminizmin uluslararası ilişkilerle zorunlu hale gelen etkileşimini şu nedenlerle açıklamıştır: İlk olarak, toplumun her alanındaki kadın hareketi daha kurumsal bir şekil almıştır. Akademik hayatta, siyasette, ekonomide kadınlar eskiye oranla daha görünür hale gelmiştir. Üniversitelerde kadınların sayısı artmış, yüksek politikaya dair alanlar daha fazla kadın tarafından yönetilmeye başlanmıştır. İkinci olarak, iki kutuplu sistemin sona ermesiyle birlikte dünya siyasetinin temel belirleyicisi olan kavramlar değişmiştir. Disiplinin üçüncü büyük tartışması olarak bilinen pozitivist- postpozitivist tartışmalarının bir ürünü olarak feminizm, bu değişim ortamında alternatif bir yaklaşım olarak benimsenmiş ve uluslararası ilişkilere dair postmodern analizlerden biri olarak yerini almıştır. Üçüncü olarak, iç politika-dış politika ayrımının giderek anlamını yitirmesiyle, aile içi şiddet, zorla evlilik gibi kadını ilgilendiren konular uluslararası örgütler çatısı altında uluslararası ilişkilerin gündeminde tartışılmıştır. Bu şekilde hem disiplinin kapsamının genişlemesi hem de kadın hareketinin yeni sorunlarla mücadele etmesi feminizm ile uluslararası ilişkileri birbirine yaklaştırmıştır. Son olarak yaşanan gelişmeler ışığında, kadınların sosyal bilimlerdeki sayısının artışıyla beraber uluslararası politikadaki etkileri de aynı doğrultuda artmıştır.⁴⁴ Dolayısıyla eril değerlerin egemen olduğu, bilimsel anlayışı pozitivism olan ve temel analiz birimi olarak devleti gören Uluslararası İlişkiler, 1980'lerden sonra postpozitivist anlayışın ürünü olan ve temel analiz birimi olarak bireyi, dolayısıyla toplumsal cinsiyeti alan ve eril değerleri eleştiren feminist teori tarafından sorgulanmış; bu sorgulamanın sonucunda feminizm uluslararası ilişkiler alanında alternatif bir yaklaşım olarak yerini almıştır.

---

⁴³ Muhittin Ataman, *Feminist Yaklaşımlar ve Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Tayyar Arı (der.), *Uluslararası İlişkilerde Postmodern Analizler-1*, MKM Yayınları, 2012, Bursa. 76-80

⁴⁴ Diana Thorburn, *Feminism Meets International Relations*, *SAIS Review*, c.20, n.2, 2000. 3-4

3.1. ULUSLARARASI İLİŞKİLERİN FEMİNİST ELEŞTİRİSİ

Uluslararası İlişkiler'e yönelik feminist itirazları anlamak için ilk olarak "Kadınlar nerede?" sorusunu cevaplamak gerekmektedir. Cynthia Enloe'ya göre bu cevap, yerel ve uluslararası politikaya, ekonomiye ve daha genel olarak ifade etmek gerekirse dünyanın işleyişine dair birçok sırrı içermektedir. Nasıl oluyor da kadınlar hem bu kadar görünür hem de bu kadar görünmez olabiliyorlardı? Eril tahakküm nasıl bu kadar etkili işleyebiliyor ve kadınları görünmez ya da görünür kılabiliyordu?⁴⁵ Bu sorular doğrultusunda Ann Tickner da, eril değerlerin egemen olduğu Uluslararası İlişkiler disiplininin duyduğu rahatsızlığı, bu alanda çalışan kadın sayısının azlığıyla ve alanın kadın deneyimlerinden azade olmasıyla ilişkilendirmiştir. Dolayısıyla kadınların varlığına dair sorular, uluslararası ilişkilere dair feminist eleştirilerin çıkış noktasını oluşturmuştur. Eleştirel kuramın temsilcilerinden Robert Cox'un görüşleri, bu sorulara cevap niteliği taşımaktadır. Cox'a göre, teori her zaman öncelikle birileri ve bir amaç içindir; ilaveten deneyim ve pratikten kaynaklanmaktadır.⁴⁶ Teori sayesinde bazı kavramlar dünyaya uygulanabilir ve bu şekilde dünya daha iyi anlaşılabilir. Realizm, liberalizm, neo-realizm, neo-liberalizm gibi yaklaşımlar teorinin bu şekilde kavranmasına örnektir. Marksizm, yeşil teori, feminizm gibi diğer yaklaşımlar ise teoriyi mevcut egemen sistemi eleştirmek ve bireylerin bu düzenden kurtulması için alternatifler önerme doğrultusunda sunmaktadır.⁴⁷ Dolayısıyla her teori bir bakış açısı sunmakta ve bunu ortaya koymak için deneyim ve pratiklerden yararlanmaktadır.

Bu doğrultuda, eril değerlerin ağırlıkta olduğu ve erkek deneyimlerinin objektiflik çerçevesinde sunulduğu bir disiplin, doğal olarak kadınları ve onların deneyimlerini göz ardı etmiştir. Feministlere göre Uluslararası İlişkiler disiplini, toplumsal cinsiyete duyarsızdır. Bu nedenle feministler erkek deneyimlerinin evrensel deneyimlermiş gibi sunulmasına ve kadın deneyimlerinin göz ardı edilmesine itiraz

---

⁴⁵ Cynthia Enloe, Muzlar, Plajlar ve Askeri Üsler: Feminist Bakış Açısından Uluslararası Siyaset, Çev: Berna Kurt & Ece Aydın, Çitlembik Yayınları, İstanbul, 2003. 11

⁴⁶ Robert W. Cox, Social Forces, State and World Orders: Beyond International Relations Theory, Millennium: Journal of International Studies, 1981. 128.

⁴⁷ Steve Smith, a.g.e, 9

ederler. Feminist teorinin amacı, kadınları disiplinin bir nesnesi değil öznesi yapmak ve toplumsal cinsiyetin bir analiz birimi olarak kabul görmesini sağlamaktır. Feministler analizlerinin merkezine uluslararası olanın sosyal ilişkilerini yerleştirmiştir.⁴⁸ İkinci dalga feminizm ile ortaya çıkan “özel olan politiktir” sloganı, kadın deneyimlerinin de en az erkeklerinki kadar değerli olduğunu ve bunların da dikkate alınması gerektiğini vurgulamıştır. Bu şekilde kadın kimliğinin kamusal alana aktarılmasını öngörmüştür. Feminist teorinin, uluslararası olanın sosyal ilişkilerini incelemesi, tam da özel olanın politik olduğu önermesinin revize edilmesinin bir sonucudur. Enloe, “özel olan siyasidir” önermesini tersinden okuyarak “siyasi olan özeldir” varsayımına ulaşmıştır. Bu şekilde siyasetin sadece yaşamayla alakalı tartışmalarda, oy sandıklarının başında ya da savaş odalarında olup bitenler tarafından şekillenmediğinin altı çizilmiştir. Siyasi olanın aynı zamanda özel olduğunun kabulü, evlilik, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve eşcinsellik siyasetlerinin marjinal bir konu olarak görülmesi yerine devlet-birey, devlet-devlet düzlemlerinde araştırılmasına yönlendirmektedir. Böylece bu konular askeri silahları ya da devletin vergilendirme siyasetini anlamak kadar ciddi bir hal almaktadır.⁴⁹ Feminist teorinin Uluslararası İlişkiler disiplinine nüfuz etmesiyle birlikte, “siyasi olan özeldir” anlayışı “uluslararası olan özeldir” anlayışına evrilebilmiştir. Bu şekilde uluslararası olanın özel olması, kadınların daha görünür hale gelmesine yardımcı olmuştur.

Niccolo Machiavelli'nin *Prince*, Thomas Hobbes'un *Leviathan* ve ya Kenneth Waltz'ın *Man, The State and War* isimli Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler disiplinleri için klasik olarak kabul edilen yapıtları incelendiğinde, devleti yöneten, dış politikaya dair karar verme mekanizmalarının başında olan, kısacası güce sahip olan karakterlerin erkeksi özelliklerle, devlete yönelik tehditlerin, sorunlu alanların ise kadınsı karakterlerle özdeşleştirildiği görülmektedir.⁵⁰ Örneğin, Machiavelli *Prince* isimli eserinde etkili bir liderin yetenek, cesaret, akıllılık, atılganlık gibi erdemlere (*virtu*) sahip olması gerektiğinden bahsetmiş ve bu erdemlerin yalnızca erkeklere özgü

---

⁴⁸ Christine Sylvester, *Feminist International Relations: An Unfinished Journey*, Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2002. 10

⁴⁹ Enloe, a.g.e, 251-252

⁵⁰ Özlem Tür – Çiğdem Aydın Koyuncu, *Uluslararası İlişkilerde Toplumsal Cinsiyet*, Evren Balta (ed.), *Küresel Siyasete Giriş*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016. 221-222

olduğunu kabul etmiştir. Ona göre iyi bir hükümdar erkek olmalıdır. Nitekim anlamını tam karşılamasa da Türkçe’ye “erdem” olarak çevrilen *virtu* kavramı etimolojik olarak *viril* yani eril kelimesinden türemiştir. Buna göre etkili bir lider ancak sahip olduğu *virtu*yla *fortuna*yı yani kaderi alt edebilir. Machiavelli’ye göre *fortuna*, *virtunun* zıttıdır. Talihten farklı ve belirsizdir. Bundan dolayı dişi olarak kabul edilmiştir. Liderler *fortunanın* belirsizliğiyle ortaya çıkabilecek her duruma karşı hazırlıklı olmalıdır ki ancak bu şekilde başarılı olunabilir. *Virtu* akılcılığı, *fortuna* ise akıldışılığı temsil etmektedir. Dolayısıyla aklın ön planda olduğu devlet yönetiminin erkeklere ait olduğu; akıldışılık ve duygusallıkla özdeşleşen kadınların devlet yönetiminde başarılı olamayacağı görüşü savunulmaktadır. Dolayısıyla uluslararası ilişkiler; çoğunlukla *prenslerin* baskın olduğu, *prenselerin* ise gözardı edildiği, *prenslerin* kadın ve çocukları korumak maksadıyla yaptıkları savaşlardan ve çatışmalardan en çok yine kadınların ve çocukların olumsuz olarak etkilendiği bir yapı olarak kurgulanmıştır.

Suriye’de 2011 yılında Arap Baharı ile başlayıp, sonrasında iç savaşın yaşanmasıyla meydana gelen göç dalgası yukarıda anlatılan duruma yönelik güncel ve çarpıcı bir örnek olarak verilebilmektedir. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin 2014 yılındaki verilerine göre, Suriye’deki iç savaş sebebiyle ülkesini terkeden 2,7 milyon Suriyeli’nin yüzde 50’sinden fazlasını kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır.⁵¹ Suriyeli kadınlar bir savaş stratejisi olarak cinsel şiddete maruz kalmakta ve mülteci olarak gittikleri ülkelerde beslenme, barınma, sağlık, eğitim olanaklarının yetersizliği ile yüzleşmektedir. Ayrıca 2015 yılında UNICEF’in yayınladığı bir rapora göre iç savaş boyunca 400 çocuğun öldüğü ve 2,4 milyon çocuk mültecinin olduğu ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra Suriye’de çocuk asker vakasının yaşandığı ve 15 yaş altındaki çocukların savaşa teşvik edildikleri de gözlemlenmektedir.⁵² Tickner, Uluslararası İlişkiler disiplini, mevcut sistemi “hiç çocuğun doğmadığı ve hiç kimsenin ölmediği devletlerden oluşan bir yapı” olarak ele alması sebebiyle

---

⁵¹ Asiye Bekarca Şen & Cem Vural, Suriye İç Savaşında Göç ve Kadın, Yaratıcı Drama Dergisi, Cilt 9, Sayı 17, 2014. 30-31

⁵² BBC Türkçe, UNICEF: 2,4 Milyon Suriyeli Çocuk Mülteci Var, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/03/160314_unicef_suriye_rapor. Erişim Tarihi: 11.01.2017

eleştirmiştir.⁵³ Yapılan analizler, devleti oluşturan bireylerin tamamını içermediğinden dolayı eksiktir.

Uluslararası İlişkiler'e yönelik bu eleştirilerde, iktidarın sahibinin erkekler olması nedeniyle kadının rolünün kısıtlandığı ve diğer sosyal bilimlerde de olduğu üzere Uluslararası İlişkiler'de de kadınların deneyimlerinin ve gelişimlerinin dikkate alınmadığı belirtilmiştir. Böylelikle, feminist teorinin disipline dair eleştirisi, bir açıdan disiplinin hakim teorisi olan realizmin eleştirisidir. Realizme göre, uluslararası sistemi oluşturan temel aktör devletlerdir ve analizler devletler çerçevesinden gerçekleştirilir. İnsan, doğası gereği kötüdür yani insan, insanın kurdudur. Ayrıca uluslararası sistem anarşiktir ve devletler bu sistem içerisinde çıkarları doğrultusunda güçlerini maksimize etmeye çalışmaktadır. Yüksek politika ve alçak politika alanları yüksek politika lehine hiyerarşiktir. Feminist teori, realizmin tüm bu argümanlarına şiddetle karşı çıkmıştır. İlk olarak, realizmin postkolonyel dönemde ve sürdürülebilir kalkınma bağlamlarında ortaya çıkan ırk, etnisite, sınıf gibi farklılıkların yanı sıra özellikle toplumsal cinsiyete dayalı farklılıkları göz ardı edip, temel analiz birimi olarak sadece devlete odaklanmasını eleştirmiştir. Feminizm, devletleri oluşturan bireylerin ve bireyler arasındaki toplumsal cinsiyetin de analiz birimi olarak disipline dahil edilmesini savunmuştur. Sonrasında, insan doğası olarak belirtilen kavramın da aslında sadece erkek doğası olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca disipline egemen kavramların objektif ve evrensel olmadığını, postkolonyel dönemdeki bütün siyaset okumalarının ortaya çıkardığı gibi disiplindeki gizli erkek bakış açısının hegemonyası sonucu oluştuğunu ve dolayısıyla bu kavramların aslında subjektif olduğunu ileri sürmüştür. Bu şekilde feminist bakış açısına göre disiplin, objektiflik kılıfı altından eril değerler tarafından domine edilmiştir. Öte yandan, realizmin öne sürdüğü sistemin anarşik yapıda olmasının veri olarak kabulünü eleştirmiş; bu yapının da erkeklerin kurgusu olduğunu belirtmiştir.

Feminist teorinin önemli isimlerinden Christine Sylvester, işbirliği ve karşılıklılık temelinde uluslararası ilişkilerin, devletler arası ilişkilerin de ötesinde tüm insanlar arasındaki ilişkileri kapsadığını, bunun da feministlerin dünyanın her yerinde

---

⁵³ Ann J. Tickner, Searching For The Princess? Feminist Perspectives in International Relations, Harvard International Review, 1999, 21/4. 44-48

kurdukları iletişim ağı ve kadın örgütlenmeleri sayesinde gözlemlenebileceğinin belirtmiştir.⁵⁴ Ayrıca feminist teori, yüksek politika ve alçak politika arasındaki hiyerarşiyi de reddetmiştir. Zira ulusal güvenlik ve dış politika sorunları; göç, çevre, kadın, insan hakları gibi sosyal ve kültürel sorunlardan daha çok önemli değildir. Bütün bu veriler doğrultusunda feminist teorinin realizme yönelttiği eleştiriler, Ann J. Tickner'ın, Hans Morgenthau'nun 1967 yılında yazdığı *Politics Among Nations* adlı yapıtında açıkladığı realizme ilgili altı prensibine getirdiği feminist yorumla somutlaşmıştır. Tickner, feminist bir bakış açısıyla, Uluslararası İlişkiler disiplinde kadınların neden “misafir” olarak kabul edildiğini sorgulamıştır. Morgenthau'nun altı prensibi, Tickner'ın yorumuyla şu şekilde formüle edilmiştir:⁵⁵ İlk olarak objektiflik, erkeklik temelinde gelişen bir kavram olarak insan doğasının objektif kurallarının aslında erkek taraflı-subjektif kurallar olduğu benimsenmektedir. Oysa ki insan doğası hem maskülen hem feminen özelliklerinden oluşmaktadır. İkinci olarak ulusal çıkar çok yönlü bir kavram olduğundan dolayı sadece güç kavramı ile açıklanamaz. Çünkü günümüzde ulusal çıkarların, nükleer savaş, ekonomik gelişme, çevresel tahribat gibi birbirine bağlı küresel sorunların çözümü çerçevesinde sıfır toplamlı sonuçlardan çok işbirliğine dayalı olarak gelişmesi gerekmektedir. Üçüncü olarak güç ya da iktidar kavramı, sadece baskın maskülen değerlerle değil feminen değerlerle de özdeşleştirilmelidir. Dördüncü olarak politik eylemler, ahlaki değerlerden ayrılmamalıdır. Bu şekilde “Amaca giden her yol mübahtır.” anlayışı da sorgulanmaktadır. Beşinci olarak amaç çatışmaların azaltılması ise ortak bir noktada buluşulmalı ve işbirliği öne çıkarılmalıdır. Altıncı olarak kamusal alan, kendi başına özerk değildir. Kadının katılımını dışlayan bir yapıda olduğu için sorgulanmalıdır.

Uluslararası İlişkiler'e ve disiplinin hakim paradigması realizme yönelik feminist eleştiriler, toplumsal cinsiyetin temel bir analiz birimi olarak incelenmesi ve dolayısıyla alçak politikada sıkıştırılan kadınların -özellikle yüksek politika alanlarında- görünürlüğüünün artırılması çerçevesinde şekillenmiştir. Bu durum da kadın temsiliyetinin arttırılarak, karar alma mekanizmalarında toplumsal cinsiyet

---

⁵⁴ Christine Sylvester, *Feminist Theory and International Relations in a Postmodern Era*, Cambridge University Press, Cambridge, 1994. 6-7

⁵⁵ Ann J. Tickner, Hans Morgenthau's *Principles of Political Realism: A Feminist Reformulation*, Rebecca Grant and Kathleen Newland (ed.), *Gender and International Relations*, Open Univ. Press, 1991. 37

eşitliğinin sağlanması konusuna ivme kazandırmıştır. Siyaset bilimci Drude Dahlerup, kadınların siyasal mekanizmalara katılımını artırmanın ve cinsiyet eşitliğinin sağlanması yönünde beş argüman ortaya atmıştır. Bunlardan birincisi adalettir. Demokrasi, tüm yurttaşların devlet politikasını şekillendirmede eşit haklara sahip olduğunu savunur. Nüfusun yarısını oluşturan kadınların da, siyasal sistemde sayıca çoklukları oranında temsil edilmesi gerekmektedir. Adalet mekanizması ancak bu şekilde çalışabilir. İkinci argüman faydadır. Toplumun kalkınması için varolan yeteneklerden faydalanılması gerekmektedir. Bu açıdan kadınların her türlü karar mekanizmasına katılımı toplumun yararına. Üçüncüsü tecrübelerdir. Kadınlar ve erkekler yaşadıkları ortak çevrede farklı gereksinimlere, dolayısıyla farklı tecrübelerle sahiptir. Kadınların tecrübeleri siyasette temsil edilme hakkı olarak kendini göstermelidir. Dördüncüsü menfaatler çatışmasıdır. Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık, kadınları ikinci sınıf vatandaş konumuna düşürmüştür. Kadınlar ve erkekler, farklı çıkarlar ve deneyimler doğrultusunda sahip oldukları perspektiflerle menfaat çatışması yaşayabilmektedir. Bunun önlenmesi için kadınların kendi menfaatlerini savunabilmek adına karar mekanizmalarına katılımı şarttır. Son argüman modernleşmedir. Bir ülkede kadınların durumu o ülkenin gelişmişlik düzeyini gösteren önemli ölçütlerden biridir. Ülkenin imajına kadınların en önemli katkısı ise karar alma mekanizmalarında sahip oldukları söz hakkıyla paralel olarak artmaktadır.⁵⁶

1960'lı yıllarda ortaya çıkan ikinci dalga feminizm hareketiyle kadınlar, erkekler tarafından öteki olarak konumlandırılmalarını sorgulamıştır. Bununla birlikte erkeğin kamusal alana ve kadının özel alana aidiyetine dair ön kabuller eleştirilmiş, kamusal alan-özel alan ayrımı reddedilmiştir. "Kişisel olan politiktir" sloganından hareketle, kadınların özel alanın dışına çıkarak kamusal alanın nesnesi olmak yerine öznesi olması konusunda örgütlenilmiştir. Bunun için de kadınların siyasal alanda temsiliyetinin artırılmasına önem verilmiş; pozitif ayrımcılığın bir yansıması olarak kota uygulamaları yürürlüğe konulmuştur. Kota uygulamaları iki farklı deneyim olarak işlemektedir. Bunlardan birincisi gönüllü uygulamalarla tedrici artış modelidir. Bu model özellikle İskandinav ülkelerinde başarıyla uygulanmaktadır. Örneğin

---

⁵⁶ Dilek Aydemir ve Elvan Aydemir, Türk Siyasetinde Kadın: Çok Oluyoruz, USAK Sosyal Araştırmalar Merkezi, USAK Raporları, No: 11-05, 2011. 31 içinde aktarılmıştır.

toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı hükümetlere sahip İsveç ve Finlandiya’da 40/60 prensibi benimsenmiştir.⁵⁷ Bu prensibe göre, bütün seçim ve adaylıklarda her iki cins, en az yüzde 40 en fazla yüzde 60 oranında temsil edilmektedir. Bunun yanı sıra Norveç’te 1975 yılında Sosyalist Sol Parti, İzlanda’da Halk İttifakı Partisi, Danimarka’da 1977 yılında Sosyalist Halk Partisi %40 oranındaki cinsiyet kotasını kabul etmiştir.⁵⁸ Bu şekilde siyasi partiler kadın örgütleriyle işbirliği sağlamış ve bu şekilde büyük ölçüde seçmen desteğini kazanmıştır. Diğer model yasal cinsiyet kotalarıdır. Kadınların siyasal katılımının düşük seviyede olmasına bağlı olarak parlamentolarda yeterince temsil edilememesi sebebiyle zorunlu olarak getirilmiştir. Bu şekilde siyasal mekanizmalarda kadın sayısının artırılması hedeflenmiştir. Dolayısıyla kadınların yüksek politika alanlarındaki temsiliyetinin artırılması, feminist teorinin Uluslararası İlişkiler’de eleştirdiği gizli erkek bakış açısını revize etmek için gereklidir.

Ancak kadınların temsiliyetinin niteliği tartışma konusudur. Bu nitelik, asli ve tanımlayıcı temsiliyet olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.⁵⁹ Asli temsiliyette, yüksek politika alanlarında yer alan kadınlar, feminist teori doğrultusunda kadın sorunlarına ve deneyimlerine öncelik veren politikalar üretmektedir. Tanımlayıcı temsiliyette ise kadınlar, hemcinslerinin durumuna yönelik politikalar üretmek yerine mevcut eril değer ve normlara uygun hareket etmekte ve dolayısıyla hegemonik erilliğin yeniden üretilmesine yol açmaktadırlar. Bu şekilde hegemon erillik, kendi çıkarlarını, ideolojisini, değerlerini ikna yoluyla kabul ettirerek bunların genel geçer ve evrensel olduğunu benimsetmektedir. Tanımlayıcı temsiliyetle birlikte kadınlar da böylece eril sisteme entegre olmaktadır. Örneğin Falkland Savaşı’nda yer alan Margaret Thatcher, Yom Kimpur Savaşı’nda bulunan Golda Meir, teröre karşı savaş yürüten Condolezza Rice, 2011 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nin Libya’ya yönelik

---

⁵⁷ Lenita Freidenvall, Women’s Descriptive and Substantive Representation in Nordic Politics, Wilhelm Hofmeister&Megha Sarmah&Dilpreet Kaur (ed.), *Women, Policy and Political Leadership Regional Perspectives in Today’s World*, Singapore: Konrad-Adenauer Stiftung. 96-97

⁵⁸ TUSİAD & KAGİDER, Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler Ve Çözüm Önerileri, 2008. 270-272 <http://akgul.bilkent.edu.tr/Tusiad/KADINRAPOR.pdf>. Erişim Tarihi:11.01.2017

⁵⁹ Burak Gümüş, Feminist Açıdan AKP’nin Dış Politikası, Sibel Turan ve Nergiz Özkural Köroğlu (ed.), *Uluslararası İlişkilerde Teoriden Pratiğe Güncel Yaklaşımlar*, Dora Yayınları, Bursa, 2015. 318-319

müdahalesinde Dışişleri Bakanı olan Hillary Clinton gibi kadınlar realist tavırları nedeniyle hegemonik erilliğin yeniden üretilmesine katkıda bulunmuşlardır. Bu şekilde de asli temsiliyetten ziyade tanımlayıcı temsiliyet için örnek teşkil etmişlerdir. Eğer stratejik mevkilerde bulunan kadınlar, hemcinslerinin çıkarlarını savunursa ve onların konumunu düzeltmek için mücadele ederse ancak o zaman asli temsiliyetten bahsedilebilir.

Robert Keohane'in 1998 yılında yazdığı makalede, kadınların çoğunlukta olduğu ve kadınların yönettiği bir sistemin tehlikelerinin olup olmayacağı tartışılmıştır. Bu tartışmada "Acaba toplumsal cinsiyet, devletin düşmanca veya barışçıl niyetlerini veya savaşa başvurma ihtimalini değerlendirmede yararlanabilecek bir değişken olabilir mi? Daha az toplumsal cinsiyetçi hiyerarşiye sahip devletler daha az agresif olabilirler mi, yoksa kolayca zorba davranışlar mı sergilerler?" soruları yöneltilmiştir.⁶⁰ Buna göre, toplumsal cinsiyet eşitliği ve demokrasi arasında bir korelasyon bağı oluşturulabilir. Örneğin toplumsal cinsiyet eşitliğinin yaygın olduğu İskandinav ülkeleri, gelişmiş bir demokrasiye sahiptir ve devletlerarası sistemde daha az saldırgan politikalar üretmektedir. Fakat bu korelasyona farklı bir açıdan yaklaşan Zimbabveli yazar Sungura Mervis, kadın katılımı ile demokrasi rejimleri arasında mutlaka otomatik bir kesişme olmadığını, otokratik yönetim sistemiyle yönetilen ülkelerde stratejik mevkilerde bulunan kadınların oranının demokratik ülkelere kıyasla daha yüksek olduğunu savunmaktadır.⁶¹ Bunun nedeni de kadınların tanımlayıcı temsiliyetle hegemonik erilliğin içinde kaybolmasıdır. Karar verme mercilerinde yer alan kadınların sayısının artması, tanımlayıcı temsiliyetle sınırlandırıldığı sürece feminist teori açısından bir ilerleme kaydedildiği anlamına gelmez. Örneğin meclisteki kadın milletvekili oranı açısından dünya ortalamasında ilk sırada yer alan Ruanda'da kadınların mecliste erkeklerle eşit temsile sahip olmalarına rağmen, eğitim haklarına erişim, iş yaşamı, gelir düzeyi ve sosyal politika düzeylerinde erkeklerle eşit olduklarını söylemek mümkün değildir.⁶² Dolayısıyla eril değerlerin sorgulanması,

---

⁶⁰ Robert Keohane, *Beyond Dichotomy: Conversations Between International Relations and Feminist Theory*, *International Studies Quarterly*, Cilt 42, Sayı 1, 1998. 197

⁶¹ Sungura Mervis, *The Relationship Between Democracy and Women Participation in Politics*, *Journal of Public Administration and Governance*, 3/1, 2013. 168-176

⁶² Dilek Aydemir ve Elvan Aydemir, *Türk Siyasetinde Kadın: Çok Oluyoruz*, USAK Sosyal Araştırmalar Merkezi, USAK Raporları, No: 11-05, 2011. 36

kökleşmiş normların ters yüz edilmesi ve böylece kadınların görünürliğünün artırılması ancak adil erişim ve katılımı desteklenmiş asli temsiliyetle sağlanabilmektedir.

Genel olarak feminist teorinin Uluslararası İlişkiler'e dair eleştirileri, kaçınılmaz olarak disiplinin temel alanlarına bakışına da yansımıştır. Bundan sonraki bölümlerde Uluslararası İlişkiler'in temel alanlarından güvenlik, savaş ve barış gibi konular feminist perspektiften incelenecektir. Bu şekilde güvenlik, savaş ve barışa dair gelenekselleşmiş bakış açılarının feminizm ile revize edilmesi amaçlanmaktadır.

3.1.1. Güvenlik Kavramına Dair Feminist Yaklaşım

Güvenlik kavramı, Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde yüksek politika alanlarından biri olup, açık maskülen niteliği sebebiyle feminist teori tarafından eleştirilmiştir. Disiplindeki üçüncü büyük tartışmanın ardından yaşanan kırılmayla birlikte, Uluslararası İlişkiler'e dair geleneksel yaklaşımlar ve kavramlar sorgulanmış ve bunların toplumsal cinsiyetten azade, erkek bakış açısıyla oluşturulduğu gözlemlenmiştir. Bu şekilde feminist çerçevede eleştirel güvenlik analizleri oluşturulmuş ve güvenliğin baskın eril niteliği araştırma konusu haline gelmiştir. Disiplinin hakim paradigması realizme kıyasla feminizm, devletin kalıcılığı ve güvenliği konusyla ilgilenmemiştir. Feminist güvenlik anlayışı, farklı bir perspektif sunmuştur. Önceliği devletin güvenliğinden ziyade, bireylerin ve toplumun güvenliğine vermiştir. Tickner'a göre, dünya devletler arasındaki siyasi anlaşmazlıklar ve çatışmalar tarafından belirlenen anarşik bir sistemden, yerel ve çevresel düzensizliklerce tehdit edilen bir sisteme doğru gidebilir. Ulusal güvenliğin eski tanımları, bireylerin güvenliklerini artırmak bir yana onları daha fazla güvensizleştirerek kullanışsız hale gelmiştir.⁶³ Bundan dolayı toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve güvenlik konusuna adapte edilmesi elzemdir.

---

⁶³ J. Ann Tickner, *Feminizm, Martin Griffiths & Steven C. Roach & M. Scott Salomon (ed.), Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler*, çev: CESRAN, Nobel Akademik Yayıncılık, 2011, Ankara. 303

Güvenlik, disiplindeki en tartışmalı alanlardan birisidir. Bunun sebebi güvenliğin ortak ve genel geçer bir tanımının yapılmış olmamasıdır. En genel tabirle güvenlik, hayati değerlere yönelik tehditlerin yokluğunu ifade eden bir terimdir. Her türlü tehditten uzak olmak, mutlak bir güvenlik durumunun muadilidir.⁶⁴ Kuramsal açıdan güvenliğin ilk tanımı Arnold Wolfers tarafından 1952’de yazılan *National Security as an Ambiguous Symbol* isimli eserde yer almıştır. Wolfers güvenliği, kazanılan değerlere yönelik bir tehdidin olmayışı biçiminde tanımlamıştır. Ayrıca devletlerin, sahip oldukları değerleri korumasının ve onlara yönelik tehditleri önlemesinin en önemli amaç olduğunu belirterek güvenlik kavramını devlet merkezli ele aldığını göstermiştir.⁶⁵ Bu durum klasik realist anlayışın bir yansımasıdır. Realizme göre devletler anarşik bir sistem içerisinde kendi çıkarları doğrultusunda güç maksimizasyonunu hedefler. Dolayısıyla güvenlik kavramından anlaşılan şey, öncelikle devletlerin güvenliğidir. Güvenli bir devlet, egemen olduğu kara parçasındaki fiziki ve ahlaki sınırlarını anarşik sistem karşısında muhafaza edebilen bir devlettir.⁶⁶ Anarşi ortamında en önemli hedefleri güvenlik olan devletler, bunu sağlamak adına askeri tedbirlere öncelik vermiştir. Askeri kabiliyetlerini artırıcı önlemler alan ve bu doğrultuda izledikleri siyasetle güvenliklerini yüksek seviyede tutmayı amaçlayan devletler böylece bir güvenlik dilemması yaşanmasına sebep olmuştur. Çünkü devletler global düzeyde kendi güvenliklerini sağlamayı hedeflerken, bireysel ve toplumsal seviyede güvenliği gözardı etmiş ve yerel düzeyde bir güvensizlik durumu oluşturmuştur.

Güvenlik kavramına dair feminist eleştiri de bu noktada devreye girmektedir. Zira bireyin güvenliği, daha özelde kadının güvenliğini de içermektedir. Feminist teori, klasik realist yaklaşımın benimsediği devlet odaklı analizlerden ziyade, toplumsal cinsiyet odaklı analizleri benimsemiştir. Güvenlik açısından toplumsal cinsiyet yoksunu analizlerin eksik olacağı savunulmuştur. Feministler, güvenliğe dair araştırmalarında ağırlıklı olarak iki nokta üzerinde durmuştur. Bunlardan ilki

---

⁶⁴ Graham Evans & Jeffrey Newnham, a.g.e, 251

⁶⁵ Arnold Wolfers, National Security as an Ambiguous Symbol, Political Science Quarterly, 67 (4), 1952. 485

⁶⁶ J. Ann Tickner ve Laura Sjoberg, Feminizm, Tim Dunne & Milja Kurki & Steve Smith (ed.), *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Çev: Özge Keleşçi, Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları, 2016, İstanbul. 228

kadınların durumu ve var olan güvenliklerinin nasıl ihlal edildiğiyle ilgilidir. İkincisi ise kadınları bir nesne olarak gören ve şiddet uygulayan eylemlerin arkasındaki ataerkil ideoloji ve bunun güvenlikle ilişkisidir.⁶⁷ Feminist eleştiri, güvenliğin sadece askeri ve siyasi değil bireylerin sahip olduğu kimliklerle de alakalı sosyal bir boyutunun olduğunu ve güvenlik analizlerinin toplumsal cinsiyeti de içermesi gerektiğinden bahsetmektedir.⁶⁸ Eleştirel güvenlik yaklaşımları çerçevesinde feminist teori güvenliği, insanların hayat standartlarının yükselmesi ve daha uzun süre hayatta kalmalarına yönelik herhangi bir tehdidin olmaması ile tanımlamakta ve bireysel güvenliğin sağlanmasının devletin de güvenliğini sağlayacağını savunmaktadır.⁶⁹ Dolayısıyla Wibben'a göre bir devletin sınırları içerisindeki kadınların yaşadıkları güvensizliğin boyutu, o devletin sınırlarının ötesinde şiddetli bir çatışmaya girme eğiliminin mükemmel bir göstergesidir.⁷⁰ Bu çerçevede feminist teori, güvenliğe dair mevcut maskülen nitelik ve yaklaşımları sorgulamış; böylece kendi güvenlik tanımlarını oluşturmuştur. Örneğin 1985'de *Canadian Voice of Woman for Peace (VOW)* adlı hükümet-dışı bir örgüt tarafından Kanada-Halifax'da düzenlenen Kadınların Uluslararası Barış Konferansı'nda güvenliğin tanımı, "kadınların hayatta kalmalarına yönelik doğrudan tehditlerin olmayışı" biçiminde yapılmıştır.⁷¹ Doğrudan tehdit, kadınların yaşadıkları yerlere ya da ait oldukları sınıflara göre güvenli çalışma koşullarının olmaması, savaş ve çatışma ihtimali, işsizliğin yarattığı ekonomik sorunlar gibi değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin Batılı bir kadın için tehdit, erkeklerle aynı işi yapmasına rağmen onlara kıyasla daha az kazanmaktır, yani ekonomiktir. Ortadoğulu bir kadın için ise tehdit, bir savaş durumunda hayatta kalabilmek ya da savaşın doğurabileceği sorunlarla mücadele etmektir. Dolayısıyla tehdit algısına göre güvenlik tanımı değişmektedir. "Kimin güvenliği?" ve "Ne tür tehditler?" soruları, güvenlik araştırmalarının odak noktasındadır. Feminist teori de bu sorulardan yola çıkarak hangi tehdit unsurlarının kadınlar için güvensizlik durumu

---

⁶⁷ Özlem Tür ve Çiğdem Aydın Koyuncu, a.g.e, 229

⁶⁸ G.Hoogensen and S. V. Rottem, Gender Identity and the Subject of Security, Security Dialogue, 35/2, 2004. 155-171

⁶⁹ Terry Terrify, Security Studies Today, Cambridge: Polity Press, 1999. 84.

⁷⁰ Annick T. R. Wibben, Güvenliğe Feminist Yaklaşımların Değeri Nedir? , Analist Dergisi, Yıl:5, Sayı:61, 2016. 81

⁷¹ Çiğdem Aydın Koyuncu, Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Açısından Güvenlik Konusunun Analizi, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt:67, No:1, 2012. 121

yarattığı konusuna eğilmiştir. Farklı tehdit unsurları farklı güvenlik tanımlarına neden olsa da kadınlar açısından tehdidin doğrudan eril yapılar şeklinde algılandığı konusunda fikir birliğine varılmıştır. Feministler asıl tehdidi, şiddet üzerine inşa edilen hiyerarşi ve güç dinamikleri olarak algılamıştır. Dolayısıyla güvenlik çalışmalarında geçen, doğrudan ya da dolaylı olmak üzere şiddet konusu incelenmiştir.

Şiddet kavramı, farklı anlamları bünyesinde bulundurarak etimolojik olarak bir çeşitlilik arz eder. İngilizce’de şiddet (*violence*) kelimesi, Latince *violentus* ve *violare*’den gelmektedir. İhlal etmek, engellemek anlamına gelen *violare* yapılan eylemi belirtirken; sert, kuvvetli anlamına gelen *violentus* kelimesi eylemin yapılma stilini vurgular.⁷²Bu bağlamda *violence* hem bir ihlal durumunu hem de bir kuvvet kullanımını yansıtır. Fransızca’da ise şiddet, bir tarafın kuvvet ve baskı kullanarak istediğini yapması ya da yaptırması şeklinde tanımlanmıştır. Almanca’da şiddet anlamına gelen *gewalt* sözcüğü aynı zamanda otorite ve gücü de içermektedir. Hannah Arendt de *Şiddet Üzerine* isimli kitabında şiddetin farklı kavramlarla eş anlamlı olarak kullanılmasına işaret etmiştir. Şiddeti daha çok iktidarla ilişkilendirmiş, iktidarın tehlikeye düştüğü anda şiddetin araç olarak kullandığını belirtmiştir. İktidar ve şiddetin birbiri içine girmesi, var oluşları açısından birbirlerini vazgeçilmez kılmıştır. İktidarın yitirilmesi ihtimali, yerini şiddetin ikamesine bırakmıştır. Bu açıdan iktidar sahipleri şiddetin cazibesine karşı koyamamıştır. Farklı dillerdeki etimolojik incelemeden sonra, şiddetin hem genel olarak kuvvet kullanımını hem de bir ihlal halini içerdiğini söylemek mümkündür.

Dar anlamıyla şiddet, fiziksel kuvveti içerir. Taraflardan birinin, yaralama, öldürme, tecavüz gibi yöntemlerle diğerinin bedensel bütünlüğüne zarar vermesi söz konusudur. Geniş anlamda şiddette ise kuvvetin yanında bir de ihlal durumu vardır. Yani taraflardan birinin manevi bütünlüğüne, kültürel değerlerine, bireysel özgürlüklerine bir engel teşkil yaratılmaktadır. Engeller, fiziksel ve ruhsal etkileri açıkça ölçülemeyen, dolaylı ve somut bir biçimde hissedilen çeşitli baskılardır. Farklı dillerdeki anlamlarından ve yapılan tanımlamalardan yola çıkarak şiddetin özünde bir kuvvet kullanımı ve ihlal hali olduğunu söyleyebiliriz. Toplumsal cinsiyet

---

⁷² Francis C. Wade, On Violence, The Journal of Philosophy, vol:68, No:12. 370.

perspektifinden dar anlamıyla doğrudan şiddet, fiziksel etkileri nedeniyle kolayca belirlenebilmekte ve buna dair somut önlemler alınabilmektedir. Kadınlara yönelik doğrudan şiddetin en belirginini tecavüzdür. Bunun yanı sıra kız çocuklarının öldürülmesi, töre cinayetleri, kadın sünneti, aile içi şiddet de doğrudan şiddete örnektir. Tecavüz, kadının bireyselliğini, öznelliğini, güvenini, ruhsal ve fiziksel bütünlüğünü bozan, bilinçli bir tahakküm politikası aracı olarak kullanılan bir şiddet türüdür. Yani “kadının kendi bedeninde kendini evsiz hissetmesi” şeklinde tanımlanabilmektedir.⁷³ Özellikle savaş zamanında ırza tecavüz bir savaş stratejisi olarak kullanılmıştır. Bunun en çarpıcı örneği Bosna Savaşı’nda Srebrenitsa’da ve Ruanda Soykırımı’nda yaşanmıştır. Buradaki cinsel şiddet, kurbanın sadece kadın olmasından öte belirli bir etnik gruba mensup olmasından da kaynaklanmaktadır. Primordiyalist (ilkçi) milliyetçilik, ulusların doğal olduklarını ve aynı etnik kökenlerden geldiklerini iddia eder. Ulus inşa süreçlerinde temel düşünce algısının primordiyalist milliyetçilik olduğunu varsayarsak, çatışma sırasında diğer ulusun kadınlarına tecavüz etmek o ulusun etnik bütünlüğüne kadın üzerinden yapılan saldırı olarak görülmektedir.⁷⁴ Feminist akademisyen Lene Hansen, kadınların gerçekten tecavüze uğraması ile ulusun mecazen tecavüze uğraması arasındaki ilişkiyi Bosna üzerinden örneklendirmiştir. Hansen’a göre, Bosna’da yaşanan tecavüzler, Bosnalı kadınlara yönelik bir cinsel şiddet eyleminin ötesinde, güçten yoksun hadım edilmiş bir maskülenliği ulusun erkeklerinin kimliğinin bir parçası haline getirmektedir. Tecavüz sonucunda hamile kalan kadın, tecavüzcüsünün milliyetinin geleceğini sürdüreceği olan çocuğun pasif ulusal taşıyıcısı olarak kodlanmaktadır. Bu şekilde bireysel bir tecavüz eylemi, kadınlar üzerinden kitlesel ve ulusal anlamıyla okunabilmektedir.⁷⁵ Öte yandan dolaylı şiddette, daha soyut anlamlar mevcuttur. Kadınların hayatın her alanında yaşadıkları cam tavan sendromu, kamusal alana

---

⁷³ Rhonda Copelon, Surfacing Gender, L. A. Lorentzen J. Turpin (ed.), , *The Women and War Reader*, New York University Press, New York, 1998. 69

⁷⁴ Adelina Hasani, Kimlik ve Cinsiyet: Yugoslavya’daki Etnik Çatışmada Cinsiyetin Rolü, <http://www.demos.org.tr/kimlik-ve-cinsiyet-yugoslavyadaki-etnik-catismada-cinsiyetin-rolu>. E.T: 23.11.2016

⁷⁵ Lene Hansen, Gender, Nation, Rape: Bosnia and the Construction of Security, *International Feminist Journal of Politics* 3(1),. 60

katılımlarının sınırlandırılması, cinsiyet ayrımcılığına bağlı olarak eşit işe eşit ücret almamaları bu duruma örnektir.

Cynthia Enloe hegemon erilliği, dolaylı ve dolaysız şiddetin meşrulaştırılmasında ve arttırılmasında önemli bir araç olarak görmüştür. Ona göre, kadınlar erkekleri destekledikleri veya onlara hizmet ettikleri sürece patriarkal yapının ayrıcalıkları ve kadınlar üzerindeki kontrolü de her alanda sürecek, bu durum da şiddetin tüm biçimlerini meşrulaştırmaya devam edecektir.⁷⁶ Bu çerçevede devletin uyguladığı ister doğrudan ister dolaylı şiddet türleri kadınların güvenliğini zedelemektedir. Feminist teori, güvenliği bütün şiddet türlerinde gerçekleşecek azalma olarak ele almıştır. Amaç, güvenliğin maskülen niteliğini feminen bir nitelikle değiştirmek değil, cinsiyet farkına dayalı kurguları yıkmak ve cinsiyete dayanmayan bir güvenlik kavramı ortaya koymaktır.⁷⁷ Bu kavram bizi yeniden eşit temsiliyet ve erişim önceliğine getirmektedir. Bunun için öncelikle kadınların yüksek politika alanlarında söz hakkına sahip olmamaları ve karar verme mekanizmalarında yer almamaları sorgulanmalıdır. İkinci olarak savaş ve barış dönemlerinde kadınların güvenliklerinin devlet tarafından yeterli seviyede sağlanamaması göz önünde tutulmalıdır. Ayrıca kadınların barışa eğilimli oldukları düşüncesi kadar savaşa katılmaları ve savaşı desteklemeleriyle hegemon maskülenliğe hizmet etmeleri olgusu ve bunun nedenleri de araştırma konusu olmalıdır. Son olarak, feministlerin sadece kadın konularına önem verdiği argümanı sorgulanmalıdır.⁷⁸ Bu unsurları içeren feminist eleştiri ile birlikte kadınlar, yüksek politika alanlarında daha görünür hale gelmeyi, savaş, barış ve güvenlik kapsamını ve söylemini değiştirmeyi amaçlamıştır.

3.1.2. Savaş ve Barışa Dair Feminist Yaklaşım

Savaş ve çatışma bağlamında feminist perspektiften toplumsal cinsiyeti incelemek, öncelikle savaş ve çatışma derken neyin kastedildiğine dair hemfikir bir

---

⁷⁶ Cynthia Enloe, *Bananas, Beaches, and Bases: Making Feminist Sense of International Politics*, Berkeley: University of California Press, 1989. 5

⁷⁷ J. Ann Tickner, a.g.e, 304

⁷⁸ E. M. Blanchard, *Gender, International Relations, and the Development of Feminist Security Theory*, *Signs: Journal of Women Culture and Society*, 2003. 1290

anlayışa sahip olmayı gerektirir. Jack Levy ve William Thompson'ın *Causes of War* isimli eserinde neyin savaş olarak kabul edilebileceğini ve neyin savaş olmayan çatışma olduğunu anlamak üzere birtakım özellikler belirtilmiştir. İlk olarak savaşlar, insanları öldürmek ve yaralamak, askeri ve ekonomik kaynakları yok etmek adına güç kullanılmasıyla ilgilidir ve bu açıdan bünyesinde şiddeti barındırır.⁷⁹ İkincisi, savaşlar iki ya da daha fazla siyasi grup arasında meydana gelir.⁸⁰ Buradaki siyasi grup ifadesi, devletle ilişkisi bulunmayan kesimlerin de savaşabileceğini ancak grup sayılabilecek bir bütünlüğe ulaşmaları gerektiğini vurgular. Üçüncü olarak Levy ve Thompson, savaşı siyasi gruplarla sınırlandırarak, savaşı siyasi olarak sınırlandırmayı hedefler. Savaş özü itibarıyla siyasi olarak yorumlanmaktadır. Carl von Clausewitz'in *Vom Kriege (Savaş Üzerine)* isimli eserinde, savaşı siyasetin başka araçlarla devamı şeklinde tanımlamasını temel almışlardır. Son olarak savaş olmayandan ayıran şeyin, savaşın bir sürekliliğe sahip olması olduğunu savunmuşlardır.⁸¹ Bu çerçevede savaş, iki siyasi grup arasında, siyasi bir motivasyonla ortaya çıkan şiddetli ve sürekli çarpışma olarak tanımlanabilir.

Savaşa dair feminist yaklaşım, toplumsal cinsiyeti bir analiz kategorisi olarak kullanarak savaşın tam manasıyla anlaşılmasına olanak sağlamaktadır. Çünkü kadınlar, genel olarak savaşa dair konuların dışında bırakılmıştır. Savaş, kurallarını erkeklerin belirlediği, erkekler tarafında icra edilen; dolayısıyla erkek işi olarak görülen bir yapı olarak değerlendirilmiştir. Kadınların savaştaki konumları korunmaya muhtaç, masum, pasif öteki ve askerleri vatansız olarak yetiştiren annedir. Hugo Grotius, 1625 yılında yazdığı *De Juri Belli Ad Pacis (Savaş ve Barış Hukuku Üzerine)* adlı eserinde çocukları ve kadınları zihinsel olarak yetersiz, yaşlıları da fiziksel olarak yetersiz bulduğu için savaş yetisinden yoksun olarak değerlendirmiştir. Ona göre henüz akıllarını kullanma çağına erişmemiş çocuklar bu yüzden esirgenmelidir. Aynı şekilde kadınlar, özel bir ceza gerektiren suç işlememişlerse ya da erkeklerin işine karışmamışlarsa, onlara da bu kuralın uygulanması gerekmektedir.⁸² Grotius'un bu

---

⁷⁹ Jack Levy & William Thompson, *Causes of War*, Oxford: Wiley, 2010. 5

⁸⁰ Ibid, 6.

⁸¹ Ibid, 10.

⁸² Hugo Grotius, *Savaş ve Barış Hukuku*, çev: Seha L. Meray, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1967. 231-232

eserinin üzerinden yüzyıllar geçmiş olsa da kadınların korunmaya muhtaç statüleri, kadınların modern ordularda erkeklerle birlikte savaşlarda yer alıyor olmalarına rağmen hala yaygındır. Erkeklerin koruyucu sıfatıyla, korunmaya muhtaç, saldırı ve tehditlere açık insan grubunu (kadınlar ve çocuklar) korumak amacıyla savaşlarda yer aldığı bilinmektedir. Fakat bu koruma saiki, kadınların ve çocukların yararına olmanın dışında onların savaştan en çok etkilenen grup olmalarına neden olmuştur. Yirminci yüzyılın başından itibaren kadın ve çocukların sivil kayıplar içerisindeki oranı yüzde 10'dan yüzde 90'lara yükselmiştir. 1999 yılında göçmenlerin neredeyse yüzde 75'ini savaştan kaçan kadınlar ve çocuklar oluşturuyordu.⁸³ Feminist teori, birçok devletin savaşlarını meşru kılmak adına kadınları koruma mantığına yaslandığını göz önüne alarak toplumsal cinsiyet ve savaş arasında bir bağ kurmuştur. Örneğin 2002 yılında A.B.D Başkanı George W. Bush, ABD'nin Afganistan'da sürdürdüğü savaşı ve yakında gerçekleşecek Irak işgalini, kadına şiddetin her yerde ve her zaman yanlış olduğunu söyleyerek savunmuş, Irak ve Afgan rejimlerinin şiddete dayalı rejimler olduğunun altını çizmiştir.⁸⁴ Bu durum meşrulaştırıcı söylemin ötesinde bir davranış biçimi olarak da süregelmiştir. George W. Bush'un babası George H. Bush da Kuveyt'in işgali nedeniyle Irak'ı eleştiren bir konuşmasında, "gerçek erkeklerin" gece vakti komşularını işgal etmek gibi utanç verici şeyler yapmadığını öne sürerek Irak'ı korkaklıkla suçlamış ve bir tecavüz metaforu kullanmıştır. İşgali savunan bir konuşmasında ise Saddam, Bush'u "gelip gerçek bir erkek nasıl olunmuş öğrenmeye" davet etmiştir. Böylece Saddam ve Bush, erkeklerin savaşlardaki rolünün savaşmak olduğunu cinsiyetçi davranış biçimleriyle ifade etmiştir.⁸⁵ Bu doğrultuda, toplumsal cinsiyet ayrımı savaşı, savaş da toplumsal cinsiyet ayrımını var etmiştir.⁸⁶ Eril iktidarın ayakta kalması, değişen koşullara adapte olarak yeniden üretilmesine bağlıdır. Savaşlar da bu iktidarı daimi kılma hedefiyle ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla savaşlar eril tahakkümün yeniden üretilmesine yardımcı olmaktadır. Erkeklerin aile reisliği adı altında sahip oldukları yetki ve üstünlük, politik iktidara sahip yönetici grubun ve askeri grubun elinde savaş vasıtasıyla yayılarak toplum üzerinde

---

⁸³ Tickner and Sjoberg, a.g.e, 229-230

⁸⁴ Laura Sjoberg, *Toplumsal Cinsiyet, Savaş ve Çatışma: Savaşın Feminist Teorisi*, Çev: Onur Aydın, Altın Bilek Yayınları, İstanbul, 2015. 53

⁸⁵ Ibid, 90.

⁸⁶ Ibid, 38.

pekişmektedir. Böylece kadın ve erkek arasındaki toplumsal cinsiyet hiyerarşisi daha da keskinleşmektedir. Savaş, kadını erkeğe bağımlı kılacak, bireyselliğini yok edecek şartlar yaratmakta ve bu şekilde eşitsiz ilişkilere dayalı cinsiyetçi düzeni devam ettirmektedir.

Feminist teori, savaşla ilgili analizlerinde savaşın nedenlerinden çok savaşın sonuçlarının sivil toplum üzerindeki etkilerini incelemeyi hedeflemiştir. Bu yüzden savaş, sadece erkeklerin sebep olduğu bir yapı olmaktan ziyade kadınların tecrübe ettiği bir şey olarak görülmüştür. Savaşı insanların hissettikleri, deneyimledikleri, yaşadıkları bir şey olarak görmek savaşı kişiselleştirir. Bu durum toplumsal cinsiyet analizlerine iki yönden uygun düşer. İlk olarak savaşın kişiselleştirilmesi, savaş teorisi ile ilgili insanların deneyimlerinin çeşitliliğini artırmaktadır. İkinci olarak insanların deneyimlerini dahil etmek, savaşın incelenmesi gereken boyutlarını genişletmektedir. Çünkü savaş geleneksel olarak soyut bir kavram olarak ele alınmış ve insani hislerden arındırılmıştır. Savaşı duyumsanan bir şey olarak görmek bu soyutlanmayı sona erdirmeye yardımcı olmaktadır. Bu şekilde savaşla ilgisi olmadığı düşünülen olaylar, durumlar, deneyimler savaşı anlamlandırma noktasında önemli bir pozisyon elde etmektedir. Savaş teorisinin bu evrimi, savaşın sadece uluslararası sistemin, devletlerin ve liderlerin alanı olarak değil, insanların alanı olarak görülmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla savaşın tecrübe edilen bir şey olarak görülmesi, kadınları savaşın korunmaya muhtaç öznesinden, savaşı deneyimleyen ve sonuçlarından etkilenen öznelerle dönüşmesinde rol oynamaktadır. Kadınların savaşa dair yorumlarının en bilineni, kadınların sahip oldukları annelik rolü gereğince müzakereye açık, dolayısıyla barışa daha meyilli oldukları; bu yüzden de çatışmaları sona erdirmek konusunda erkeklerden daha başarılı oldukları düşüncesidir. Kadınların değerlerinin, tecrübelerinin, duyarlılıklarının ve vicdanlarının erkeklere kıyasla daha gelişmiş olduğu ve bu özellikleriyle savaşları engelleyebilecekleri bu çerçevede ileri sürülmektedir.

Yukarıdaki bu argümanı destekleyen ilk örnekleri 19. yüzyılın kültürel feminizminde bulmak mümkündür. Kültürel feminizm, kadınlar ve erkekler arasındaki eşitlikten ziyade, kadınların sahip oldukları değerler ve deneyimler sebebiyle erkeklerden farklı olduklarını vurgulamıştır. Bu teoriye göre, politikanın ahlaktan

yoksun dünyasının arıtılması, ancak kadınların oy vermeleri ve kamusal alana dahil olmaları ile gerçekleşebilmektedir. Dolayısıyla kadınların özgürleşmesi ile dünyanın iyileştirilmesi arasında bir korelasyon olduğu savunulmuştur. Charlotte Perkins Gilman, *His Religion and Hers (Erkeğin ve Kadının Dini)* isimli eserinde, kadınların en temel dürtüsünün birleştirmek, iyileştirmek, onarmak olduğunu, erkeklerinse yıkmak, zarar vermek ve savaşmak olduğunu belirtmiştir.⁸⁷ Kültürel feministler, kadınların annelik içgüdüğü sebebiyle doğal olarak savaşa karşı olduklarını ve yaşanılabilir bir dünya için bu bakış açısının elzem olduğunun altını çizmişlerdir. Dolayısıyla kadınların barışla özdeşleştirilmesinde tarihsel bir arka plan mevcuttur. Örneğin, 10 Ocak 1915'te Washington'da Jane Addams tarafından *Women's Peace Party (Kadınların Barış Partisi)* kurulmuştur. Bu parti, kadınların erkeklerden daha üstün olmadıklarını fakat barışı sağlamak adına erkeklerden daha az savaşma isteği gösterdiklerini vurgulamıştır. 1982 yılında NATO'nun kararı neticesinde nükleer başlıklı *Cruise* füzelerinin *Greenham Common* üssüne yerleştirileceği haberi üzerine üssün çevresinde yaklaşık 20 bin kadın insan zinciri oluşturmuştur. Bunun yanı sıra 10 yıl boyunca üssün çevresinde kamp kuran Greenham kadınları, nükleer füzelerin geri gönderilmesiyle amaçlarına ulaşmıştır.⁸⁸ Öte yandan dünyanın birçok yerinde üyesi bulunan Siyahlı Kadınlar, kendilerini barışa adanmış dünyanın birçok yerinde üyesi bulunan uluslararası bir gruptur. Kendilerini örgüt olarak tanımlamaktan kaçınmışlardır zira örgütlenmenin beraberinde bir hiyerarşi getireceğini ve bu hiyerarşinin eylemlerini sınırlandıracağını vurgulamışlardır. Siyahlı kadınlar, savaş karşıtlığı doğrultusunda çeşitli coğrafyalardaki kadınlarla işbirliği içerisinde olmuştur. Böylece barışın evrenselliğinin altı çizilmiştir. Barış konusunda oluşturulan ilk resmi uluslararası örgüt ise *Women's International League for Peace and Freedom- WILPF (Barış ve Özgürlük İçin Uluslararası Kadın Birliği)* olarak kabul edilmiştir. Cenevre merkezli örgüt 1948 yılından beri BM içerisinde danışmanlık statüsüne sahiptir. WILPF'nin ana gündem maddeleri silahsızlanma, savaşlarda yaşanan tecavüz vakaları, savunma bütçelerinin azaltılması şeklinde sıralanabilir. WILPF'nin savaşları sona erdirme ve önleme ile kadınları barış yapım sürecine dahil etme misyonu

---

⁸⁷ Charlotte Perkins Gilman, *His Religion and Hers*, Westport, Conn, 1923. 114

⁸⁸ Rachael Pells, *Greenham Common Peace Camp: Remembering One Of History's Most Famous Feminist Protests 35 Years On*, <http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/greenham-common-women-peace-camp-35-years-on-nuclear-weapons-feminism-a7040011.html>. Erişim Tarihi: 11.01.2017

çerçevesinde 2000 yılında BM Güvenlik Konseyi tarafından 1325 sayılı karar kabul edilmiştir. Bu kararla, çatışmaların çözümünde ve karar verme süreçlerinde kadınların katılımının artırılması amaçlanmıştır. Dolayısıyla savaş mağduru kadın algısı, uluslararası örgütler çatısında barış sürecinin aktif katılımcısına dönüşmüştür.

Öte yandan barış adına fark yaratan kadınlar, savaşların sona erdirilmesi ve devletler arasındaki barışın tesis edilmesi için çabalayan kişilere ya da kuruluşlara verilen prestijli Nobel Barış Ödülleri'nin de sahibi olmuşlardır. İlk olarak 1905 yılında Bertha von Suttner, silahsızlanmaya yönelik girişimleriyle Nobel Barış Ödülü'nün sahibi olmuştur. Savaşın etkilerini, Avrupa'da yükselen aşırı milliyetçiliği ve militarizmi anlattığı romanı *Lay Down Your Arms (Silahları Bırakın)* 1889 yılında yayımlanmış ve 12 dile çevrilerek büyük yankı uyandırmıştır. Bununla birlikte von Suttner, Avusturya Barış Topluluğu adında pasifist bir organizasyonun da kurucusu olmuştur. 1931 yılında ABD'li kadın hakları savunucusu ve Barış ve Özgürlük İçin Uluslararası Kadınlar Birliği'nin başkanı Jane Addams ödüle layık görülmüştür. Addams aynı zamanda Chicago'da yoksul semtlerdeki koşulları düzeltmek adına oluşturulan ve daha sonra ABD'deki diğer yardım kurumları için model teşkil eden Hull House'u kurmuştur. 1946 yılında yine bir ABD'li sosyolog ve ekonomist olan Emily Greene Balch, II. Dünya Savaşı'na ABD'nin müdahil olmasına karşı çıkarak barış yanlısı kadın hareketinin savunucusu olmuş ve ödüle hak kazanmıştır. 1976 yılında, sonradan Barış İnsanları Topluluğu olarak anılacak olan Kuzey İrlanda Barış Hareketi'nin kurucuları Betty Williams ve Mairead Corrigan, Kuzey İrlanda'da yaşanan sorunlara yönelik barışçıl yaklaşımları ile ödülü paylaşmışlardır. 1979 yılında Hindistan'daki fakir insanlara yardım etmeyi amaçlayan Hayırsever Misyonerler Cemaati'nin kurucusu olan Rahibe Teresa, 1982 yılında dünya barışı ve silahsızlanma konusunda yaptığı çalışmalarla Alva Myrdal, 1991 yılında Myanmar'daki askeri diktatörlüğü karşı barışçıl bir yolla verdiği mücadeleye demokrasiyi savunan Aung San Suu Kyi, 1992 yılında Guatemala toplumunun her alanında süregelen bir uzlaşma ve Guatemala yerlilerinin hakları için çabalayan Rigoberta Menchú, 1997 yılında kara mayınlarının yasaklanmasına dair yaptığı uluslararası kampanya ile tanınan Jody Williams, 2003 yılında İran'daki kadınların ve çocukların haklarını savunan insan hakları aktivisti Shirin Ebadi, 2004 yılında sürdürülebilir kalkınma ve barışçıl bir dünyanın önkoşulu olarak doğal kaynakların korunması için emek veren ve bu amaçla

Yeşil Kemer Hareketi'ni kuran Wangari Maathai prestijli Nobel Barış Ödülü'nün sahibi olmuşlardır.⁸⁹ 2011 yılında ise ödül, Ellen Johnson Sirleaf, Leymah Gbowee ve Tawakkol Karman arasında paylaşılmıştır.

2011 Nobel Barış Ödülü'nü paylaşan kadınlardan Sirleaf, 2005'te Liberya'da yapılan seçimler sonucunda devlet başkanı olmuş, ülkede yaşanan iç savaş sonrası dönemde kadın hakları için mücadele etmiştir. Askeri diktatörlüğün devrilmesinden sonra ülkenin yeniden yapılandırılmasına rol oynamış ve barışı ve demokrasiyi savunmuştur. Aynı şekilde Gbowee, yine Liberya'daki iç savaş zamanında kadınları, savaşı sonlandırma ve barışı tesis etme çabası etrafında toplamıştır. 13 yıl süren iç savaş, 2003 yılında sonlamıştır. Gbowee aynı zamanda Afrikalı kadınların liderliğini geliştirme, destekleme ve sürdürülebilir kalkınma, güvenlik ve barış süreçlerinde kadınların katılımını artırmayı hedefleyen Afrika Kadın, Barış ve Güvenlik Ağı (WIPSEN-A)'nın da kurucusudur. Yemenli gazeteci ve insan hakları aktivisti olan Karman ise, Arap Baharı süresince hükümet karşıtı barışçıl protestoları ile bilinmektedir. Yemen'de bir değişimin yaşanmasının kaçınılmaz olduğunu ve bu değişimin ancak şiddetten uzak eylemlerle gerçekleşebileceğini savunmuştur.⁹⁰ Dolayısıyla feminist teorinin güvenlik, savaş ve barışa dair perspektifi doğrultusunda kadınlar, beklentilerini Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde eyleme dökmüştür.

2014 yılında, okul yolunda Taliban tarafından başından vurularak yaralanan ve Pakistan'daki kız çocuklarının eğitim hakkı için çalışmalarında bulunan Malala Yousafzai ödüle layık görülmüştür. Yousafzai, BM iyi niyet elçisi olarak toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda dezavantajlı bir coğrafyada dezavantajlı bir hayatın nasıl küresel ve sosyal fayda yaratan bir ilham kaynağı olacağını göstermiştir.

Bütün bu örnekler ışığında, kadınların feminist teorinin öngördüğü gibi dünyayı şiddetten uzak, barışçıl yöntemlerle değiştirmek için çabaladığı sonucu çıkarılabilir. Fakat kadınların barışa meyilli olduklarına dair yaklaşım, hem bu kalıba uyan hem de uymayan kadınlar için problem oluşturmaktadır. Bu kalıba uyan

---

⁸⁹ Lyn Reese, Women Winners Of The Nobel Peace Prize, <http://www.womeninworldhistory.com/contemporary-03.html>. Erişim Tarihi: 02.12.2016

⁹⁰ Laura Şjoberg, a.g.e,72-74.

kadınların barış süreçlerindeki çalışmaları, geleneksel feminenlik düşüncesiyle bağdaştırılıp olması gereken gibi düşünüldüğünden, ciddiye alınmayabilir. Öte yandan bu kalıba uymayan, kendini barışla özdeşleştirmeyen kadınlar içinse durum daha problematiktir. Bu kadınlar, feministliğe dair geleneksel beklentileri yerine getirmemekle mücadele etmek zorundadırlar.⁹¹ Feminist düşünür Jean Bethke Elshtain, kadınların doğaları gereği erkeklere kıyasla daha barışçıl oldukları ve yüksek politika alanlarında daha fazla kadının yer almasıyla dünyanın daha barışçıl bir yer olacağı düşüncesini reddetmektedir. Elshtain, 16. yüzyılda İngiltere'yi yöneten Kraliçe 1.Elizabeth ve 20.yüzyılda İngiltere başbakanı olan Margaret Thatcher gibi kadın liderlerin görevleri süresince pek de barışçıl olmadıklarının örneklerini vermiştir.⁹² Başka bir örnek, 2009 yılında ABD'de Dışişleri Bakanı olarak görevlendirilen Hillary Rodham Clinton'ın görev süresince Ortadoğu'da yaşanan Arap Baharı ve 2011 yılında Libya'ya yapılan askeri müdahalede realist ve hegemonik Amerikan dış politikası geleneğini sürdürmesidir. Clinton, 2016 yılında ABD başkanlık seçimlerine Demokrat Parti'den aday olduğunda, dış politikadaki realist tutumu nedeniyle kadın seçmenler tarafından feminist olmamakla suçlanmış ve feminizmin geleneksel beklentilerini karşılayamamıştır.⁹³ Kadınların barışla ilişkilendirilmesine yönelik feminist yaklaşım, özünde cinsiyetçi bir tutum barındırdığından dolayı eleştirilmiştir. Böyle bir görüş toplumsal cinsiyet ayrımını keskinleştirerek, kadına dayatılan rolleri yeniden üretmekte ve kadını doğası gereği barış yanlısı olarak kabul etmenin erkeği de doğası gereği savaş yanlısı kabul etmek anlamına geleceğini vurgulamaktadır. Hem kadın hem de erkek, aynı olayı farklı şekilde deneyimleyip farklı şekilde yorumlayabilmektedir. Dolayısıyla aynı cinslerin homojen bir grup oluşturarak aynı tepkileri vermesini beklemek mümkün değildir. Savaş yanlısı kadınlar kadar barış yanlısı erkekler de mevcuttur. Elshtain, kadınları barış yanlısı olarak kabul eden geleneksel yaklaşımın aslında kadınları siyasi katılımından ve karar verme

---

⁹¹ Ibid, 75.

⁹² Jean Bethke Elshtain, a.g.e, 284.

⁹³ Maureen Dowd, When Hillary Clinton Killed Feminism, <https://www.nytimes.com/2016/02/14/opinion/sunday/when-hillary-clinton-killed-feminism.html>. Erişim Tarihi: 11.01.2017

mekanizmalarından uzak tutmak için feminizm karşıtı bir sav olarak kullanıldığını belirtmiştir.⁹⁴

Savaş ve çatışmaya dair feminist yaklaşımlar, toplumsal cinsiyet bağlamında savaşın etkilerine odaklanmıştır. Savaş döneminde kadınların yaşadığı cinsiyete dayalı zorluklardan bir tanesi tecavüz vakalarıdır. Dolaylı şiddet kapsamında yer alan tecavüz, bir yandan bireysel anlamda kadınlara zarar verirken öte yandan kolektif anlamda o ulusa yönelik bir savaş stratejisi olarak kullanılmıştır. Kadınların tecavüz kadar şiddetle maruz kaldıkları diğer bir savaş etkisi de ekonomik zorluklardır. Savaşlar sona erdiğinde, savaşın ülkedeki gıda, ürün, sağlık hizmetleri üzerindeki etkisi otomatikman yok olmamaktadır. Bazı durumlarda ülkedeki ekonomi uzun bir süre boyunca sekteye uğrar. Savaşların olmadığı zamanlarda bile sosyo-ekonomik terazinin aşağıda kalan kefesinde yer alan kadınların savaşlar sonlandığında yaşadıkları ekonomik güvencesizlik daha da artmaktadır. Ayrıca savaş sonrası uygulanabilen ekonomik yaptırımlar, cinsiyete dayalı zorlukların yaşanmasına da sebebiyet vermektedir. Realistlere göre yaptırımlar, bir ülkenin ödün vermeye razı olmamasının bedeli olarak görülmektedir ve kabul edilemez olana kadar zorlanabilmektedir. Liberallere göre ise yaptırımlar uluslararası iradeyi görmezden gelen ülkenin kaynaklarının elinden alınmasıdır.⁹⁵ Ekonomik yaptırımlar, konvansiyonel savaş araçları kullanılmadığı için bir savaş olarak tanımlanamaz. Fakat yarattığı etkiler bakımından, hedef ülkenin vatandaşlarına yönelik bir savaşa benzetilebilir.

Ekonomik yaptırımların olası sonuçları tartışmasına, I. Körfez Savaşı sonunda BM tarafından Irak'a uygulanan yaptırımlar örnek verilebilir. 1991'de Kuveyt'i işgal eden Irak'a karşı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi aldığı 687 No'lu karar uyarınca ithalat ve ihracat ambargosu uygulamıştır. Ambargonun bir yıl sürmesi beklenirken yaklaşık on üç yıl sürmüştür. On üç yıl süren ambargo, Irak ekonomisi üzerinden ciddi bir olumsuz etki yaratmıştır. Ekonomik gerilemenin sonucu olarak Irak'ta büyük ölçekte bir işsizlik yaşanmış ve 2000 yılı itibariyle Irak dünyanın en yoksul üçüncü ülkesi haline gelmiştir. Irak'taki karar alıcıları etkilemesi amaçlanan

⁹⁴ Jean Bethke Elshtain, a.g.e, 285.

⁹⁵ J. Ann Tickner ve Laura Sjoberg, a.g.e, 233.

yaptırımlardan en çok Irak'taki düşük gelirli, kadınlar, çocuklar ve yaşlılar etkilenmiştir. Yetersiz ve kötü beslenme sonucunda tedavi edilebilir hastalıklar ve açlık birincil ölüm nedeni haline gelmiştir. Doğum öncesi ve bebek bakımı yetersizliği, bebek ölümlerinde artışa neden olmuştur. Dolayısıyla devletler arasındaki güvenlik politikası, devletlerin vatandaşları, özellikle kadınlar, arasında güvensizlik yaratmıştır. Irak'a yönelik yaptırım kararı, BM Güvenlik Konseyi'nin üye devletlerinin başında hiçbir kadın lider yokken alınmıştır. Feministler, bu yaptırımı kadınların kendilerini orantısız şekilde etkileyen uluslararası politikalara dair kararlardan sistematik olarak uzaklaştırılmasının bir örneği olarak kabul etmişlerdir. Bu doğrultuda, ekonomik yaptırımların uygulanmasında kadınlar yer almazken, yaptırımların gerek yoksulluk gerekse özel alandaki hayat üzerindeki etkileri bağlamında sonuçlarından en çok kadınların etkilendiğini söylemek mümkündür.⁹⁶ Dolayısıyla ekonomik yaptırımlar da, cinsel şiddet gibi doğrudan bir şiddet türü olmasa da dolaylı olarak kadınları etkilemektedir.

Sonuç olarak feminist yaklaşımlar, savaş ve barışa dair farklı yorumların yanında, savaşın sivil toplum üzerindeki etkisi bakımından çeşitlilik arz etmektedir. Kadınların doğaları gereği barış taraftarı olması gerektiğini savunan geleneksel feminist düşüncenin yanı sıra, bu durumun dişil-eril kutuplaşmasına neden olacağını savunan eleştirel feminist düşünce de mevcuttur. Fakat hangi düşünceyi savunursa savunsun, feminist teoride hemfikir olunan nokta, savaş kararının alınmasında rol alan kadın sayısının azlığına kıyasla, savaştan etkilenen kadın sayısının fazla olmasıdır. Dolayısıyla yapılan analizlerde toplumsal cinsiyet perspektifi kullanılmaktadır. Zira savaş alelade bir tecrübe değil, cinsiyetçi bir deneyimdir.⁹⁷

3.2. ULUSLARARASI İLİŞKİLERE DAİR FEMİNİST TEORİLERİN TİPOLOJİSİ

Feminizm ideolojisinin temelinde ırk, dil, din, milliyet ayırt etmeksizin bütün kadınların her türden baskıyı, sömürüyü, ayrımcılığı yaşamalarından dolayı oluşan

---

⁹⁶ Ibid, 234-235.

⁹⁷ Laura Sjoberg, a.g.e, 189.

ortak bir kadınlık durumu yer almaktadır. Bu bağlamda kadınlar yaşadıkları baskı ve eşitsizliğe karşı tavırlarını yüksek sesle duyurmak adına örgütlenmiş, böylece kadın hareketi aktif hale gelmiştir. Kadınlar için bir farklılık yaratmayı öngören bu örgütlenmeyle birlikte çeşitli feminist perspektifler oluşturulmuştur. Bunlar liberal feminizm, kültürel feminizm, Marksist ve sosyalist feminizm, varoluşçu feminizm, radikal feminizm, postmodern feminizm, eko feminizm, küresel feminizm, postkolonyal feminizm olarak sıralanabilir. Fakat bu perspektiflerin sadece belli bir kısmı uluslararası ilişkilerin kavramlarına yönelik analizler içermektedir. Dolayısıyla Uluslararası İlişkiler kuramlarıyla bağlantılı olarak kadınların özgürleştirilmesinin farklı metotları farklı feminist teoriler ışığında incelenecektir.

3.2.1. Liberal Feminizm

Fransız İhtilali'nin getirdiği bütün insanların eşit olduğu ve hükümetlerin müdahale edemeyeceği doğal hakları olduğu fikrini temel alan liberal feminizm, bu haklara erkekler kadar kadınların da sahip olması gerektiğini savunmuştur. Liberal feminizm, Aydınlanma düşüncesinin merkezinde yer alan rasyonellik ve akla inanç kavramlarından beslenmiştir. Erkek bakış açısıyla kadın akıl dışı olarak görülüp ötekileştirilmiş, duygusal ilişkilerin ön planda olduğu özel alana hapsedilmiştir. Liberal feministler bu görüşe karşı çıkarak aklın cinsiyete bağlı bir değişken olmadığı ve her insanda aynı şekilde var olduğu düşüncesini benimsemişlerdir. Akılcılığın erkeklerle ve kamusal alanla, akıl dışılığın ise kadınlarla ve özel alanla bağdaştırılmasına karşı çıkmışlardır. Ayrıca toplumsal değişimi gerçekleştirecek en etkili yolun eğitimden geçtiğini vurgulamışlardır. Temel haklar doktrinini kadınlara uyarlayan en erken girişim Elizabeth Cady Stanton tarafından New York'da 1848'de yayımlanan ve maddeleri Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ile bire bir örtüşen *Declaration of Sentiments (Duygular Bildirgesi)*'dir. Bu bildirmede kadın-erkek eşitliğine, özgürlük ve yaşam hakkının her iki cinsiyet için de geçerli olduğuna, mutlak erkek despotizminin yıkılması gerektiğine, kadınların oy haklarını kullanmalarına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Kadınlar gerektiğinde yasalar tarafından cezalandırılabilirlerine göre oy haklarını kullanarak yasa yapımında da söz hakkına sahip olmalıydılar. Rosemarie Putnam Tong'a göre, kadınların hayat standartlarını

yükselten yasaların birçoğu liberal feminist düşünce sayesinde meydana gelmiştir. Birçok kadının yüksek politika alanlarında yer alması liberal feminist çabaların bir sonucudur.⁹⁸

Liberal feminizm, kadınların erkeklerle aynı haklardan yararlanabilmeleri ve fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi için mevcut yasal ve diğer engellerin ortadan kaldırılmasının zaruri olduğunun altını çizmektedir. Karar alma mekanizmalarında kadınların varlığının ya da yokluğunun küresel politikayı nasıl etkilediğini ve kadınların bundan nasıl etkilendiğini araştırmaktadır.⁹⁹ Bunu yaparken Uluslararası İlişkiler disiplininin geleneksel çerçevesi içerisinde kalmayı amaçlamıştır. Yani yüksek politika alanlarında ve karar verme mekanizmalarına katılımında kadınların sayısını artırmayı hedeflemiş; fakat bunu yaparken Uluslararası İlişkiler disiplininin mevcut çerçevesinden dışarı çıkmamıştır. Bu bakış açısı Oliver Daddow tarafından “Kadını ekle ve karıştır,” şeklinde özetlenmiştir.¹⁰⁰ Fakat Tickner gibi kendilerini postliberal olarak tanımlayan feministler bu perspektifi reddetmektedir. Çünkü kadınların yüksek politika alanlarında sayılarının artması ve bu şekilde mevcut sisteme entegre olmaları, feminizmin özündeki değişim anlayışıyla tezat oluşturmaktadır. Feminizm, kadınların erkeklere kıyasla ikincil konumlarını düzeltmeyi amaçlarken, hayatın her alanına nüfuz eden erkek egemenliğini sorgulayarak bunu tersyüz etme kaygısını taşımaktadır. Dolayısıyla erkek egemenliğini sorgulamadan maskülenliğin kabul edilen norm olarak görülmesiyle birlikte ekonomik, toplumsal ve siyasal alanda kadın varlığının artırılması feminizmin esas amacı ile çelişmektedir. Kadınların varlığının bu şekilde artırılması hegemon maskülenliğin yeniden üretilmesine yardımcı olmaktadır. Tong’a göre kadınlar görünürlüklerini artırırken, zamanının az bir kısmını evde, çoğunu iş yerinde geçiren erkeklerin geleneksel tavrını taklit etmek yerine, erkeklerin zamanının çoğunu iş yerinde olduğu kadar aileleriyle geçirecekleri bir toplum yaratmak için çabalamalıdır.¹⁰¹

---

⁹⁸ Rosemarie Putnam Tong, a.g.e, 61.

⁹⁹ Tickner ve Sjoberg, a.g.e, 223.

¹⁰⁰ Oliver Daddow, *International Relations Theory*, Sage, Londra, 2010. 150

¹⁰¹ Tong, a.g.e, 55.

Uluslararası İlişkiler disiplini çerçevesi içerisinde hareket eden liberal feminizm, yöntem olarak pozitivismi benimsemiştir. Bu açıdan da feminizmin genel metodolojisi olan postpozitivism ile çelişmektedir. Liberal feministler, dış politika analizlerinde toplumsal cinsiyeti açıklayıcı bir değişken olarak görmüşlerdir. Dolayısıyla devletlerin yurtiçinde sağladıkları cinsiyet eşitliği ile uluslararası alanda şiddet kullanımı arasında bir orantı kurmuşlardır. Buna göre cinsiyet eşitsizliğinin yüksek oranda yaşandığı ülkelerin uluslararası arenada yaşanan krizlerde ve çatışmalarda kullandıkları şiddetin dozunun da yüksek olduğu düşüncesi savunulmuştur. Aynı şekilde cinsiyet eşitliğinin sağlanmasıyla devletlerin güç kullanımının azalacağı belirtilmiştir. Devletlerin kadın vatandaşlarına karşı davranış şekillerinin, komşularına karşı nasıl davrandıklarının bir göstergesi olduğu, içişlerinde toplumsal cinsiyet eşitlik seviyesi yüksek olan devletlerin, toplumsal cinsiyet eşitlik seviyesi düşük olan devletlere kıyasla barışa daha meyilli oldukları, fikri ileri sürülmüştür.¹⁰² Liberal feminizmin pozitivist çerçeveye bağlı kalarak, cinsiyet eşitliği ve devletlerin şiddet kullanımı arasında kurduğu ilişki postpozitivist feministler tarafından eleştirilmiştir.

Postpozitivist feministler, cinsiyet eşitsizliğini istatistiki göstergeler kullanarak ölçmeyi sorunlu bulmaktadırlar. Ülkelerin parlamentolarındaki kadınların ya da iktidar pozisyonundaki kadın liderlerin sayısı, kadınların seçme ve seçilme haklarını elde ettikleri tarih gibi göstergeler, cinsiyet eşitsizliğini ölçmek için kullanılmaktadır. Post pozitivist feministler bu şekilde yapılan bir ölçümün, kadınların iktidar pozisyonlarından mahrum bırakılmasına yönelik cinsiyet rolü beklentileriyle ilişkilendirilen cinsiyet eşitsizliğini anlamak için uygun olmadığı savını ileri sürmüşlerdir. Bunun yanı sıra, cinsiyet eşitsizliklerinin biçimsel eşitliğe çok önceden ulaşmış ülkelerde de devam ettiğini ve bu sebeple cinsiyet eşitsizliklerinin sona erdirilmesinin ancak cinsiyet hiyerarşilerine yönelik derin bir sorgulama ile mümkün olabileceğinin altını çizmişlerdir.¹⁰³

---

¹⁰² Laura Sjoberg, a.g.e, 158.

¹⁰³ Tickner ve Sjoberg, a.g.e, 224.

3.2.2. Eleştirel Feminizm

Eleştirel teori, yapısı itibarıyla mevcut sistemi değiştirmek adına önce onu anlama fikrine bağlıdır. Dolayısıyla eleştirel feminizm, açıklayıcı değişken olarak toplumsal cinsiyeti kullanan liberal feminizmin ötesine geçmekte ve öncelikle toplumsal cinsiyeti derinlemesine bir sorgulama ile kapsamlı biçimde anlamayı hedeflemektedir. Temel sorusu, toplumsal cinsiyetin ortadan kaldırılmasıyla varolan uluslararası sistemin yapısının değişip değişmeyeceğidir. Bunun yanı sıra toplumsal cinsiyeti başlıca analiz birimi olarak kullanırken, uluslararası politikanın şekillenmesi sırasında kadının toplumsal, ekonomik ve siyasal açıdan baskılanmasındaki rolünü araştırmaktadır. Böylece uluslararası sistem içerisindeki siyaset pratiklerinin toplumsal cinsiyet kavramı üzerinden biçimlendiği eleştirisini getirmektedir. Bununla birlikte toplumsal cinsiyetin bir güç hiyerarşisi oluşturduğunu ve kadınların bu hiyerarşi altında baskılandığını savunmaktadır.¹⁰⁴ Eleştirel feminist Sandra Withwork'e göre, cinsiyete dair algılar kadınların ve erkeklerin somut ve gerçek koşullarına ancak bir dereceye kadar bağlıdır. Cinsiyet aynı zamanda kadınlar ve erkeklerin birbirleriyle olan ilişkilerini hakkındaki düşünceleri tarafından da şekillenmektedir.¹⁰⁵ Maskülen değerlere sahip olmanın ötesinde; sosyal olarak inşa edilmiş bir rol olarak saldırgan bir tutum sergileme, dış politikada ulusal çıkarlara öncelik verme, küresel toplumun ihtiyaçları üzerinde hakimiyet kurma olarak tanımlanan egemen maskülenlik, kadını da bu çerçevede tanımlamaktadır. Bu şekilde kadın öteki olarak yerini almakta ve maskülen değerleri içselleştirerek, egemen maskülenliğin yeniden üretilmesine hizmet etmektedir. Cinsiyetler arasındaki ilişkiler, iktidar ilişkilerinin yansıması olarak kabul edilebilir. Siyaset ve kadın arasındaki ilişki irdelendiğinde, yansıtılan iktidarın cinsiyeti önem kazanmaktadır. Erkek egemen sistemde, her siyasal iktidar kadına karşı kurulmaktadır. Bu şekilde iktidar, kaynağını kadın ve erkek arasındaki güç hiyerarşisinden alarak onu meşrulaştırmaktadır. Eleştirel feminizm de, mevcut iktidar ilişkilerinin değiştirilmesi için öncelikle bu

---

¹⁰⁴ Mehmet Evren Eken, a.g.e, 474.

¹⁰⁵ Tickner ve Sjoberg, a.g.e, 224-225.

ilişkilerin tanımlanması gerektiğinin ve kadınların özgürleştirilmesinin buna bağı olduğunu altını çizmektedir.

3.2.3. İnşacı Feminizm

Feminist inşacılık, global siyasetin maddi ögelerinden ziyade düşünsel taraflarına vurgu yapmaktadır. Uluslararası yaşamın toplumsal olduğu ve öznelere ile yapıların bir arada oluşturulduğu fikrini savunmaktadır. Dolayısıyla realizmin geleneksel kavramlarına karşı çıkan feminizmin Uluslararası İlişkiler disiplinine yönelik getirdiği başlıca eleştirilerden olan, devletlerin sadece blok bir yapıdan ibaret olmadığı ve devletin içerisindeki sivil toplumun göz ardı edilmemesi gerektiği fikri, inşacı feminizmin temelini oluşturmaktadır. Realizmin uluslararası alanda makbul görülen tek aktör olarak devleti kabul etmesine karşılık inşacı feminizm devletleri kendi varlıklarını inşa eden toplumsal süreçlerin devinimsel sonuçları olarak görmektedir. Odaklanılan esas mesele, dünyayı anlamlandırmak için kullanılan kavramların toplumsal olarak cinsiyetlendirilmesidir. Buna göre, inşacı feminizm, toplumsal cinsiyetin ve global siyasetin karşılıklı olarak birbirlerini biçimlendirdiği düşüncesini savunmaktadır. İnşacı feministlere göre, cinsiyet toplumda verili bir şekilde bulunmayıp, algılar aracılığıyla yorumlanarak yeniden üretilmektedir. Yani toplumsal cinsiyet aslında kurgulanmış ve inşa edilmiş bir kavram olarak görülmüştür. Dolayısıyla toplumsal cinsiyete dair algıların global siyaseti ve global siyasetin de toplumsal cinsiyete dair algıları şekillendirdiği belirtilmiştir. Elizabeth Prügl'e göre cinsiyet, uluslararası yaşamın her alanında, hane içindeki özel alandan, devlet içindeki kamusal alana kadar, iktidarı kodlayan bir yapıdır.¹⁰⁶ Bu perspektifle, cinsiyet politikalarının küresel politikalara nüfuz ettiği söylenebilmektedir.

---

¹⁰⁶ Ibid, 226.

3.2.4. Postyapısal Feminizm

Postyapısalcı feminizm, uluslararası ilişkilerin ve kavramlarının toplumsal cinsiyetinin olup olmadığı konusuna odaklanmaktadır. Eleştirel ve inşacı feminizm gibi, uluslararası ilişkileri toplumsal cinsiyet çerçevesi içinde değerlendirmektedir. Postyapısalcı feminizm, esas olarak modern bilim anlayışının merkezindeki erkek bakış açısının varlığını eleştirmektedir. Buna göre erkek, insan kavramıyla eş anlamlı olarak görülmüş ve modern bilim erkeğe özgü deneyimler ve sorun çözme pratikleri ile gelişmiştir. Dolayısıyla modern bilim esasen objektif olmaktan ziyade sübjektif ve erkeğe özneldir. Erkeğin mantıkla ve rasyonellikle bağdaştırılması sonucunda kadının irrasyonellikle ötekileştirilmesi eleştirilmiştir. Postyapısalcı feminizm, bu dikotomiye reddederek, kadınların neden ikinci cins ya da öteki olarak görüldüğünü sorgulamaktadır. Sigmund Freud'un öğrencisi postyapısalcı feminist Helene Cixous, var olan bütün dikotomilerin kaynağının kadın-erkek dikotomisi olduğu fikrini savunmaktadır. Ona göre bu ikilemde erkek aktif ve rasyonel gibi olumlu özelliklerle tanımlanırken, kadın pasif ve irrasyonel gibi olumsuz özelliklerle tanımlanmıştır. Dolayısıyla bu ikilemde kadın, erkeğin karşıtı ve onun negatif özelliklere sahip olanı şeklinde görülmektedir. Yani kadın, mutlak öteki olarak yerini almıştır.¹⁰⁷ Bu doğrultuda kadın, kendi başına bir varlık olarak değil, erkeğin bir yansıması olarak görülmektedir. Anlamları inşa ederek iktidar sahibi olan erkek, bilgiyi oluşturmuş ve kendisini bilgi sahibi olarak özneleştirirken, kadını bilgi konusu olarak nesneleştirmiştir. Postyapısalcı feminizm, kadınla erkek arasındaki dikotomiden yola çıkarak, medeni/barbar, düzen/anarşi, gelişmiş/geri kalmış gibi uluslararası kavramların dünyayı ikiye bölerek nasıl şekillendirdiği konusuna odaklanmaktadır. Bu dikotomilerin karşı tarafı otomatikman aşağı bir pozisyona soktuğu fikrinin altını çizmektedir. Dolayısıyla postyapısalcı feminizm, böylesi ikililiklerden ziyade çoğulculuğu benimsemiştir. Herkes için geçerli ya da evrensel olarak değerlendirilen tüm kuramları reddetmiştir. Tek bir feminist düşüncenin olamayacağını, aksi halde tek bir kuramın tahakkümüne yol açacağını vurgulamıştır. Çoğulculuk kültürü ile beraber,

---

¹⁰⁷ Helene Cixous and Catherine Clement, *Sorties*, in *The Newly Born Woman*, trans.: Betsy Wing, Minneapolis: University of Minneapolis Press, 1986. 65

tek ve genel geçer bir doğru olmadığı fikrinden hareketle postyapısal feminizmin aynı zamanda postmodern feminizmle aynı noktada durduğu sonucu çıkarılabilir.¹⁰⁸

Postyapısalcı feminist Charlotte Hooper, 2001 yılında yayınlanan *Manly States* isimli eserinde, uluslararası ilişkilere dair kavramların ve pratiklerin maskülenliği biçimlendirmek, tanımlamak ve meşrulaştırmak için oynadıkları rolden bahsetmektedir. Bunu yaparken uluslararası ilişkilerin erkekleri, onlar uluslararası ilişkileri biçimlendirdikçe, nasıl erkek olarak disipline ettiğine yönelik sorular yöneltmektedir.¹⁰⁹ Hooper, maskülenliğin hayatın her alanında yeniden üretildiğini örneklemek adına *The Economist* dergisini incelemiştir. Buna göre dergide yer alan metinlerin, grafiklerin, reklamların hegemonik maskülen öğelerle dolu olduğunu belirtmiş; böylece cinsiyet politikalarının dünya politikalarının içine ne derecede nüfuz ettiğini göstermiştir. Bu şekilde postyapısalcı feminizm, hegemonik maskülenliğin kullandığı erkek diline karşı bir kadın dili oluşturmayı amaçlamıştır. Fakat bu durum faşist bir ataerkilliğe karşı çıkarken faşist bir anaerkillik oluşturması ihtimali bakımından da eleştirilmiştir.¹¹⁰ Yine postyapısalcı bir feminist olan Laura Shepherd, BM Güvenlik Konseyi'nin 1325 sayılı kararını postyapısal zeminde incelemiştir. Shepherd'a göre, kadınların, barış kararının alınması sürecine dahil edilmesine yönelik oluşturulan 1325 sayılı karar, aslında kadınların barışa meyilli/pasif olduklarına dair cinsiyet özcü beklentilerin somutlaştırılmasının bir örneği olmuştur. BM'nin kadınları barış süreçlerine dahil edememesi ve bu süreçleri cinsiyet farkındalığı üzerinden dönüştürememesinin aleni olarak 1325 sayılı kararda bile yer almış cinsiyetlendirilmiş yorumlarından kaynaklandığını vurgulamıştır.¹¹¹

---

¹⁰⁸ Sevgi Yöney, Uluslararası İlişkiler, Feminizm ve Türkiye, Faruk Sönmezoğlu (der.), *Değişen Dünya ve Türkiye*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 1996. 114.

¹⁰⁹ Charlotte Hooper, *Manly States: Masculinities, International Relations, and Gender Politics*, Columbia University Press, 2001. 122

¹¹⁰ Julia Kristeva, *Women's Time*, trans.: Alice Jardine and Harry Blake, *Signs: Journal of Woman in Culture and Society*, Vol:7, No:1, 1982. 26-30

¹¹¹ Tickner ve Sjoberg, a.g.e, 227.

3.2.5. Postkolonyal Feminizm

Postkolonyal feminizmin postyapısalcı feminizmle arasında güçlü bir bağ mevcuttur ve birçok postkolonyal yazar kendisini aynı zamanda postyapısalcı olarak tanımlamaktadır. Postyapısalcılığın evrensellikten uzak, farklılığa yaptığı vurgu ile postkolonyalizm arasında bir özdeşlik bulunmaktadır. Postkolonyal teori, temelinde emperyalizmin bir sonucu olan sömürgeci egemenlik ile tabiyet arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Sömürü düzeni içerisinde kendi tarihlerinin ve kültürlerinin asimilasyona uğramış olmasına rağmen sömürülenlerin kendi kendilerini temsil etmeleri ve kendi adlarına konuşmaları gerektiğini belirtmektedir. Postkolonyalizm üzerine çalışmalar yapan kuramcı Gayatri Chakravorty Spivak, 1988 yılında kaleme aldığı *Can The Subaltern Speak? (Madunlar Konuşabilir Mi?)* isimli makalesinde, postkolonyalizmin sömürgeleştirilmişleri ve “madun” olarak değerlendirilen en güçsüz grupları anlamak ve onların sesi olmak konusunda ne kadar yeterli olabildiğini incelemiştir. Spivak, dışardan içeriye bakan kişi için sömürgeleştirilmiş gruba konuşma hakkı vermesinin zor olduğunu belirtmiş ve bunu iki nedene bağlamıştır. Öncelikle dışardan bakan birisi tarafından toplanan kanıtlar söz esastır ve gerçek deneyime dayanmaz. Bu şekilde sadece bilgiye dayanan varsayımlar üretilmiş ve deneyimin bütününcü ancak bir parçasının çalışılmasına neden olunmuştur. İkinci olarak madunların kendi adlarına konuşmalarına imkan sağlamak yerine onlar adına konuşan Batılı entelektüeller konusuna temkinli yaklaşmıştır. Dolayısıyla madunların konuşamayacağını, konuşmalar bile seslerinin duyulamayacağını altını çizmiştir. Madun, Batı kültürü için öylesine ötekileştirilmiştir ki varlığı görünmez, konuştukları duyulmaz. Ancak bir Batılı madunun sözlerini aktarırsa, onun adına konuşursa sesini duyurmuş olur ki aslında bu durum yine madunun konuşamaması anlamına gelmektedir.¹¹² Postkolonyal feminizm açısından bu anlatılan durum, kadınların Batı toplumundaki ötekiler olmasının yanında sömürgeleştirilmiş toplumlar içindeki kadınların iki kat öteki, yani madunların madunu olduğu sonucunu doğurmaktadır. Spivak, Batılı feministlerin dış politikayla ilgili karar alma pozisyonlarına geldiklerinde emperyalizme hizmet edecek kararlardan kaçınması gerektiğini

---

¹¹² Gayatri Chakravorty Spivak, “Can the Subaltern Speak?”, C Nelson ve L Grossberg (der.), *Marxism and The Interpretation of Culture*, Chicago: University of Illinois Press. 271-313.

vurgulamıştır. Zira Irak'ta yaşayan Müslüman kadınların, Condoleezza Rice'a ya da Madeleine Albright'a, onların verdikleri tarihsel dış politika kararları için minnettar olduklarını söylemek olası gözükmemektedir. Postkolonyal feministler, Batılı kadınların deneyimleri ile Üçüncü Dünya kadınlarının deneyimlerinin farklı olduğunu, Batılıların kız kardeşlik kavramına rağmen kadının özgürleştirilmesi hareketinde Üçüncü Dünya kadınlarını göz ardı ettiği fikrini savunmuşlardır. Bu şekilde feminizmin kadına dair söylemlerinin aslında Batılı kadınların değerlerinin ve deneyimlerinin bir sonucu olduğunu söylemişler, Üçüncü Dünya kadınlarına ait ırksal ve sınıfsal farklılıklarının feminist mücadele içerisinde yer almamasını eleştirmişlerdir. Farklı kültür, sınıf, ırk ve coğrafyaya bağlı olarak farklı deneyimler yaşayan kadınların homojen bir grup olmadıklarının altını çizmişlerdir. Bu şekilde de feminizmin Batılı önyargılarla evrensel olarak genelleştirilemeyeceğini vurgulamışlardır. Örneğin Batılı kadınların küresel ekonomiden kazançları aynı zamanda Üçüncü Dünya kadınlarının sömürsü anlamına geldiğinden kızkardeşlik kavramı sekteye uğramıştır. Postkolonyal feministler, küresel siyasette cinsiyet tabiyetini analiz ederken, her türlü tabiyet şeklinin kadınların ihtiyaçlarına yönelik evrensel fikirler oluşturmaktan ziyade, kadınların kendi kültürel bağlamları içerisinde yeniden araştırılması gerektiğini belirtmişlerdir.¹¹³

3.3. FEMİNİST ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE FARKLI SINIFLANDIRMALAR

Uluslararası İlişkiler disiplinine yönelik feminist yaklaşımlar toplumsal cinsiyeti önemli bir analiz kategorisi ve küresel güç ilişkilerinin yanında, alternatif dünya düzenlerini anlamaya yardımcı, çözümlenmeli bir araç olarak kabul etmişlerdir. Toplumsal cinsiyet, küresel politikayı biçimlendirirken, devletler arasındaki değişen ilişkiler de toplumsal cinsiyete etki etmektedir. Dolayısıyla “kişisel olan siyasidir” görüşü, uluslararası alanın da dahil edilmesiyle genişlemiştir. Böylece uluslararası politika, özel ilişkileri ve bireysel kimlikleri de içeren bir yapıya dönüşmüştür. Bu doğrultuda feministler, Uluslararası İlişkiler teorisyenlerince göz ardı edilen toplumsal

---

¹¹³ Ibid, 228.

cinsiyet ilişkilerinin devletler arası ilişkilerin önemli bir unsuru olduğunu ifade etmişlerdir. Toplumsal cinsiyetin bir analiz kategorisi olarak incelenmesi feminist uluslararası ilişkiler yaklaşımlarına bir ivme kazandırmıştır. Geleneksel feminist uluslararası ilişkiler yaklaşımlarının yanında, farklı sınıflandırmalar da literatürdeki yerini almıştır. Bunlardan bir tanesi Jacqui True'ya aittir. True'nun sınıflandırması, feminizmi üç farklı açıdan ele almaktadır:¹¹⁴ Bunlardan birincisi odak noktasında kadınlar olan, toplumsal cinsiyet ve Uluslararası İlişkiler arasındaki etkileşimi ampirik boyutuyla değerlendiren ampirik feminizm, ikincisi Uluslararası İlişkiler'in geleneksel kavramlarının, toplumsal cinsiyete dair taraflı konumunu ortaya koymak için toplumsal cinsiyeti teorik bir kategori olarak kullanan analitik feminizm, üçüncüsü ise teorileşme sürecini, küresel anlamda değişimi öngören normatif yapının parçası olarak gören normatif feminizmdir. Bu sınıflandırma, küresel politikanın toplumsal cinsiyetlendirilmesine yönelik farklı bir perspektif sunmuştur.

3.3.1. Ampirik Feminizm

Ampirik / deneysel feminizm temelde, kadınların değerlerinin ve deneyimlerinin uluslararası ilişkiler içerisinde gözardı edilmesini ve bu şekilde yaşanan cinsiyetçi dışlamayı eleştirmektedir. Erkeklerin deneyimlerinin hem erkekler hem de kadınlar için geçerli olduğu ve kadınların küresel politika yapım süreçlerine etki etmediği gibi argümanlara karşı çıkmaktadır. Realistlerin uluslararası ilişkiler alanını, kadınların dahil olmayacağı ve geleneksel kavramların değişmeyeceği şekilde teorileştirdiklerini öne sürmektedir. Toplumsal cinsiyetin, Uluslararası İlişkiler alanının önemli bir boyutu haline gelmesi için kadınları dışlayan kavramsal çerçevenin sorgulanması gerektiğini belirtmektedir. Bu doğrultuda, Uluslararası İlişkiler disiplininin önemli kavramlarından olan dış politikaya dair analizlerinde, kadınların dış politika ile ilgili karar veren konumda ve savaşları yürüten kurumların içinde ender şekilde yer aldıkları sonucuna varılmaktadır. Dolayısıyla kadınların karar verme mekanizmalarındaki sayısı arttıkça, küresel siyasetin erkek egemen yapısının değişeceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra ampirik feminist çalışmalar, toplumsal

---

¹¹⁴ Jacqui True, a.g.e, 312-315

cinsiyet eşitsizliğinin yaşandığı devletlerin daha fazla savaş taraftarı ve şiddet yanlısı olduklarını göstermektedir. Toplumsal düzeyde cinsiyet eşitliğini gerçekleştiren devletlerin, en son çare olarak savaşa başvurdukları ve küresel anlamda yaşanan krizlerde şiddet seviyesini minimuma indirdikleri gözlemlenmiştir.¹¹⁵ Bu açıdan ampirik feminizm, liberal feminizmin pozitivist metodolojisiyle benzerlik taşımaktadır.

3.3.2. Analitik Feminizm

Analitik feminizm ise ampirik feminizmin tamamlayıcısı olarak Uluslararası İlişkiler'in geleneksel kavramlarını yapı sökümüne uğratmaktadır.¹¹⁶ Örneğin, rasyonalite, güvenlik, güç gibi kavramların feminist kuramların yapı taşı olarak görülememesi, bu kavramların özünde cinsiyetlendirilmiş olmalarından kaynaklanmaktadır. Analitik feminizm bu cinsiyet özcü yaklaşımı irdelemektedir. Zira feminenlik düzensizliğin sebebi ve maskülenlik düzenin sağlayıcısı olarak inşa edilmektedir. Böylece Uluslararası İlişkiler'in geleneksel kavramlarının, toplumsal cinsiyet bakımından tarafsız olmadığını vurgulamaktadır. Güç, güvenlik, egemenlik, anarşi gibi olguların erkek deneyimleri ve erkek egemen kamusal alanla özdeşleştirilmesini sorgulamaktadır. Feminist perspektifle bu cinsiyet özcü yaklaşım, rasyonel bir aktör olarak devletin de eril bir kimliğe sahip olduğu sonucunu doğurmaktadır. Bu şekilde devlet, iç bütünlüğünü ve dışarıya karşı meşruiyetini sağlamak adına toplumsal cinsiyet farklılığından yararlanmaktadır. Erkekler otonomiye, eril baskınlığa, güce, düzeni korumaya vurgu yapan maskülenlikle bağdaştırılmakta; öte yandan kadınlar ise korunmaya muhtaç, erkeğin iradesine boyun eğen, savaşlarda duygusal, ekonomik ve sosyal destek sağlayan unsurlar olarak tanımlanmaktadır. Örneğin devlet, güvenliğini sağlama amacıyla erkek vatandaşlarından askerlik vazifesini yerine getirmelerini ve kadın vatandaşlarından ulusal çıkar uğruna bu vazifeyi gerçekleştiren erkekleri desteklemelerini beklemektedir. Analitik feminizm böylesi bir ayrımın kabul edilemez olduğunu ve

---

¹¹⁵ Jacqui True, a.g.e, 321.

¹¹⁶ Jacqui True, a.g.e, 323.

kadınların ve erkeklerin deneyimlerinin farklılığından yola çıkarak güvenlik, savaş, barış gibi kavramların yeniden tanımlanması gerektiğinin altını çizmektedir.¹¹⁷

3.3.3. Normatif Feminizm

Ampirik ve analitik feminist çalışmalar, toplumsal cinsiyet analizi açısından önemli katkılar yapmakla birlikte toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin dönüştürülmesi açısından sadece bir başlangıç noktası teşkil etmektedir. Normatif feminist teori, kadınların deneyimlerini etik ilkeler çerçevesinde insani müdahale, barışın inşa edilmesi, insan haklarının korunması gibi konularda gündeme getirmektedir. Bu durum, egemen bir devlete müdahaleden, kendi devletince güvensizlik durumu yaşatılan insanlara karşı bir sorumluluk hissetmeye geçiş, yani liberal etikten duyarlılık etiğine geçiş, anlamına gelmektedir.¹¹⁸ Normatif feminizm, Uluslararası İlişkiler disiplini etik ilkeler ve ahlaki bir çerçevede değerlendirmektedir. Küresel siyasete dair farklı perspektiflerin farklı ilişkileri ortaya koyduğunu savunan normatif teoriden hareketle, bir feminist duruş sergilenmektedir. Feminist duruş anlayışı, kültürel feminizmle ortak olarak kadın ve erkek arasındaki eşitlikten ziyade kadının farklılığına vurgu yapmaktadır. Androsentrik yaklaşımın yerine kadının merkezde olduğu bir anlayışı savunmaktadır. Koruyan/korunan, aktif/pasif, eril/dişil dikotomilerinde kadına atfedilen özelliklerin önemini artırarak cinsiyet hiyerarşisinin dönüştürülmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca androsentrik yaklaşımların oluşturduğu uluslararası sistemde devletler birbirinden ayrı ve bağımsız şekilde var olurken, kadın merkezci yaklaşımların hakim olduğu bir sistemde devletler birbirlerine bağımlı olmak durumundadır.¹¹⁹ Sandra Harding, feminist duruş yaklaşımının Uluslararası İlişkiler alanına yaptığı katkıların yanında karşılaşılabileceği önemli bir çıkmazdan bahsetmektedir. Ona göre, feminist duruşun kadınların farklılığına dair yaptığı vurgu, kadınların kendileri arasındaki farklılığın görmezden gelinmesi sorununa yol açmaktadır. Bu şekilde farklı dil, din, etnik, kültürel yapılara sahip kadınların varlığı, kadın sorununun genel bir çerçeveye oturtulmasını mümkün kılmamaktadır. Özellikle

---

¹¹⁷ Ibid, 229-330.

¹¹⁸ Ibid, 333.

¹¹⁹ Joshua S. Goldstein, *International Relations*, New York: Longman, 1999. 118-119

ataerkil düzenin evrensel erkek söylemini eleştiren feministlerin, erkeklerle aynı hataya düşmemek adına evrensel kadın sorunundan uzaklaşması gerekmektedir.¹²⁰

Yukarıda bahsedilen bütün teoriler, kadınların ikincil konumlarını düzeltmek konusunda hemfikir olmakla beraber feminizmin Uluslararası İlişkiler'e dair farklı bakış açılarını yansıtmaktadır. Bu teoriler, ilerleyen bölümlerde kadınların temsiliyetleri, hakları ve erkeklerle aralarındaki mevcut güç hiyerarşisini değiştirmeleri konusunda yer alacaktır. Özellikle İsveç'in feminist dış politika söyleminde feminist teorilerin pratik yansımaları gözlemlenecektir.

---

¹²⁰ Sandra Harding, The Instability of the Analytical Categories of Feminist Theory, M. Malson et. al. (der.), *Feminist Theory in Practice and Process*, Chicago, The University of Chicago Press, 1989. 15-34.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI İLİŞKİLERE YÖNELİK FEMİNİST PERSPEKTİFİN EYLEME YANSIMALARI

1960'lı yıllardan itibaren etkisi görülmeye başlanan ikinci dalga feminizm hareketiyle birlikte kadınlar, haklarını aramanın ötesinde yaşadıkları ikincil konumu düzeltmeye ve gelenekselleşmiş eril değerleri sorgulamaya başlamıştır. Bunların birlikte Uluslararası İlişkiler disiplinde pozitivism ve postpozitivism arasında yaşanan üçüncü büyük tartışmayla, feminizmin disiplinindeki etkisi artmaya başlamıştır. Feminist teori, disiplinin temel kavramlarını eleştirmiş ve kadınların konumunu güçlendirmeyi hedeflemiştir. Bu hedef doğrultusunda, Uluslararası İlişkiler'e yönelik feminist perspektifin uluslararası platformlarda yansımaları olmuştur. BM örgütünün gerçekleştirdiği faaliyetler, feminizm ve uluslararası ilişkiler açısından en kapsamlı yansıma şekli olarak kabul edilmiştir. BM Kadın Statüsü Komisyonu'nun faaliyetleri ve BM Genel Kurulu'nun 1975 yılını Uluslararası Kadınlar Yılı olarak kabul etmesiyle başlayan bu süreç, 1975-1985 yılları arasında Kadınların On Yılı olarak ilan etmesiyle devam etmiştir. 1979 yılında kabul edilen *Convention On The Elimination Of All Forms Of Discrimination Against Women (CEDAW-Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi)*, 2000 yılında BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan bir önceki bölümde bahsi geçen 1325 sayılı karar ve onu takiben alınan 1820 ve 1889 sayılı kararlar devletler arasındaki ilişkilerde kadınların görünürlüğü açısından yaşanan önemli gelişmeler olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla düzenlenen uluslararası konferanslar ve kabul edilen sözleşmeler, feminist perspektifin eyleme geçerek evrensel düzeyde etkisini yansıtmaktadır. Bu nedenle bu etkiler aşağıda detaylı olarak anlatılacaktır.

4.1. ULUSLARARASI KADINLAR YILI KONFERANSLARI

Kadınların konumlarını iyileştirmek ve görünürlüklerini artırmak amacıyla verilen mücadeleler, 21 Haziran 1946 tarihinde BM'nin organlarından biri olan Ekonomik ve Sosyal Konsey'in fonksiyonel komisyonlarından biri olarak kurulan Kadının Statüsü Komisyonu sayesinde bir resmiyet ve kurumsallık kazanmıştır. Komisyon, hükümetler arası bir yapıya sahiptir ve dört yıllığına seçilen 45 üye ülkeden oluşmaktadır. Bölge esasına göre olmak üzere, 13 üye Afrika ülkelerinden, 11 üye Asya ülkelerinden, 4 üye Doğu Avrupa ülkelerinden, 9 üye Latin Amerika ülkelerinden, 8 üye de Batı Avrupa ve diğer ülkelerden seçilmektedir.¹²¹ Kadının Statüsü Komisyonu, kadın ve erkek arasındaki ayrımcılığın sona ermesi ve eşitliğin sağlanmasını hedeflemiştir. Ayrıca kadınların siyasi, ekonomik, sosyal ve eğitim alanındaki haklarının geliştirilmesine ve kadın hakları hususunda yaşanan sorunların çözümüne yönelik tavsiyelerini ve raporlarını Konsey'e sunmakla görevlendirilmiştir.

Komisyon temel hedefi olan kadın ve erkek eşitliğinin gerçekleştirilmesi doğrultusunda, BM tarafından 1948 yılında hazırlanan İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nde, kadın ve erkek ayırt etmeksizin bütün bireylerin tüm haklar ve özgürlüklerden faydalanılmasına yönelik hak eşitliğinin yer almasında büyük rol oynamıştır.¹²² Nitekim hiçbir ayırım gözetmeksizin hak eşitliğinin hem uluslararası hukukta hem de BM tarafından oluşturulan belgelerde yer alması önemli bir adım teşkil etmiştir. Komisyon aynı zamanda, Kadınların Siyasi Haklarına İlişkin Sözleşme (1952), Evli Kadınların Tabiiyetine İlişkin Sözleşme (1957), Evliliğe Rıza Gösterilmesi, Asgari Evlenme Yaşı ve Evliliğin Tesciline İlişkin Sözleşme ve Tavsiye Kararı (1962-1967), Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Bildirgesi (1967), Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (1979)'ne önemli katkılarda bulunmuştur.¹²³ Bu sözleşmelerin yanı sıra, cinsiyet ayrımcılığından kaynaklanan sorunları belirleyerek, bu sorunlara çözüm bulma hedefiyle BM Genel

¹²¹ T.C Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı / Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Birleşmiş Milletler. <http://kadininstatusu.aile.gov.tr/kaynak/ulusarasi-belgelerkuruluslar/uluslararasi-kuruluslar/birlesmis-milletler>. Erişim Tarihi: 05.01.2017

¹²² Nazan Moroğlu, Kadınların İnsan Hakları Sözleşmesi, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010. 6.

¹²³ Ibid, 7.

Kurulu'nun 3310 sayılı kararıyla 1975 yılını Dünya Kadınlar Yılı olarak kabul etmiştir. Bu şekilde 1975 yılında başlayan ve 1995 yılında sona eren dört tane uluslararası kadınlar konferansı düzenlenmiştir. İlki 1975 yılında Meksika'da gerçekleşen konferansta, Kadının Eşitlik, Kalkınma ve Barışa Katkıları Meksika Deklarasyonu ve Uluslararası Kadın Yılı'nın Hedeflerinin Gerçekleştirilmesi İçin Dünya Eylem Planı kabul edilmiştir. Ayrıca 1975-1985 yılları arası "Eşitlik, Kalkınma ve Barış İçin BM Kadın On Yılı" olarak ilan edilmiştir.¹²⁴ Kurumsal şekilde düzenlemeler de yapılmış, BM bünyesinde *United Nations Development Fund For Women (BM Kadın Kalkınma Fonu)* ve *International Research and Training Institute For Advancement Of Women (BM Kadınların İlerlemesi İçin Uluslararası Araştırma ve Uygulama Enstitüsü)* kurulmuştur.¹²⁵ Böylece kadınlar kalkınmanın nesnesi değil öznesi olarak algılanmaya başlanmıştır.

İkinci dünya kadın konferansı 1980 yılında Kopenhag'da düzenlenmiştir. Konferansın ana temasını kadına yönelik şiddet konusu oluşturmuştur. Ayrıca yasal eşitliğin yanı sıra, hak ve yükümlülüklerde eşitlik ile kalkınma ve ilerlemede sağlanacak fırsat eşitliğinin altı çizilmiştir. Bu konferanstan sonra kadınların anayasası olarak kabul edilen BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), üye ülkelerin imzasına açılmıştır. 1985 yılında üçüncü dünya kadın konferansı Nairobi'de gerçekleşmiştir. Bu konferansta 1975-1985 yılları arasındaki Kadınların On Yılı süreci değerlendirilmiştir. Bu dönem, Soğuk Savaş'ın etkisiyle silahlanmanın arttığı, gelir eşitsizliğinin ve ekonomik krizlerin yaşandığı bir dönem olması sebebiyle devletler, gelirlerinden kadınlara yönelik politikalar için pay ayırmamıştır.¹²⁶ Böylelikle gelişmiş ve az gelişmiş devletler arasındaki fark açılmış ve kadınların yoksullaşması hız kazanmıştır. Nairobi Konferansı ile kadınların yaşadıkları sorunlara yönelik çözüm önerileri sunulmasına ve kadınların karar verme mekanizmalarına katılımına yönelik İleriye Dönük Stratejiler Belgesi kabul edilmiştir.

---

¹²⁴ Berrin Oktay Yılmaz, Feminizm ve Uluslararası Örgütler: Kadın Hareketinin Bir Kazanımı Olarak Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), Sibel Turan ve Nergiz Özkural Köroğlu (ed.), *Uluslararası İlişkilerde Teoriden Pratiğe Güncel Yaklaşımlar*, Dora Yayıncılık, 2015. 358

¹²⁵ Ibid, 359.

¹²⁶ Kadının İnsan Hakları Projesi, Pekin+5: Birleşmiş Milletler'de Kadının İnsan Hakları ve Türkiye'nin Taahhütleri, Kadının İnsan Hakları Projesi-Yeni Çözümler Vakfı, İstanbul, 2001. 16

1993 yılında düzenlenen Viyana Dünya İnsan Hakları Konferansı ve sonrasında ilan edilen Viyana Deklarasyonu ve Eylem Planı da kadın hakları açısından önemli bir adımı oluşturmaktadır. Bu şekilde kadın hakları, evrensel insan haklarının ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmiştir. “Kadın hakları, insan haklarıdır” söyleminin altı çizilmiştir. 1995 yılında dördüncü dünya kadın konferansı Pekin’de düzenlenmiştir. Eşitlik, Kalkınma; Barış İçin Eylem temalı konferansta, Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu kabul edilmiştir. Buna göre üye ülkeler, toplumsal cinsiyete dayalı bir perspektif geliştirerek, bunu tüm politika ve programlarına uygulayacaklarının taahhüdünü vermişlerdir. Toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırma (gender mainstreaming) olarak tanımlanan bu yaklaşım, Avrupa Konseyi tarafından “politika yapan aktörlerce toplumsal cinsiyet yaklaşımının bütün politika ve eylemlerin her aşamasına dahil edilerek yeniden düzenlenmesi ve geliştirilmesi” şeklinde ifade edilmiştir.¹²⁷ Ayrıca Pekin Deklarasyonu ile kadın haklarının aynı zamanda insan hakları olduğu söyleminin ilke olarak benimsenmesi, kadın haklarının özgüllüğünü gündeme getirmiştir.¹²⁸ Bu şekilde kadınların kendi ülkelerindeki hukuksal düzenlemelerde yeni taleplerde bulunma imkanı sağlanmıştır. Eylem Platformu ile de, kadınların kamusal alana katılımının önündeki engellerin yine kadınlar tarafından, politik, sosyal, kültürel karar alma mekanizmalarına katılım yoluyla aşılabileceği ifade edilmiştir. 2000 yılında BM tarafından, Pekin Konferansı’ndan sonra yaşanan gelişmeleri değerlendirmek ve yeni eylemleri belirlemek amacıyla New York’ta özel bir oturum gerçekleştirilmiştir. Kadın 2000: 21. Yüzyıl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış başlıklı BM Genel Kurulu özel oturumu, Pekin Konferansı sonrası üye devletlerin verdikleri taahhütleri ne derecede uyguladıklarını görmek açısından önem taşımaktadır. Bu noktada kadınların anayasaları diyebileceğimiz BM sözleşme ve kararlarına, kadınların uluslararası sistemdeki kazanımlarını daha iyi anlayabilmek için biraz daha yakından bakacağız.

---

¹²⁷ Gender Mainstreaming, Conceptual Framework, Methodology and Presentation of Good Practices: Final Report of Activities of the Group of Specialists on Mainstreaming, Council of Europe, EG-S-MS(98)2, 1998. 15

¹²⁸ Fatmagül Berktaş, Feministler Olmasa Dünya Bugün Burada Olmazdı, Cumhuriyet Dergi, Sayı: 497, 1995. 7.

4.2. KADINLARA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ SÖZLEŞMESİ (CEDAW)

18 Aralık 1979 tarihinde BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, 3 Eylül 1981 tarihinde 20 ülkenin onayıyla birlikte yürürlüğe girmiştir. Kadınların anayasası olarak nitelendirilen CEDAW, kadınların yaşadıkları ayrımcılığı önleme konusunda, 2011 tarihli İstanbul Sözleşmesi CEDAW ile aynı yasal statüye kavuşmamış olduğu için, bağlayıcı tek yasal uluslararası belgedir. Sözleşmeye taraf olan devletler, kadınların her alanda yaşadıkları ayrımcılığı ortadan kaldırmaya yönelik politikalar üretmeyi, kadınların temel hak ve özgürlüklerden yararlanmaları için gerekli yasal düzenlemeleri yapmayı taahhüt etmişlerdir. Bu taahhüt çerçevesinde taraf devletler, dört yılda bir Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi'ne rapor sunmakla mükelleftir. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi bu raporlarda taraf devletlerin kadınların insan haklarıyla ilgili ne ölçüde gelişme kaydettiklerini incelemektedir. Kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesinin önündeki engellere ilişkin alınan ulusal tedbirleri ve uygulamaları izlemektedir. CEDAW yasal bağlayıcılığını, 6 Ekim 1999 tarihinde BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen ek bir protokolle, taraf devletler üzerinde oluşturulan denetim mekanizmasından almaktadır. Bu mekanizmanın yürütme yetkisi Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi'ne verilmiştir. Kadınlar haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle, iç hukuk yolları tükendikten sonra komiteye başvurabilmektedirler.

CEDAW'ın ilk 16 maddesi maddi hükümler olarak isimlendirilen kadınların insan haklarına yönelik düzenlemeleri içerirken, kalan 14 maddesi sözleşmenin uygulanmasına dair maddeleri içermektedir. Sözleşmenin birinci maddesinde ayrımcılık kavramı net bir şekilde aşağıdaki ifade ile tanımlanmıştır:

Kadına karşı ayırım, siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel medeni ya da diğer herhangi bir alanda, medeni hallerine bakılmaksızın ve kadın-erkek eşitliği temelinde, temel hak ve özgürlüklerin kadınlara tanınmasının ve bu hakların kadınlar tarafından kullanılmasının zayıflatılması ya da

geçersiz kılınması amacı ile yapılan ya da bu etkiyi doğuran herhangi bir ayırım, yoksun bırakma ya da sınırlama manasına gelmektedir.¹²⁹

Böylece sözleşmeye taraf devletler, kadınların temel hak ve özgürlüklerini korumakla ve bunu engelleyen her türlü ayrımcılığı önlemekle yükümlüdürler. Sözleşmenin genel çerçevesini, hayatın her alanında kadınların yaşadığı ayrımcılığın önlenmesi oluşturmaktadır.

Uluslararası İlişkiler'deki feminist perspektifin bir yansıması olarak kadınların kamusal alanda görünürlüklerinin arttırılmasına yönelik yaklaşım, sözleşmenin 7. ve 8. maddelerinde yer bulmaktadır. 7. madde doğrudan kadınların siyasal yaşama katılımıyla ilgilidir. Taraf devletlerin kadınlara seçme ve seçilme hakkı, politika yapım süreçlerine katılma hakkı, kamu görevlerinde bulunma hakkı tanınması öngörülmektedir. 8. maddede ise, kadınların uluslararası seviyede temsil edilmesinde kadınların eşit temsil hakkına vurgu yapılmaktadır. Kadınların sadece ulusal düzeyde değil uluslararası düzeyde siyasi, ekonomik, hukuki kararların alınmasında rol oynamaları önem arz etmektedir. Fakat bu konuda kadınların eşit temsilinden söz edilememektedir.¹³⁰ Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi, 8 sayılı Genel Tavsiye'de, taraf devletlerin 8.maddeyi, 4.madde çerçevesinde uygulamasını tavsiye etmektedir. 4.maddeye göre, yasal eşitliğe rağmen uygulamadan kaynaklanan cinsiyet eşitsizliğini önlemek amacıyla kadınların temsil oranının düşük olduğu alanlarda yer alabilmeleri için fırsat eşitliği politikalarının yürütülmesi ve pozitif ayrımcılık ile bu alanlarda kota sisteminin uygulanması elzemdir.¹³¹

BM çatısı altında gerçekleştirilen dünya kadın konferanslar ve CEDAW, tüm dünyada kadın hareketinin yerel düzeyin ötesinde uluslararası alanda ortak bir hedef etrafında toplanmasına yardımcı olmuştur. Cinsiyet ayrımcılığının önlenmesi temelinde imzalanan CEDAW, oluşturduğu denetim mekanizması ile taraf devletlerin

---

¹²⁹ Gülay Arslan, Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme / Öngörülen Haklar ve Öngörülen Usuller, İÜHF. C. LXII, S. 1-2, 3-43, 2004. 10.

¹³⁰ Gökçeçişek Ayata, Sevinç Eryılmaz Dilek, Bertil Emrah Oder, Kadın Hakları: Uluslararası Hukuk ve Uygulama, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010. 111

¹³¹ Berrin Oktay Yılmaz, a.g.e, 368.

sözleşmeye bağlılığını artırmış; kadınların insan hakları konusunda devletleri hesap verir konuma getirmiştir.

4.3. 1325 SAYILI BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KARARI

Kadınların karar verme mekanizmalarına katılımlarına yönelik BM çatısı altında yaşanan gelişmeler, 31 Ekim 2000 tarihinde BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan 1325 Sayılı Karar ile ivme kazanmıştır. BM Güvenlik Konseyi aldığı bu kararlar, çatışmaların ve savaşların kadınların yaşamında kendine has problemler meydana getirdiğini kabul etmiştir. Bunun yanı sıra kadınların çatışma süresince göç etmeye ya da ilticaya zorlandıklarını, cinsel şiddet başta olmak üzere şiddetin bütün biçimlerine maruz kaldıklarını belirtmiştir. Dolayısıyla çatışmalardan ve savaşlardan etkilenen kadınların, karar alma mekanizmalarındaki sayılarının artırılmasının ve barışın inşa sürecine dahil edilmelerinin önemi vurgulanmıştır. Savaş kararının verilmesinde pasif durumdaki kadınlar, savaşın sonuçlarından önemli ölçüde etkilenmeleriyle aktif duruma gelmişlerdir. Bu doğrultuda, savaş sonrası inşa edilecek barışta, savaşın sonuçlarından olumsuz şekilde etkilenen kadınların da söz sahibi olması gerekmektedir.

1325 sayılı karar, kadınların karar verme mekanizmalarına katılımı, savaştan kaynaklanan deneyimlerinin paylaşımı ve adalet arayışı açısından bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. 18 maddeden oluşan kararın ilk dört maddesi, kadınların gerek ulusal düzeyde gerekse uluslararası düzeyde karar alma mekanizmalarına katılımına odaklanmaktadır. Bu şekilde kadınların barış görüşmelerinde, karar almaya dair önemli mevkilerde aktif bir rol üstlenmeleri amaçlanmaktadır. Kararın 8.maddesine göre, barış görüşmelerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması; kadınların yeniden yapılanma sürecinde farklı ihtiyaçları olduğunun kabul edilmesiyle yerel kadın gruplarının da barış görüşmelerine dahil edilmesi, BM barış gücü operasyonlarında toplumsal cinsiyet yaklaşımının göz ardı edilmemesi vurgulanmaktadır. Bu şekilde karar, yeniden yapılanma döneminde kadınların haklarını korumaları ve taleplerini dile getirmeleri için bir zemin oluşturmaktadır.

Ayrıca BM Güvenlik Konseyi ve yerel kadın gruplarını buluşturan “Arria Formülü” olarak nitelendirilen görüşmeler sayesinde kadınlar isteklerini dile getirmektedirler.¹³²

1325 sayılı karar, Uluslararası İlişkiler alanına dair feminist yaklaşım açısından olumlu bir gelişme olarak kabul edilmesine rağmen daha önce de belirtildiği gibi eleştirilerden uzak kalamamıştır. İlk eleştiri, kararın kadınlardan bahsederken kullandığı “koruma” ifadesidir. Bu ifadenin kadınları “mağdur olmaya daha uygun” olarak algılayan geleneksel cinsiyetçi kavramları çağrıştırdığı öne sürülmüştür. Feminist teorisyen Withworth, bu durumun ABD’nin Afganistan müdahalesindeki gibi kadınlar adına yeni çatışma sebepleri yaratacağını belirtmiştir.¹³³ İkinci eleştiri, kararın içeriğinde maskülenlik ve savaşa neden olan sistemlere dair eleştirel bir yorumun olmamasıdır. Kararda militarizm sorgulanmamış ve savaşların nasıl biteceğine dair herhangi bir öneride bulunulmamıştır. Carol Cohn’a göre bu durum, savaşı “kadınlar için biraz daha güvenilir hale getirmek ve sistemi olduğu gibi sürdürmek anlamına gelmektedir.”¹³⁴ Bir diğer eleştiri, toplumsal cinsiyet eşitliğinin tanımlanma şekliyle ilgilidir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleşmesi için, kadın temsilcilerin sayısının artırılması, konuyu “kadın konuları” alanıyla özdeşleştirmiştir. Halbuki toplumsal cinsiyet eşitliği, başlı başına bir dönüşümü hedefleyerek, geleneksel rol ve davranış kalıplarını değiştirmeye yöneliktir. Mesele kadın meselesi ya da kadın-erkek arasındaki farklar olmaktan ziyade, mevcut güç hiyerarşinin dönüştürülmesidir. Dolayısıyla karar alma mekanizmalarında kimin yer aldığı değil, bu mekanizmaların arkasındaki eşitsiz güç ilişkilerinin sorgulanması amaçlanmalıdır. Dördüncü eleştiri, teoride bir dönüm noktası olarak kabul edilen kararın, pratikte uygulanmasında yaşanan sorunlara yöneliktir. Pozitif ayrımcılık çerçevesinde uygulanan kota sistemine rağmen, yeterli sayıda kadın temsili sağlanamamaktadır. Bu yüzden BM Güvenlik Konseyi, 1325 Sayılı Kararı desteklemek amacıyla 1820 ve 1889 Sayılı Kararların alınmasını gerekli görmüştür.

---

¹³² Çiğdem Akgül, Militarizmin Cinsiyetçi Suretleri: Devlet, Ordu ve Toplumsal Cinsiyet, Dipnot Yayınları, Ankara, 2011. 268

¹³³ Sandra Withworth, Men, Militarism and Peacekeeping: A Gendered Analysis, Boulder, CO, Londra, 2004. 124-135

¹³⁴ Akt. Cynthia Cockburn, Buradan Baktığımızda Kadınların Militarizme Karşı Mücadelesi, Çev.: Füsün Özlen, Metis Yayınları, İstanbul, 2009. 188

4.4. 1820 VE 1889 SAYILI KARARLAR

BM Güvenlik Konseyi'nin 1325 Sayılı Kararı'nın ardından 19 Haziran 2008 tarihinde Güvenlik Konseyi Başkanlığı tarafından 1820 Sayılı Karar kabul edilmiştir. Bu karar, çatışma sırasında kadınlara yönelik cinsel şiddeti ve diğer şiddet türlerini önlemeyi amaçlarken, devletleri bu konuda sorumluluk almaya teşvik etmektedir. Ayrıca yaşanan cinsel şiddet ile uluslararası barış ve güvenliğin korunması arasındaki ilişkiyi incelemektedir. BM Güvenlik Konseyi, bu kararla birlikte şiddeti ortadan kaldırmak için tedbirler alma ve yöntemler geliştirme, şiddet uygulayanları cezalandırma, şiddetin sürekli yaşandığı hallerde rapor hazırlama taahhüdünde bulunmaktadır.¹³⁵ 16 maddeden oluşan Karar'da, 1325 Sayılı Kararı yineleyen maddelere rastlanmaktadır. Fakat 1325 Sayılı Karar'dan farklı olarak cinsel şiddetin geniş kapsamlı ve ayrıntılı bir tanımı yapılmıştır. Buna göre cinsiyet temelli şiddetin, "aşağılamayı, baskı kurmayı, korku salmayı ve belli bir topluluğu ve ya azınlığı bölgeden çıkarma amaçlı bir savaş taktiği olarak tecavüz ve cinsel şiddeti kapsadığı ve savaş sonrası da aynı nedenlerle işlenmeye devam edebileceği"¹³⁶ ifade edilmektedir. Cinsiyet temelli şiddetin çatışmaları daha da kötüleştirerek, uluslararası barış ve güvenlik için tehlike arz edebileceği belirtilmektedir. Bu şekilde kadınların karar süreçlerine katılımı ve dünya barışının gerçekleştirilmesinin engelleneceğinin de altı çizilmiştir. Kararın 6. 7. 8. ve 9.maddeleri, BM çatısı altındaki tüm uluslararası kuruluşları ve taraf devletleri işbirliği içerisinde olmaya teşvik etmektedir. Ayrıca güvenlik güçleri ve barışı koruma kuvvetleri için cinsel şiddeti ortadan kaldırmaya yönelik etkili metotların geliştirilmesine vurgu yapılmaktadır. Kararın en özgün ve işlevsel maddesi, ordu içinde konuyla ilgili önlemlerin alınmasını ve bu konuda personelin eğitilmesini vurgulayan 3.maddedir. Bu maddede, "askeri eğitimde, cinsel şiddeti harekete geçiren ifadelerin ve mitosların yanlışlığının belirtilmesi" ibaresi yer almaktadır.¹³⁷

¹³⁵ Demokratik Gelişim Enstitüsü, Çatışmanın Cinsiyetçi Etkileri: Türkiye, 2011. 13 http://www.democraticprogress.org/wp-content/uploads/2012/10/9b.The-Gendered-Effect-of-Conflict_Turkey_TURKISH.pdf. Erişim Tarihi: 05.01.2017

¹³⁶ UN Security Council Resolution 1820, 2008. [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1820\(2008\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1820(2008)). Erişim Tarihi: 07.01.2017

¹³⁷ Çiğdem Akgül, a.g.e, 274.

1325 Sayılı Karar'da, erkek egemen değerlerin sorgulanmayışına yönelik eleştiri, 1820 Sayılı Karar'da telafi edilmiştir. Serpil Sancar askeri eğitimi “hegemonik erkeklik öğrenme okulu” olarak nitelendirmiştir.¹³⁸ Askerlik, ne güçsüzlük, korkaklık zayıflık gibi feminen değerlere sahip erkekler, ne de düzeni bozacak fazla cesaret arayışı istemektedir. Bu denge, uzun ve zahmetli bir süreç sonrasında sağlanmaktadır.¹³⁹ Askeri eğitim, koşulsuz itaati hedeflemektedir ve sorgusuz itaati gerçekleştirmek adına en etkili araç olarak aşağılamayı kullanmaktadır. Aşağılama, tamamen feminen değerlere dayanmaktadır. Öncelikle, askerlere “gerçek bir erkek” olmadıklarını hissettirmek için feminenliğe başvurulmaktadır. Eğitim sürecinin başındaki askerlere kadın isimleri ile hitap edilerek kendilerini erkek hissetmeleri zorlaştırılmaktadır. “Kadın gibi olmak” deyimini sıklıkla kullanılmaktadır. Bu şekilde otoriter bir komutan karşısındaki acemi askerlerin, kendilerini yetersiz ve başarısız hissetmeleri sağlanmaktadır. Yetersizlik hissi, askerin karşısındaki otoriteye benzeme ihtiyacını doğurmakta ve kendisini aciz hissettiren feminen özelliklerinden kurtulmayı amaçlamaktadır.¹⁴⁰ Bu şekilde yok edilmesi gereken, güçsüzlük, zayıflık, acizlik olarak nitelendirilen erkeğin içindeki feminenliktir. Hegemonik erkekliğin öğrenilmesi, her erkeğin kendi içindeki feminenlikle girdiği mücadeleyle ilintilidir. Bu mücadelenin sonucunda kendi içindeki ötekiyi yok eden erkek, artık her türlü ötekiyi de yok edebilecek duruma gelmektedir. Dolayısıyla 1820 Sayılı Karar, hegemonik erkekliğin telkin edilmesinde askeri eğitim sürecinin etkisini ve agresif bir erkekliğin cinsel şiddet suçlarıyla ilgisini ima etmesi bakımından büyük önem taşımaktadır.¹⁴¹

1820 Sayılı Karar'ın etkili özelliklerinin yanı sıra bazı eksiklikleri de mevcuttur. Buna göre bu karar, çatışma öncesi ya da sonrası dönemi içermeden sadece çatışma döneminde yaşanan cinsel şiddet meselesine odaklanmaktadır. Bu durum, her gün kadınların yaşadığı tecavüz ve cinsel şiddetin aynı orandaki önemini göz ardı etmekte ve bir şiddet hiyerarşisi yaratıldığı izlenimini vermektedir.¹⁴² 30 Ekim 2009

---

¹³⁸ Serpil Sancar, Erkeklik: İmkansız İktidar, Metis Yayınları, İstanbul, 2009. 155

¹³⁹ Çiğdem Akgül, a.g.e, 69.

¹⁴⁰ Ibid, 76-78.

¹⁴¹ Ibid, 274.

¹⁴² UN Security Council Resolution 1820, a.g.m.

tarihinde, BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan 1325 ve 1820 Sayılı kararların uygulanmasını çabuklaştırmak için taraf devletlere verilecek teknik yardım ve danışmanlığı içeren 1889 Sayılı Karar kabul edilmiştir. Bu karara göre, 1325 Sayılı Karar'ın uygulanmasındaki eksiklikler, kalıcı bir barış ihtimalini ortadan kaldırmaktadır.¹⁴³ Karar, kadınların kültürel anlamda yaşadıkları ayrımcılığı dile getirmesi ve kadın haklarından daha kapsamlı şekilde bahsetmesi açısından önem arz etmektedir. Ayrıca kadınların aktif rollerinin göz ardı edilerek hala mağdur olarak tanındıklarının altını çizmektedir. 5. ve 19.maddeler, Genel Sekreterliğin, kadın haklarının ihlal edilmesine ve bunun önlenmesine yönelik tavsiye niteliğinde hazırladığı raporu Güvenlik Konseyi'ne sunmasını talep etmektedir.¹⁴⁴ Bu raporun bütün kurumları içermesi ve kadın haklarını geniş bir perspektifle değerlendirmesi bakımından 1889 Sayılı Karar önem taşımaktadır. Böylelikle 1325 ve 1820 Sayılı kararlardaki eksikliklerin tamamlanması hedeflenmiştir.

Uluslararası İlişkiler'e yönelik feminist perspektifin eyleme yansımaları, uluslararası platformda kadınlara karşı ayrımcılığın ve şiddetin önlenmesine, kadınların barış inşa sürecine aktif bir şekilde katılmalarına katkı sağlamıştır. Böylece feminizmin tarihsel gelişimi içerisinde somut adımlar atılmış, kadın hareketi açısından avantajlı bir durum elde edilmiştir. Kaydedilen ilerlemelerin dışında, dünya siyasi tarihinde bir ilk olarak İsveç, dış politikasını feminist teori üzerinden oluşturacağını ilan ederek devletler düzeyinde somut bir adım atmıştır. İsveç'in dış politika söyleminin feminizm konusunda BM çatısı altında üye devletlerce düzenlenen konferanslar, imzalanan sözleşmeler gibi kolektif örneklerden devlet düzeyinde tekil bir örneğe geçişin göstergesi olduğu söylenebilir.

---

¹⁴³ UN Security Council Resolution 1889, 2009. [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1889\(2009\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1889(2009)). Erişim Tarihi: 07.01.2017

¹⁴⁴ Çiğdem Akgül, a.g.e, 276.

BEŞİNCİ BÖLÜM

FEMİNİST ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE İSVEÇ ÖRNEĞİ: FEMİNİST DIŞ POLİTİKA SÖYLEMİ

Uluslararası İlişkiler alanı, feminist perspektif tarafından yeniden ele alındığında kadınların deneyimledikleri baskının, sömürünün önüne geçilmesi, toplumsal cinsiyet ayrımcılığının sona ermesi, eril değerlerle inşa edilen yüksek politika alanlarının dışil kavram ve değerler aracılığıyla eleştirilerek mevcut sistemin dönüştürülmesi, karar verme mekanizmalarında kadınların görünürlüğünün artırılması gibi konulara yer vererek sorgulanmıştır. Bu sorgulama, alanın üçüncü büyük tartışması olarak bilinen pozitivizm ve postpozitivizm arasındaki tartışmanın bir sonucu olarak ortaya çıkmış ve Uluslararası İlişkiler'in geleneksel erkek egemen düşünce yapısı eleştirilerek feminist bir dönüşümün gerekliliği vurgulanmıştır. Feminist teori, üçüncü büyük tartışmanın başlangıcından günümüze kadarki süreçte, teorik olarak Uluslararası İlişkiler'e dair eleştirileriyle disipline farklı bir bakış açısı getirmiştir. Küresel politikaya yönelik yeni bir perspektif kazanmak ancak toplumsal cinsiyetin merkezde olduğu toplumsal süreçleri ve aykırılaştırılmış özneleri göz önüne almakla gerçekleşmektedir. Feminist Uluslararası İlişkiler teorisi, temel analiz birimi olarak toplumsal cinsiyeti kabul etmekte ve yüksek politika alanından soyutlanmış kadın figürünü gündeme getirmektedir.

Kadınların yüksek politika alanlarında daha aktif şekilde rol alması ve karar verme mekanizmaların daha fazla kadın liderin bulunması, Feminist Uluslararası İlişkiler teorisi açısından bir ikilem yaratmaktadır. Buna göre, kadınların sahip oldukları annelik içgüdüleri ile erkeklere nazaran barışa daha meyilli oldukları düşüncesini benimseyen feministler, kadınların küresel politikada aktif bir şekilde rol almasının, dünyayı daha barışçıl bir yer haline getireceğini savunmaktadır. Fakat

mevcut sistemde aktif bir şekilde yer alan kadın liderlerin, bu görüşe aykırı davrandıkları pek çok örneğe rastlamanın mümkün olduğunu yukardaki bölümlerde bahsetmiştik.¹⁴⁵Bu örneklerde fırsat yaratıldığı anda kadınların da savaş kararı almaktan çekinmeyecekleri gözlemlenmiştir. Dolayısıyla küresel politikada feminist bir dönüşümün yaşanması için, nicelik olarak kadınların sayısının artması değil, nitelik olarak mevcut erkek egemen sisteme kendisini entegre etmeyecek kadınların sayısındaki artış daha anlamlı olacaktır. Öte yandan feminist yaklaşım, Uluslararası İlişkiler disiplinine teoriden farklı olarak pratik anlamda da katkı sağlamıştır. Örneğin, BM çatısı altında gerçekleşen konferanslar, düzenlenen sözleşmeler, alınan kararlar uluslararası platformlarda kadınların görünürlüğünü arttırmıştır. Bu şekilde feminist teori daha çok gündeme gelmekte ve kadınların yaşadıkları sorunlara, ayrımcılıklara, baskılara yönelik sunduğu çözüm önerileri daha yaygın tartışılmaktadır. Öte yandan 2014 yılında İsveç'te yapılan seçimler sonucunda kurulan yeni hükümetin kendisini feminist olarak nitelendirmesi ve Dışişleri Bakanı olarak görevlendirilen Margot Wallström'ün feminist bir dış politika söyleminde bulunması, feminist uluslararası ilişkiler teorisi açısından tarihsel bir ilke imza atmaktadır. Zira bir devletin kendisini feminist olarak tanımlaması ve dışişlerini feminist perspektiften yürüteceğini belirtmesi eşi benzeri olmayan bir durum yaratmaktadır.

Postpozitivist anlayışla birlikte feminist teorinin Uluslararası İlişkiler alanında önem kazanmasına ve alanı epistemolojik ve kavramsal açıdan zenginleşmesine rağmen, küresel politika sahnesindeki devletler hala geleneksel realizmin etkisinden kurtulamamıştır. Dolayısıyla realist teorinin gücünü hala hissettirdiği böyle bir platformda, İsveç'in feminist dış politika söylemi, özgünlüğün yanı sıra büyük bir kararlılık örneği olarak kabul edilebilmektedir. Bu doğrultuda, feminist uluslararası ilişkilerin hem pratik hem de sıradışı yansıması olarak İsveç'in feminist dış politika söyleminin bu çalışmada ele alınan teoriler ışığında incelenmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Bunun için öncelikle İsveç'in tarihsel gelişimi, dönüşümü ve toplumsal cinsiyet eşitliği için uygun iklimi nasıl yarattığı incelenmelidir.

---

¹⁴⁵ Kraliçe I.Elizabeth, Hillary Clinton, Condolezza Rice, Golda Meir, Margaret Thatcher, Madeleine Albright, Jeane Kirkpatrick bu duruma örnektir.

5.1. İSVEÇ'E GENEL BİR BAKIŞ

İsveç, 1814 yılından beri hiçbir savaşa müdahil olmamıştır. I. ve II. Dünya Savaşları'nda tarafsızlığını sürdürmüştür. “Geleneksel tarafsızlık” olarak nitelendirilen bu durum, uluslararası hukukta “daimi tarafsızlık” ve “geçici tarafsızlığa” ilave olarak kabul edilen üçüncü bir çeşit tarafsızlıktır. Buna göre geleneksel tarafsız devletler, bir uluslararası hukuki zemine sahip olmaksızın dış politika eylemlerinde tarafsız bir tavır sergilemenin yanında kendilerini uluslararası hukuk tarafından belirlenen daimi tarafsızlık statüsüne dahil edecek bir sorumluluk üstlenmezler. Geleneksel tarafsızlık hukuki etki açısından daimi tarafsızlığa benzemesine rağmen belirli bir yükümlülükten muaf bir durum söz konusudur.¹⁴⁶ Bu çeşit tarafsızlık *de facto / olgusal* tarafsızlık olarak da nitelendirilmektedir.¹⁴⁷ İsveç, geleneksel / olgusal tarafsızlığını 1814 yılından beri sürdürmektedir. Bunun yanında, İsveç uluslararası platformda diğer devletlerle işbirliğini benimsemiştir. 28 Şubat 1991 tarihinde Avrupa Birliği üyeliği için başvuruda bulunmuş ve 1 Ocak 1995 tarihinde Avrupa Birliği'nin resmi olarak üyesi haline gelmiştir. Üyesi olduğu diğer kuruluşlar, Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Birleşmiş Milletler (BM), Uluslararası Para Fonu (IMF), Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Arktik Konsey, Nordik Konsey olarak sıralanmaktadır.¹⁴⁸ NATO üyesi olmamakla birlikte, 1994 yılında NATO'nun Barış İçin Ortaklık programına dahil olmuştur. Bu durumun İsveç'in tarafsızlık statüsüne gölge düşüreceği konusunda düşünceler ortaya atılsa da sonuç olarak İsveç, Barış İçin Ortaklı programı ile uluslararası alanda barışın korunmasına yönelik katkılarda bulunmuştur.

İsveç, parlamenter demokrasiyle yönetilen anayasal bir monarşi özelliğindedir. Kralın yetkileri sembolik olup, sadece devleti temsil ile sınırlandırılmıştır. Kraliyet,

---

¹⁴⁶ Süleyman Sırrı Terzioğlu, Uluslararası Hukuk Açısından Türkmenistan'ın Daimî Tarafsızlık Statüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 14, Sayı: 2, 2012, s.39-100 (Basım Yılı: 2013). 40

¹⁴⁷ Hüseyin Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, 2. Kitap, 8. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005. 94

¹⁴⁸ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/isvec-kunyesi.tr.mfa>. Erişim Tarihi: 11.01.2017

1973 yılında tahta çıkan Kral Carl XVI Gustav ve Kraliçe Silvia ile temsil edilmektedir. Halk nezdinde saygı gösterilen Kraliyet, İsveç'te milli birlik ve beraberlik duygusunu canlı tutmaktadır. Parlamenter demokrasiyle yönetilen İsveç'in yasama organı *Riksdag* olarak isimlendirilen meclistir. 1866 yılında iki kamaralı olarak oluşturulan *Riksdag*'da ilk kamara soylulardan meydana gelirken, ikinci kamara seçmenlerin tercihiyle belirlenmiştir. 1970 yılından sonra kamara sistemi kaldırılmış ve parlamento bugünkü şeklini almıştır. *Riksdag*, nisbi temsil prensibine dayalı olarak 4 yıllığına seçilen 349 üyeden oluşmaktadır. 349 üyenin 310 tanesi 29 seçim bölgesinden, geriye kalan 39 tanesi ise nisbi temsil kuralıyla siyasi partiler arasından seçilmektedir. Mecliste bir siyasi partinin temsil hakkını elde edebilmesi için yapılan genel seçimlerde yüzde 4'lük oy barajını geçmesi gerekmektedir. *Riksdag*'da temsil edilen siyasi partiler büyükten küçüğe şöyle sıralanmaktadır: Sosyal Demokrat Parti, Muhafazakar Parti, İsveç Demokratları, Yeşil Parti, Merkez Parti, Sol Parti, Liberal Parti ve Hristiyan Demokratlar. 14 Eylül 2014 tarihinde yapılan son genel seçimde, 2006 yılından beri iktidar konumunda bulunan Muhafazakar Parti'nin önderliğindeki sağ koalisyon yerini Sosyal Demokrat Parti ve Yeşil Parti'nin oluşturduğu azınlık hükümetine bırakmıştır. 2014 seçimleri sol blok açısından olumlu şekilde değerlendirilse de, 2010 seçimlerinde parlamentoya giren ve 2014 seçimlerinde kazandıkları sandalye sayısı ile ülkenin üçüncü büyük partisi haline gelen yabancı karşıtı İsveç Demokratları, Avrupa'nın genelinde olduğu gibi İsveç'te de aşırı sağın sistematik şekilde yükseldiğinin bir işareti olarak görülmektedir. Bunun yanında, 3 Nisan 2005'te eski Sol Parti lideri Gudrun Schyman tarafından kurulan ilk kadın partisi *Feminist Initiativ*, 2010 yılındaki seçimlerde aldığı yüzde 0,4'lük oy oranını 2014 seçimlerinde yüzde 3,1'e çıkartmıştır. Yüzde 4'lük barajı geçemese de, oy oranının giderek artması kadın hareketi açısından olumlu bir gelişme olarak kabul edilmektedir.¹⁴⁹

---

¹⁴⁹ Emma Lundin, Feminist Initiative's Strong Showing In The Swedish Elections Puts Pressure On Mainstream Parties, <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/womens-blog/2014/sep/15/feminist-initiative-swedish-elections-gender-equality>. Erişim Tarihi: 11.01.2017

5.2. İSVEÇ'İN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNE DAİR POLİTİKALARI

İsveç'te toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınların haklarına yönelik çalışmalar, kadın hareketinin tarihsel başlangıcı olan 19. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Kadınların da erkeklerle eşit şekilde siyasal haklardan yararlanması amacıyla ilk olarak 1884 yılında, kadınların oy kullanma hakkı *Riksdag*'ın gündemine taşınmıştır. Fakat bu durum sadece varlıklı kadınları kapsadığından ülkenin sadece yüzde 5'lik bir kesiminin oy kullanmasından bahsedilmektedir. *Riksdag*, gündeminde bu konuyu tartışırken 1873 yılında İsveç'te evli kadınların mülkiyet hakkını savunmak amacıyla ilk kadın derneği kurulmuştur. 1884 yılında *Fredrika Bremer Derneği* kurularak, kadınların eğitim haklarını güçlendirmek ve istihdam olanaklarını arttırmak hedeflenmiştir. 1904 yılında Kadınların Politik Oy Hakkı isimindeki dernek, kadınların seçme ve seçilme hakkı için mücadele etmiştir. Carl Lindhagen bu konuyla ilgili yayınladığı bildiri, *Riksdag*'da 262 sayılı önerge olarak yerini almıştır. Bu bildiriye göre, kadınlar doğal bir vatandaşlık hakkı olarak oy kullanma hakkına sahip olmalıydılar. Çünkü demografik olarak nüfusun yarısını oluşturan kadınlar, toplumu ilgilendiren konulara aynı oranda etki etmelidirler. Kadınların kendi çıkarlarını gözetmeleri ancak oy haklarını kullanarak gerçekleşmektedir. Bu şekilde kadınların devletle arasındaki vatandaşlık bağları güçlenecektir. Kısacası kadınların çıkarı aynı zamanda toplumun çıkarı anlamına gelmektedir.¹⁵⁰

1915 yılında Alice Duer Miller yayınladığı feminist manifestoda, erkeklerin neden oy kullanmaması gerektiğini açıklamıştır. Bu manifestoya göre, yaradılış itibariyle saldırgan bir karaktere sahip olduklarından erkeklerin yeri ordudur ve erkekler anlaşmazlıkları barışçıl yöntemlerle çözmekten uzaktırlar. Şiddete meyilli doğaları gereğince de oy kullanmaya uygun değildirler. Feminizmin tarihsel gelişiminde kadınlar, bu çalışmanın daha önceki bölümlerinde anlatıldığı gibi duygusal alana ait ve irrasyonel olarak kabul edildiklerinden siyasal haklara uzun süre sahip olmamışlardır. Fakat İsveç örneğinde Miller'in manifestosu, bu yaklaşımı tersine çevirerek erkeklerin doğaları gereği şiddet yanlısı olması sebebiyle duygusal kabul

---

¹⁵⁰ Oral Çalışlar ve Gürhan Uçkan, Kadınların İsveç'i, İmge Kitabevi, Ankara, 1997. 21

edilmelerine ve yanlış kararlar almaya müsait görülmelerine etki etmiştir. Bu açıdan İsveçli kadınların siyasal haklarını kazanma mücadelesi farklı bir açıdan değerlendirilebilmiştir. Kadınların seçme ve seçilme hakkını kazanması ancak 1919 yılında sonuçlandırılmıştır. 1921 yılında ise Kerstin Hesselgren, Elisabeth Tamm, Agda Östlund, Nelly Thüring ve Bertha Wellin kazanılan siyasal haklar neticesinde parlamentoda görevlendirilen ilk kadınlar olarak yerlerini almışlardır.¹⁵¹

İsveç'te toplumsal cinsiyet eşitliği aynı zamanda insan haklarının, demokrasinin ve adaletin konusu olarak kabul edilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği politikasının amacı, kadınların ve erkeklerin aynı güce sahip olarak toplumu ve hayatlarını şekillendirmeleridir. İsveç hükümeti bu politikayı şekillendirirken dört amaca odaklanmaktadır.¹⁵² Öncelikle, kadınların ve erkeklerin aktif bir vatandaş olmaları ve karar verme mekanizmalarında yer almaları için aynı haklara ve fırsatlara sahip olmaları gerekmektedir. İkinci olarak, kadınlar ve erkekler arasında ekonomik eşitliğin sağlanması hedeflenmiştir. Kadınlar ve erkekler ekonomik bağımsızlık için aynı imkanlara ve fırsatlara sahip olmak zorundadır. Bu konuya yönelik, İsveç'te 1970'lerde iş piyasası ve sosyal politika alanlarında reformlar gerçekleştirilmiştir. Reformlarla birlikte kadınların da erkekler gibi iş piyasasına girmeleri teşvik edilmiş ve İsveç'in modern refah devlet modeli desteklenmiştir. İlk olarak 1971 yılında eşlerin ortak vergilendirme sistemi kaldırılmış, yerine eşler için ayrı gelir vergisi sistemi getirilmiştir. Bu şekilde kadınların gelirleri eşlerinin gelirlerinin bir parçası olarak görülmesinin önüne geçilmiştir. Ayrı vergilendirme sistemiyle kadınların çalışmaları teşvik edilmiştir. Diğer bir reform 1974 yılında yapılmıştır. Doğum izni kavramı yerine cinsiyete dayanmayan ebeveyn izni kavramı getirilerek bir ilke imza atılmıştır. 1995 yılında bir aylık doğum izni hakkı 2002 yılında iki aya çıkarılmıştır. Bugün itibarıyla her çocuk için 480 gün ebeveyn izni tanınmıştır. "Kullan ya da kaybet" söylemi çerçevesinde ebeveyn izninin üç ayı eşler arasında devredilemez

---

¹⁵¹ <http://www.isvekkultur.com/toplum/isvekte-cinsiyet-esitligi/>. Erişim Tarihi: 11.01.2017

¹⁵² Government Offices of Sweden, Gender Equality Policy In Sweden, <http://www.government.se/4afec2/contentassets/efcc5a15ef154522a872d8e46ad69148/161219-infokit-uppdatering2.pdf>. Erişim Tarihi: 11.01.2017

niteliktedir.¹⁵³ İsveç hükümeti, kadınlar ve erkekler arasında eşit sorumluluğun paylaşılmasına ve babaların ebeveyn iznini devretmeden çocuklarıyla vakit geçirmelerine odaklanmıştır. Bu şekilde ebeveynler, profesyonel hayatla aile hayatını dengede tutabilme fırsatını yakalamışlardır.

İsveç devletinin toplumsal cinsiyet eşitliğine dair üçüncü amacı kadınlara yönelik şiddetin durdurulmasına yöneliktir. İlk kez 1988 yılında kadına karşı şiddeti önlemeye dair düzenlemeler yürürlüğe girmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin yüksek oranda sağlandığı İsveç'te bile kadına yönelik şiddet ciddi bir sorun teşkil etmektedir. İstatistiksel verilere göre, 2010 yılında ortalama 21 bin kadın şiddete uğradığını bildirirken, bu rakam 2011 yılında 29 bin 100'e yükselmiştir. Şiddete maruz kalan her beş kadından sadece birinin polise başvurduğu göz önüne alındığında her yıl ortalama 150 bin kadının şiddet mağduru olduğu düşünülmektedir.¹⁵⁴ Kadına karşı şiddet konusunda, İsveç'te 130 adet yerel kadın sığınma evi bulunmaktadır. Yardıma ihtiyacı olan kadınlar için İsveç Kadın Sığınma Evleri Birliği ve Kadınlar ve Genç Kadınlar Sığınma Evleri İçin Ulusal Örgüt'ü çalışmalarını sürdürmektedir.¹⁵⁵ Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik çalışmalardan bir diğeri de fuhuş yasağıdır. 1999 yılında yürürlüğe giren yasa, cinsel hizmet satın almayı yasaklamıştır. Bu yasa, cinsel açıdan istismar edilenlere yönelik talebi hedef alarak, cinsel hizmeti sunanı değil talep eden kişileri cezalandırmaktadır. Böylece eşitliğin hedeflendiği bir toplumda bir erkeğin bir kadını ticari bir mal olarak görmesinin önüne geçilmektedir.¹⁵⁶

Toplumsal cinsiyet eşitliğine ve kadınların haklarına yönelik düzenlemeler İsveç anayasasında da yer almıştır. İsveç anayasası, tek bir belgeden oluşan anayasalardan farklı olmak üzere dört temel yasanın birlikteliğinden oluşmaktadır. Bu yasalar 1810 tarihli Kralın Tahta Geçişine İlişkin Kuralları Belirleyen Yasa, 1949

---

¹⁵³ Swedish Fathers To Get Third Month Of Paid Paternity Leave, <https://www.theguardian.com/world/2015/may/28/swedish-fathers-paid-paternity-parental-leave>. Erişim Tarihi: 12.01.2017

¹⁵⁴ Meryem Şahin ve Mücahit Gültekin, Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Dayalı Politika Uygulayan Ülkelerde Kadın Ve Aile, Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2014, İstanbul. 47.

¹⁵⁵ <http://www.isvekkultur.com/toplum/isvekte-cinsiyet-esitligi/>. Erişim Tarihi: 11.01.2017

¹⁵⁶ Kajsa Claude, İsveç Örneği: Fuhuşu ve Cinsel Amaçlı İnsan Ticaretini Başladığı Yerde Durdurmak, Çev: Turhan Kayaoğlu, İsveç Enstitüsü, 2010. 6. <https://eng.si.se/wp-content/uploads/sites/4/2013/02/Targeting-The-Sex-Buyer-Turkish.pdf>.

tarifli Basın Özgürlüğü Yasası, 1974 tarihli Hükümet Belgesi ve 1991 tarihli İfade Özgürlüğü Temel Yasası'dır. 1974 tarihli Hükümet Belgesi'nde temel hak ve özgürlükler tanımlanmış olup, siyasal hayatın temel ilkeleri düzenlenmiştir. Belge'nin 1.Bölümü'nün 2. maddesinde, kamu gücünün bireyin temel hak ve özgürlüklerine saygı ile uygulanacağından bahsedilmektedir. Ayrıca kamu kurumlarının toplumsal cinsiyet, ırk, etnik köken, kültürel bağlar, cinsel yönelim gerekçesiyle meydana gelecek ayrımcılıkla mücadele edeceğinin taahhüdünde bulunmaktadır. 2.Bölümü'nün 12.maddesinde ise bireyin sahip olduğu cinsel yönelim, etnik köken, renk ya da başka sebeplerle bir azınlığa mensup olduğu için olumsuz bir muamele görmeyeceği belirtilmektedir. Yine 13.maddede, hiçbir yasanın hiçbir kişiye, kadınlar ve erkekler arasındaki eşitliğine katkıda bulunmadıkça, toplumsal cinsiyet temelinde olumsuz bir muameleyi içermeyeceğinin altı çizilmiştir.¹⁵⁷ Bunun yanı sıra anayasanın devlet harcamalarına yönelik 17 harcama alanından bir tanesi "entegrasyon ve toplumsal cinsiyet eşitliği"ne yöneliktir.

Kadınlar ve erkekler arasındaki ayrımcılığa yönelik ilk yasal düzenleme 1979 yılında kabul edilen Fırsat Eşitliği Yasası'dır. Bu yasada ikinci dalga feminizmin etkisiyle birlikte kadınlar ve erkekler arasındaki ayrımcılığın önlenmesine ve iş yerlerinde kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasına ilişkin tedbirlerin alınmasına dair yükümlülükler belirtilmiştir. 1980 yılında İsveç hükümeti tarafından Eşit Haklar Ombudsman'ı oluşturulmuştur.¹⁵⁸ Kişinin sahip olduğu cinsiyet dolayısıyla kötü muameleye maruz kalmaması, baskılanmaması ve eşit haklardan yararlanması için faaliyet göstermiştir. Temel motivasyonu, çalışma hayatında kadınlar ve erkekler arasındaki eşitliğin sağlanması ve ayrımcılığın önlenmesidir. Bir diğer yasal düzenleme 2003 yılında kabul edilen Ayrımcılık Yasası'dır. Fırsat Eşitliği Yasası ile paralel olarak, CEDAW'ın ve 1995 Pekin Konferansı'nın etkisiyle, çalışma hayatında toplumsal cinsiyet eşitliğini hedeflemektedir. Yasa, işverenleri ayrımcılığa

---

¹⁵⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Merkezi, Avrupa Ülkeleri Anayasalarında Toplumsal Cinsiyet ve Kadın-Erkek Eşitliği ile İlgili Düzenlemeler, 20. <http://kasaum.ankara.edu.tr/files/2013/02/Avrupa-ulkelerinde-Kadin-Erkek-esitligi.pdf>. Erişim Tarihi: 11.01.2017

¹⁵⁸ Ombudsman, İsveç'in uluslararası literatüre kattığı bir terimdir. Belirli alanlarda görev yapan ombudsmanlar, kişilerin haklarını koruma ve herhangi bir hak ihlali durumunda onlara yargı yollarına müracaat etmeleri konusunda yardımcı olmaktadır. İsveç'teki diğer ombudsmanlar, Adalet Ombudsman'ı, Tüketici Ombudsman'ı, Etnik Ayrımcılığa Karşı Ombudsman, Çocukların Ombudsman'ı, Basın Ombudsman'ı olarak sıralanmaktadır.

karşı soruşturma yapmakla ve herhangi bir taciz durumunun gerçekleşmemesine yönelik tedbirler almakla sorumlu kılmaktadır.¹⁵⁹ Yasal düzenlemelere rağmen iş piyasasında kadınlar ve erkekler arasındaki eşitlik henüz sağlanamamıştır. 2012 yılında kadınların erkeklere kıyasla daha düşük ücret almalarını protesto etmek amacıyla “15:51 Hareketi” başlatılmıştır. Mesai saatleri ve alınan ücret oranlandığında, kadınların ücretsiz şekilde fazladan çalıştığı görülmüştür. 2016 yılına gelindiğinde, İsveç’te kadınlar, erkeklere kıyasla yüzde 13,2 oranında düşük ücret almakta ve saat 15:57’den sonra bir saat üç dakika ücret almadan çalışmaktadır. Bunun için “15:57 Hareketi” oluşturulmuştur. *Swedish Women’s Lobby*’e göre, 2012 ve 2016 yılları arasında kaydedilen ilerlemeye göre cinsiyetler arasındaki ücret farkının tamamen kapanması 53 yıl sonra gerçekleşebilecektir. 15:57 Hareketi’nin amacı, bu farkın daha erken bir zamanda kapanmasını sağlamaktır.¹⁶⁰

Genel çerçevede İsveç hükümeti, toplumsal cinsiyet eşitliğini gerçekleştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunmuştur. Çalışma hayatında, eğitimde, siyasal katılımı, çocuk bakımı ve ev işlerinin paylaşılması konusunda kadın ve erkeğin eşit hakları, fırsatları ve sorumlulukları paylaşması hedeflenmiştir. İsveç’in toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama konusundaki başarısı, diğer ülkelerin aksine kadınları kamusal alana dahil etmenin ötesinde erkekleri özel alana tabi kılmasıyla gerçekleşmektedir. Bu şekilde ne kadının ne de erkeğin baskın olduğu bir toplumda eşitlik sağlanmaktadır. Kadınların kamusal alanda, karar verme mekanizmalarında yer almaları, kadın liderlerin sayısının artması elbette feminist teori açısından umut vadeden gelişmelerdir. Fakat yüksek politika alanlarında üst düzey bir konuma ulaşan kadının, çocuk bakımı ve ev işlerine dair sorumluluk kendisine bırakıldığı zaman feminist bir dönüşümden bahsetmek mümkün olmamaktadır. *Fortune* dergisi tarafından iş dünyasındaki en güçlü 50 kadından biri ve *Times* dergisinin dünyadaki en etkili 100 insandan biri olarak kabul ettiği Sherly Sandberg, *Lean In: Women, Work And The Will To Lead* isimli kitabında, kadınların gerekli çabayı gösterdiği sürece istedikleri her şeyi elde edebileceklerinden bahsetmiştir. Kadınların istemsizce kariyerlerinde

¹⁵⁹ Meryem Şahin ve Mücahit Gültekin, *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Dayalı Politika Uygulayan Ülkelerde Kadın ve Aile: İzlanda, Finlandiya, Norveç, İsveç, Aile Akademisi Derneği, Bursa, 2013. 59*

¹⁶⁰ 15:57 – Time For Pay All Day! , <http://sverigeskvinnolobby.se/en/project/1552-campaign-on-the-gender-pay-gap/>. Erişim Tarihi: 11.01.2017

kendilerini geri planda tuttuklarını söylemiş ve kamu hayatında liderlik pozisyonu elde etmek için sonuna kadar direnmelerini ve kararlarını açıklamaları konusunda ısrarcı olmalarını önermiştir.¹⁶¹ Hillary Rodham Clinton'ın politik danışmanı ve Princeton Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler Profesörü olan Anne-Marie Slaughter, 2012 yılında yazdığı 'Why Women Still Can't Have It All?' isimli makalesinde Sanderg'in tezine cevaben "sınırları zorlama" metaforuna karşı çıkmıştır. Slaughter'a göre bu durum, kadınların bireysel zihniyetleriyle ya da ısrarcı olmalarıyla alakalı değildir. Daha ziyade, kadınların -özellikle ailesi olanların-kariyer yapmalarını engelleyen sosyal alt yapıyla alakalı bir meseledir.

Profesyonel iş hayatı ile aile hayatı arasındaki dengeyi sağlamaya yönelik düzenlemeler yapılmadıkça ve mevcut toplumsal ve sosyal alt yapılar değişmediği sürece kadınların kariyerlerinde yükselme ısrarları cam tavanla engellenmeleriyle neticelendirilmektedir. Mevcut İsveç hükümeti de toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların kariyerlerinde yükselmeleri, yüksek politika alanlarında sayılarının artmasına yönelik İsveç Hükümeti gerekli düzenlemeleri yapmaktadır. Çocuk bakım hizmetlerini sağlaması, çalışan anne ve babalar için 480 gün ücretli ebeveyn izninin paylaşılması, iş ve aile hayatının uyumlaştırılmasına yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır.¹⁶² Bunun yanı sıra, 2012 yılında toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde cinsiyet ayrımı gözetmeyen bir dil vasıtasıyla *hen* kelimesi sözlükte yerini almıştır.¹⁶³ Kadın ve erkeği betimleyen *hon* ve *han* kelimeleri yerine cinsiyetsiz *hen* zamiri oluşturulmuştur. Bu şekilde *hen* zamiri, sadece bir cinsiyetten bahsetme zorunluluğunu ortadan kaldırırken, kendisini erkek ya da kadın olarak nitelendirmeyen kişiler için kolaylık sağlamıştır.¹⁶⁴

---

¹⁶¹ Christiane Lemke, Women In Leadership Positions: Can Women Have It All? Introductory Remarks, Christiane Lemke (ed.), *Women In Leadership: Can Women Have It All?* , Working Papers 2014 Max Weber Conference, New York University. 2-4

¹⁶² İsveç, 1974 yılında "hamilelik izni" tabirini "ebeveyn izni" olarak değiştiren dünyadaki ilk ülkedir. Bu durum bile İsveç'in kadın ve erkek arasındaki eşitliğin sağlanmasına yönelik gösterdiği bir işaret olarak kabul edilmektedir. Zira çocuk bakımı ebeveynler arasında paylaşılması gereken bir sorumluluktur.

¹⁶³ <http://www.isveckultur.com/toplum/isvecte-cinsiyet-esitligi/>. Erişim Tarihi: 11.01.2017

¹⁶⁴ <http://www.isveckultur.com/toplum/isvecte-cinsiyet-esitligi/>. Erişim Tarihi: 11.01.2017

Öte yandan, İsveç'in kadın ve erkek arasındaki ayrımcılığın engellenmesi ve eşitliğin sağlanmasına yönelik yaptığı çalışmalar, farklı bir perspektifle feminizm karşıtı bir hareket olarak eleştirilmiştir. Joyce Gelb'e göre bu durumda "feministleri olmayan feminizm"den bahsetmek mümkündür.¹⁶⁵ Zira İsveç'teki feminizm, radikal ve devrimci bir hareket olarak değil, yasa çıkarma üzerinden ilerlediği için devlet feminizmi olarak görülmüştür. Bu duruma örnek olarak 2005 yılında kurulan kadın partisi *Feminist Initiative* verilmiştir. Parti, aktif bir kadın hareketi sonucunda örgütlenmemiş, çeşitli kadın gruplarının parlamentoya girme amacıyla kurulmuştur. Ayrıca kadınların olduğu kadar erkeklerin de partisi olduğunu belirterek eşitliği savunmuştur. Dolayısıyla İsveç'in eşitlik politikaları, devrimci bir kadın hareketinden ziyade evcilleştirilmiş bir feminizm olarak kabul edilmiştir.¹⁶⁶ İsveç'in toplumsal cinsiyet eşitliğine dair düzenlemelerine rağmen tam anlamıyla bir eşitlikten söz etmek mümkün görünmemektedir. Halen kadınlar çalışma hayatında erkeklere nazaran daha düşük bir ücret almakta, parlamentoda kadın vekillerin sayısı fazla olmakla birlikte yeterli kabul edilmemekte, kadınlar erkekler tarafından fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalmaktadırlar.

Bütün bu eleştirilere rağmen İsveç hükümetinin bu eşitsizlikleri önlemeye dayalı çalışmaları, dünya üzerinde istisnai bir örnek teşkil etmektedir. Dolayısıyla İsveç'teki feminizm, nasıl tanımlanırsa tanımlansın kadın hakları mücadelesi için önemli gelişmelerin yaşandığı gerçeğini değiştirmemektedir. Özellikle, 2014 seçimlerinden sonra iktidara gelen Sosyal Demokratlar'ın lideri başbakan Stefan Löfven, yeni hükümetin feminist bir hükümet olduğunu belirtmiş; oluşturduğu kabinede erkekler ve kadınlar arasında eşitliği sağlamıştır. Kabinedeki kadın bakanlar şu şekilde sıralanmaktadır: Başbakan Yardımcısı, Çevre ve İklim Bakanı Asa Romson, Dışişleri Bakanı Margot Wallström, Dış Yardımlar Bakanı Isabella Lövin, Sosyal Araştırma Bakanı Annika Strandhäll, Çocuk, Yaşlı ve Aileden Sorumlu Bakan Asa Regner, Strateji ve Nordic İşbirliği Bakanı Kristina Persson, Maliye Bakanı Magdalena Andersson, Liseler ve Sanattan Sorumlu Bakan Aida Hadzialic, Yüksek

---

¹⁶⁵ Joyce Gelb, *Feminism and Politics; A Comparative Perspective*, University of California Press, Berkeley, 1990. 137.

¹⁶⁶ Hande Ögüt, *Feminizmi Savunurken Feminizmi Savuşturmak*, http://t24.com.tr/k24/yazi/feminizmi-savunurken-feminizmi-savusturmak,511#_ftnref. Erişim Tarihi: 11.01.2017

Eğitim ve Araştırma Bakanı Helene Hellmark Knutsson, Altyapı Bakanı Anna Johansson, Kültür ve Demokrasi Bakanı Alice Bah Kuhnke. Kabinedeki kadın bakanların, yüksek politika alanlarındaki konularda görev almaları feminizm açısından kayda değer bir gelişmedir. Bunun yanı sıra Dışışleri Bakanı Margot Wallström’n İşve’ın dış politikasında feminist bir duruş sergileyeceğini belirtmesi ilk kez bir feminist dış politika söyleminin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

5.3. FEMİNİST DIŞ POLİTİKA SÖYLEMİ

İşve’te 2014 yılında yapılan genel seçim sonucunda oluşturulan kabinede Dışışleri Bakanı görevine Margot Wallström getirilmiştir. Wallström, İşve siyasetinde uzun yıllar aktif şekilde görev alan deneyimli bir siyasetçidir. 1979-1985 yılları arasında *Riksdag*’da Sosyal Demokrat Parti milletvekilli olarak yer almıştır. 1988-1991 yıllarından Kamu Yönetimi Bakan Yardımcısı, 1994-1996 yıllarında Kültür Bakanı, 1996-1998 yıllarında Sosyal İşler Bakanı, 1999-2004 yıllarında Avrupa Komisyonu’nda evre için komiserlik ve 2010-2012 yıllarında BM Genel Sekreterliği’nin çatışmalarda yaşanan cinsel şiddetin önlenmesinden sorumlu özel temsilcisi olarak görev almıştır.¹⁶⁷ Başbakan Stefan Löfven’in oluşturulan yeni hükümeti feminist olarak nitelendirmesinin ardından Wallström, İşve’in yeni dış politika vizyonunun da feminist olacağını bildirmiştir. İşve, toplumsal cinsiyet eşitliğini gerçekleştirmede nc ülkelerden biri olarak kabul edilmesinin yanı sıra, dış politikasını feminist bir yaklaşımla şekillendirmesiyle bir ilke imza atmıştır. Fakat bu benzersiz dış politika söyleminin neleri kapsayacağı ya da feminist yaklaşımların nasıl uygulanacağı konusunu ihtilafly bir durum yaratmıştır.

İşve’in feminist dış politika söylemi, Jill Vickers’in *maternal femininity* kavramı ile ilişkilendirilerek açıklanabilmektedir. Vickers, *maternal femininity* kavramını, *maternal nationalism* kavramı ile karşılaştırarak ifade etmektedir.¹⁶⁸ Buna

¹⁶⁷ <http://www.government.se/government-of-sweden/ministry-for-foreign-affairs/margot-wallstrom/cv-margot-wallstrom/>. Erişim Tarihi: 11.01.2017.

¹⁶⁸ Jill Vickers, Some Methodological and Conceptual Issues in Connecting Feminism with Nationhood and Nationalism, *International Journal of Politics*, 8/1, 2006. 100

göre *maternal femininity* kavramı kuvvetli bir annelik duygusundan inşa edilen kuvvetli bir kadınlık algısını yaratmaktadır. Bu şekilde kadınlar, ulusun ebeveynliği konusunda erkeklere eşit roller üstlenmekte ve devletin, kamusal ve özel alanda erkeklerle eşit sorumlulukları paylaştıkları bir düzende yapılanmasına neden olmaktadır. İsveç feminist dış politikası, *maternal femininity* çerçevesinde kadınların devlet yapılanması içinde yer almasıyla ve kendi isteklerini bu yapılanmaya eklemeleriyle önemli bir değişimin gerçekleşeceğini belirtmektedir. *Maternal femininity* bu anlamda, daha önce bahsedilen liberal ve ampirik feminizmin bakış açılarıyla paralellik göstermektedir. Liberal feminizm, yüksek politika alanlarında kadınların varlığının artırılmasını ve bunu yaparken kökleşmiş eril değerlerden ziyade dişil değerlerle hareket edilmesini amaçlamaktadır. Aynı şekilde ampirik feminizm de erkek deneyimlerinin evrenselliğini sorgulamakta ve toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde kadınların temsiliyetlerinin artmasının mevcut sistemi daha barışçıl hale getireceğini savunmaktadır. İsveç, liberal ve ampirik feminizm doğrultusunda *maternal femininity* kavramıyla birlikte dış politika söylemini şekillendirmektedir. Ancak bu şekilde kamusal alanla sorunu olan bütün feminist teorilerin öngördüğü gibi erkek egemen niteliğinden kurtularak daha eşitlikçi bir toplumsal cinsiyet rejimi üzerine inşa edilebilmektedir. *Maternal nationalism* kavramında ise kadınlar, erkekler gibi ulusun bir vatandaşı olarak değil ulusun kutsal anneleri olarak tanımlanmaktadır. Hemşireler, hasta bakıcılar, öğretmenler olarak destekleyici rolleriyle ulus inşa sürecine dahil edilmişlerdir. *Maternal femininity*den farklı olarak toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanamadığı ülkelerde daha yaygın şekilde görülmekte olan *maternal nationalism*de annelik kavramı, güçlü bir kadınlık algısı yaratmak yerine ulus için annelik algısı yaratmayı hedeflemektedir.

İsveç'in feminist dış politikası dünya üzerinde bir ilk olma özelliği taşımaktadır. Fakat feminist dış politika kavramı İsveç için yeni bir durum olarak kabul edilmemektedir. Dış politika vizyonu barış zamanında bağlantısızlık, savaş zamanında tarafsızlık olan İsveç'in temel odak noktası ülke dışına yapılan insani yardımlar ve insan hakları ihlallerinin önlenmesi olmakla birlikte, toplumsal cinsiyet eşitliği her zaman dış politikanın gündeminde yer almıştır. Dolayısıyla feminist dış politika, toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesinde kuvvetli bir ses ve bütün kadınlar için insan haklarının tesisinde gerekli bir araç olarak tanımlanabilmektedir. Wallström,

feminizmin kadınların sistematik ve küresel olarak ikincil konuma getirilmelerine karşı çıkmakla ilgili olduğunu savunmaktadır. A.B.D’de yaptığı bir konuşmada, toplumsal cinsiyet eşitliği için çabalamanın kendi içinde bir amaç olmadığını aynı zamanda İsveç’in daha geniş dış politika ve güvenlik politikası hedefleri için bir ön koşul olduğunu belirtmiştir.¹⁶⁹ Feminist dış politika vizyonu, ihtilafli politikalar karşısında toplumsal cinsiyet eşitliğini artırarak özellikle güç hiyerarşisine meydan okumaktadır. Özellikle eleştirel, ampirik ve analitik feminizm bu bakış açısını yansıtmaktadır. Eleştirel feminizm, her siyasi iktidarın kadına karşı kurulduğundan hareketle, kadın-erkek arasındaki güç hiyerarşisinin değişimini öngörmektedir. Öte yandan ampirik feminizm, toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde kadınların karar verme mekanizmalarına katılımının artırılmasının daha barışçıl bir siyasetin izlenmesine neden olacağını vurgulamaktadır. Analitik feminizm ise kadın-erkek arasındaki eşitsizliğin güç hiyerarşisine neden olduğunu ve kadın-erkek deneyimlerinin farklılığından yola çıkarak mevcut normların kadınlar lehine yeniden düzenlenmesi gerektiğini belirtmektedir. Bunun yanı sıra dış politikaya feminist yaklaşım insan güvenliğini, küresel normlara dayalı işbirliğini, küresel adaleti ve barışın etik prensiplerle bağlılığını işaret etmektedir. Wallström, feminist dış politika söyleminde A.B.D’li siyaset bilimci Joseph Nye’in kavramlaştırdığı akıllı güç (smart power) konseptini benimsemiştir. Akıllı güç, sert güç (hard power) ve yumuşak gücün (soft power) pragmatist bileşkesi olarak tanımlanmıştır. Sert güç, bir aktörün ekonomik ya da askeri imkanlarını kullanarak başka bir aktör üzerinde hakimiyet kurma kabiliyeti; ilk kez 1990 yılında Joseph Nye tarafından yayınlanan *Bound To Lead (Liderliğe Zorunluluk: Amerikan Gücünün Değişen Doğası)* isimli kitapta geçen yumuşak güç kavramı ise bir aktörün işbirliği çerçevesinde askeri imkanlarını kullanmadan başka aktörlerin isteklerini kendi isteği doğrultusunda yönlendirmesidir. Akıllı güç, dış politikada stratejik hedefler açısından yumuşak güç ve sert gücün birlikte kullanılmasını öngörmektedir.

Eski A.B.D Dışişleri Bakanı Hillary Rodham Clinton, liderliğin araçlarının sadece güçlü bir ordu ve etkili bir diplomasi ile sınırlı olmadığını, aynı zamanda insan

---

¹⁶⁹ Jenny Nordberg, Who’s Afraid Of A Feminist Foreign Policy?, <http://www.newyorker.com/news/news-desk/swedens-feminist-foreign-minister>. Erişim Tarihi: 11.01.2017

hakları için, kadınların rollerinin atırılıp haklarının genişletilmesi için, olgun bir sivil toplum yaratmak ve geniş tabanlı bir kalkınma için akıllı gücün gerekliliğini vurgulamaktadır.¹⁷⁰ Wallström, sert güç ve yumuşak gücün birleşimi olan akıllı güç doğrultusunda feminist bir dış politika seyri izlemeyi hedeflemiştir. Akıllı güçle birlikte bir ülke sağlık, ekonomik ilerleme gibi küresel boyuttaki problemleri çözmeye yönelik yatırım yaptığında en nihayetinde ülkenin kendisi bu durumdan yararlanma fırsatını yakalamaktadır. Geleneksel dış politikanın aksine feminist dış politika, sınırların ötesinde şiddete, baskıya, çatışmaya maruz kalan gruplar arasında toplumsal cinsiyete duyarlı diyalogu teşvik etmektedir. Örneğin Suriyeli mültecileri en fazla kabul eden ülke olarak İsveç, mülteci sorununu sınırlarının ötesinde olumlu bir şekilde ele alarak gündeme getirmektedir. Mülteci sorununun yanı sıra kadın haklarının korunması ve bu hakların ihlalinin önlenmesi de küresel bir problem olarak tanımlanmaktadır. Örneğin Muhafazakar Parti üyesi eski İngiltere Dışişleri Bakanı William Hague, kadınların sosyal, ekonomik ve politik olarak tam anlamıyla güçlendirilmesini 21.yüzyılın en büyük kazanımı olarak değerlendirmiştir.¹⁷¹ Wallström, feminist dış politikanın tanımını, içerisinde 3 tane “R” bulunan feminist bir araç kutusuna benzetmektedir. Bunlar Representation (temsil), Rights (haklar) ve Reallocation (yeniden tahsis etme) şeklinde sıralanmaktadır.¹⁷² Daha önceki bölümlerde anlatılan feminist teorilerin birçoğu bu sıralamayla paralellik arz etmektedir. Örneğin liberal ve ampirik feminizm toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların yüksek politika alanlarında temsiliyetlerinin arttırılmasının, eleştirel, inşacı, postyapısal feminizm kadın-erkek arasındaki güç hiyerarşisinin yeniden düzenlenerek kadın haklarının insan hakları olduğunun vurgulanmasının, normatif feminizm ise etik ilkeler çerçevesinde küresel gelirlerin adilane bir şekilde paylaşılmasının altını çizmektedir.

---

¹⁷⁰ Hillary Clinton reviews Henry Kissinger’s ‘World Order’ , https://www.washingtonpost.com/opinions/hillary-clinton-reviews-henry-kissingers-world-order/2014/09/04/b280c654-31ea-11e4-8f02-03c644b2d7d0_story.html?utm_term=.50170cc7918d. Erişim Tarihi: 11.01.2017

¹⁷¹ Jenny Nordberg, a.g.m.

¹⁷² Karin Aggestam and Annika Bergman-Rosamond, Swedish Feminist Foreign Policy in the Making: Ethics, Politics, and Gender, <https://www.ethicsandinternationalaffairs.org/2016/swedish-feminist-foreign-policy-in-the-making-ethics-politics-and-gender/>. Erişim Tarihi: 11.01.2017

Representation (temsil) ilkesi, İsveç hükümetinin kadınların temsilini teşvik etmesini ve barış süreçlerinde kadınların da katılımını sağlamasını hedeflemektedir. Parlamentoda kadın temsilinin artırılması için pozitif ayrımcılık ilkesi doğrultusunda kota sistemi benimsenmektedir. Bunun için 1993 yılında Sosyal Demokrat Parti tarafından fermuar sistemi uygulanmaya başlanmıştır. Fermuar sistemi, parti aday listesi eğer erkek adayla başlıyorsa devamında kadın aday ya da tam tersi şekilde kadın adayla başlıyorsa erkek adayla devam edecek biçimde tasarlanmıştır.¹⁷³ Bu şekilde parlamentoda eşit temsilin gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. 1970-2010 yılları arasında İsveç'te yerel seçim toplantılarında kadın ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik yapılan analiz, yüksek oranda seçilen kadınların, kadın vatandaşlığı koşullarına etki ettiğini göstermektedir.¹⁷⁴ Gelir seviyesinde, tam zamanlı ya da yarı zamanlı işte, doğum izninin paylaşılmasında kadınlar, erkeklerle eşit duruma gelmeye çalışmıştır. Dolayısıyla parlamentoda kadın sayısının artması çocuk bakımı, doğum izni gibi konuları gündeme taşımıştır. Bu analiz, politikada kadınların çifte etkiyle farklılık yarattığını göstermiştir. Kadınlar, politik kültürü ve politik içeriği değiştirmiştir. Bu çifte farklılık sonucunda kadınlar uzun dönem politik perspektifi geliştirmekte ve kadın-erkek arasında toplumsal hayatta eşitliği getirmektedir. Bu yüzden politikaya karşı kadın yaklaşımı 21.yüzyılda problemleri çözme potansiyeline sahiptir. Çünkü ihtiyaç duyulan çözüm basit değil karmaşık bir yapı arz etmektedir. Parlamentodaki kadın politikacıların erkek politikacılara göre farkı, toplumsal problemlere karşı daha karmaşık ve daha kapsayıcı görüşlere sahip olmalarıdır. Çoklu perspektifle birlikte sorunların çözümünde sorunla bağlantılı toplumsal çevreyi de göz önüne almaktadırlar. Bununla birlikte kadın politikacılar, erkeklere kıyasla daha uzun dönemli bakış açılarına sahip olduklarından, problemlerin çözümünü kendi vekillik süreleri ile sınırlı tutmamaktadırlar. Sorunların çözümüne yönelik politik kararların uzun dönem etkisini kadınlar daha fazla hesaba katmaktadırlar.¹⁷⁵ Dolayısıyla kısa

---

¹⁷³ Lenita Freidenvall, Women's Descriptive and Substantive Representation in Nordic Politics, Wilhelm Hofmeister & Megha Sarmah & Dilpreet Kaur (ed.), *Women, Policy and Political Leadership Regional Perspectives in Today's World*, Singapore: Konrad-Adenauer Stiftung, 2015. 98

¹⁷⁴ Lena Wängnerud and Anders Sundell, Do politics matter? Women in Swedish Local Elected Assemblies 1970–2010 and Gender Equality in Outcomes, 4 *European Political Science Review*, 2012. 97–120

¹⁷⁵ Christine Landfried, Women in Politics: What Difference Does it Make? , Christiane Lemke (ed.), *Women In Leadership: Can Women Have It All?* , Working Papers 2014 Max Weber Conference, New York University. 31

dönemli çözümler yerine uzun dönemli çözümler için politikada kadın temsiline arttırılması gerekmektedir. Fakat kadınlar eşit temsiline ötesinde birçok zorlukla mücadele etmektedir. Örneğin kadın vekiller, politikadaki pozisyonları ile aile hayatlarını dengede tutma konusunda zorlanmaktadır. Ayrıca profesyonel yeterlilikleri erkek meslektaşları tarafından sorgulanmaktadır. 2014 yılında Berlin’de, A.B.D Yüksek Mahkemesi yargıçlarından Sonia Sotomayor ile yapılan bir röportajda kendisine kariyer yaparken kadın olmanın mı yoksa Latin olmanın mı daha zor olduğu sorulduğunda mesleğinin zirvesinde bir kadın olmanın daha zor olduğu cevabını vermiştir. Sotomayor’a göre bir siyahi ya da Hispanik bir erkek yeterli özgüvene sahipse kendisi hakkındaki önyargıların üstesinden gelirken; bir kadın ne kadar özgüvenli olsa da üstesinden gelemeyeceği önyargılar mevcuttur.¹⁷⁶

Rights (haklar) ilkesi, kadın haklarının aynı zamanda insan hakları olduğunu savunmaktadır. Aynı zamanda kadınların cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten korunmaları için gerekli önlemlerin alınmasını taahhüt etmektedir. Önceki bölümlerde belirtildiği üzere CEDAW ve Kadının On Yılı Konferansları’nda kadın haklarına dair düzenlemeler BM güvencesi altında yapılmıştır. Bu şekilde sözleşmeye taraf devletler, kadın haklarının korunması ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi için taahhütte bulunmuştur.

Reallocation (yeniden tahsis etme) ilkesi ise, toplumsal cinsiyet eşitliğine dayanarak küresel gelirlerin ve doğal kaynakların eşit dağılımını vurgulamaktadır. Bunların dışında, feminist araç kutusunda yer alan potansiyel 4.R *Research* (araştırma) olarak kabul edilmektedir. *Research* (araştırma) ilkesi, politika raporlarının ve ampirik araştırmaların dış politika pratiklerinin oluşturulmasında kullanıldığını belirtmektedir. Wallström, araştırmaların ve çeşitli istatistiklerin, sürdürülebilir barış ve kadınların barış süreçlerine katılımları arasında bir korelasyon oluşturduğunu vurgulamaktadır.¹⁷⁷ İsveç hükümetinin son iki yıldır benimsediği “Daha fazla kadın, daha fazla barış!” sloganı göz önüne alındığında, toplumsal cinsiyet eşitliği sağlandıkça ve barış

---

¹⁷⁶ “Sonia Sotomayor, A Portrait by Verena Mayer,” Süddeutsche Zeitung, May 13, 2014.

¹⁷⁷ Government Offices of Sweden, “Women’s Participation Helps Ensure that Peace is More Sustainable”, <http://www.government.se/articles/2015/10/womens-participation-helps-ensure-that-peace-is-more-sustainable/>. Erişim Tarihi: 11.01.2017

süreçlerinde daha fazla kadın yer aldıkça, şiddetin azalacağı ve barışın gerçekleşeceği fikrinin altı çizilmektedir.¹⁷⁸

Bunların yanı sıra feminist dış politika çerçevesinde, 2015-2018 yılları arasında gerçekleştirilmek üzere Dışişleri Bakanlığı tarafından bir eylem planı oluşturulmuştur. Bu eylem planına göre İsveç hükümeti dış politikaya dair altı öncelikli alanını açıklamaktadır.¹⁷⁹ Bu alanlar, hukuk kurallarını arttırma, destekleme, geliştirme, toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve cinsel şiddetle mücadele, cinsel ve üreme sağlığı haklarını koruma, kadınları ekonomik anlamda güçlendirme, sürdürülebilir kalkınmayı destekleme ve barış süreçlerinde kadınların katılımını arttırmadır. Karin Aggestam, İsveç'te toplumsal cinsiyet eşitliği konusunun merkezi bir rolde olduğunu belirtmekte ve feminist dış politika söyleminin benimsenmesinin arka planında geçerli olan üç faktörü şu şekilde açıklamaktadır:¹⁸⁰ İlk olarak, İsveç toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda eskiden beri süregelen bir araştırmaya sahiptir. Bu durum aynı zamanda İsveç refah devletinin mirası, evrimi ve tarihiyle yakından ilgilidir. İsveç uluslararası platformda kimliğini, iktidardaki Sosyal Demokrat Parti'nin uluslararası ilişkilerde daha bağımsız ve lider bir rol izlemek amacıyla kendilerini uluslararası platformda takdim ettikleri gibi, “insani süper güç” olarak tanımlamaktadır. İsveç parlamentosunda yer alan bütün siyasi partiler, feminist terminolojiyi kullanmasalar da toplumsal cinsiyet eşitliğine vurgu yapmaktadır. Örneğin sağ blokta yer alan Muhafazakar Parti, Demokrat Parti ve Hristiyan Demokratlar Partisi feminist terminolojiden kaçınırsalar da toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemektedirler. Diğer bir faktör, 2005 yılında kurulan *Feminist Initiative* isimindeki kadın partisidir. Bu parti, toplumsal cinsiyetlendirilmiş güç yapılarını zayıflatmayı ve ayrımcılıktan arındırılmış bir dünya için feminist politikalar üretmeyi hedeflemektedir.¹⁸¹ Aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliği konusunu, bütün diğer

---

¹⁷⁸ Karin Aggestam and Annika Bergman-Rosamond, a.g.m

¹⁷⁹ Ann Bernes, Ambassador for Sweden's Feminist Foreign Policy, Interview with Karin Aggestam, Foreign Office, Stockholm, December 15, 2015.

¹⁸⁰ EIA Interview with Karin Aggestam on Sweden's Feminist Foreign Policy, <https://www.ethicsandinternationalaffairs.org/2016/eia-interview-karin-aggestam-swedens-feminist-foreign-policy/>. Erişim Tarihi: 11.01.2017

¹⁸¹ Christian Christensen, Every Country Needs A Political Party Like Sweden's Feminist Initiative. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2014/sep/12/sweden-election-political-party-feminist-initiative>. Erişim tarihi: 11.01.2017

partiler için en önemli gündem maddesi haline getirmek için çaba göstermektedir. 2010 yılında, iş hayatında kadınların erkeklerle aynı işi yapmalarına rağmen her dakika 100 bin kron daha az kazanmaları sebebiyle 100 bin kron (13 bin dolar) yakılarak protesto edilmiştir. Parti lideri Gudrun Schyman, 100 bin kronun yakılması vahim gibi görülse kadın ve erkek arasındaki bu eşitsiz durumun bir o kadar vahim olduğundan bahsetmiştir.¹⁸² 2014 seçimlerinde yüzde 4'lük seçim barajını aşamasa da oylarını yüzde 3,1'e çıkaran parti, 2018 seçimleri için umut vaat etmektedir. Dolayısıyla faaliyetleri ile İsveç'in feminist dış politikasının oluşturulmasına katkıda bulunmuştur. Son birkaç yıldır Wallström'ün BM'de toplumsal cinsiyet temelli cinsel şiddet ve çatışma alanında özel temsilci olarak görev alması da feminist dış politikanın yayılması için iyi bir zamanlamaya neden olmuştur.

Feminist dış politika, radikal bir politika değişikliği olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda bu politika, uluslararası alanda toplumsal cinsiyet eşitliğini yükseltmeyi amaçlayan geniş küresel çabalarla bütünleşmektedir. Bu çabaların en önemlisi BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı 1325 Sayılı Karar'dır. 1325 Sayılı Karar çatışmaların önlenmesinde, barış müzakerelerinde, barış inşasında, barışı korumada kadınların önemli rolünü yeniden onaylamaktadır. İsveç'in feminist dış politikası güçlü bir şekilde 1325 Sayılı Kararla ilintilidir. Bu karar vesilesiyle birçok ülke toplumsal cinsiyet eşitliği üzerinden ulusal eylem planı benimsemiş ve birçok uluslararası örgüt de toplumsal cinsiyet eşitliği politikası izlemiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliği açısından her ne kadar olumlu gelişmeler yaşansa da uluslararası söylemler ve ulus aşırı kadın hareketlerine karşı direnç hala varlığını sürdürmektedir. Çünkü eşitlik halen gündemdeki esas konu olma niteliğinde değildir.

Wallström, güvenlik, savaş ve barış konularında feminizmin Uluslararası İlişkiler alanına yaklaşımı paralelinde, savaş ya da barış kararı verenlerin kadınlar olmamasına karşın bunlardan en çok etkilenenin kadınlar olduğunu ve kadınların güvenliğinin direkt olarak ulusal ve uluslararası güvenlikle ilişkili olduğunu dikkate

---

¹⁸² Swedish Feminists Burn Cash in Wage Equality Protest, <http://www.bbc.com/news/10526907>. Erişim Tarihi: 11.01.2017

olarak feminist dış politika söyleminde bulunmuştur.¹⁸³ BM Genel Sekreterliği'nin çatışmalarda yaşanan cinsel şiddetin önlenmesinden sorumlu özel temsilcisi olarak görevlendirildiğinde, çatışmalarda kadınlara karşı işlenen suçların sıklıkla nasıl görmezden gelindiğini, dış yardımların rutin olarak kadınların ihtiyaçlarını hesaba katmakta nasıl başarısız olduğunu, kadınların barış görüşmelerine katılımlarına nadiren izin verildiğini gözlemlemiştir. Uluslararası İlişkiler'in klasik güvenlik söyleminin ötesinde, kadınların güvenliğinin sağlanması göz ardı edilmemeli ve barış süreçlerine katılımları desteklenmelidir. Ancak bu şekilde feminist dış politika söylemi anlam kazanmaktadır. Kadınların barış sürecine dahil olmalarını Hillary Rodham Clinton, doğru olanı yapmaktan öte akıllıca olanı yapmakla ilişkilendirmektedir.¹⁸⁴ Valerie M. Hudson'a göre, bir devletin barışçıl olduğunun en iyi göstergesi, onun refah ya da demokrasi düzeyi, etnik-dini kimliği değil, kadınlara karşı ne kadar iyi davrandığıdır.¹⁸⁵ Dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın haklarına yönelik düzenlemeleri ve feminist dış politikası ile İsveç'in barış taraftarı bir devlet olduğu söylenebilmektedir.

İsveç'in yeni dış politika vizyonu doğrultusunda yaptığı ilk icraat 2014 yılında Filistin'in bağımsız bir devlet olarak tanınması olmuştur. Bu kararın üzerine İsrail, İsveç elçisini geri çağırması ve Dışişleri Bakanı Avigdor Lieberman Ortadoğu'nun IKEA'dan alınan bir mobilya parçasından daha karmaşık yapıda olduğunu söyleyerek kararı eleştirmiştir. Bunun üzerine Wallström, Lieberman'a demonte IKEA parçaları göndermekten mutlu olacağını zira parçaları birleştirmek için iyi bir partner, iyi bir kılavuz ve işbirliği gerektiğini belirtmiştir.¹⁸⁶ Karin Aggestam'a göre, İsveç'in Filistin'i bağımsız bir devlet olarak tanınması ani verilmiş bir karar değildir. Feminist dış politika ilan edilse de edilmese de, Sosyal Demokrat Parti için Filistin'in tanınması

---

¹⁸³ Jenny Nordberg, Who's Afraid Of A Feminist Foreign Policy?, <http://www.newyorker.com/news/news-desk/swedens-feminist-foreign-minister>. Erişim Tarihi: 11.01.2017

¹⁸⁴ Hillary Clinton, Keynote Address at the International Crisis Group's 'In Pursuit of Peace' Award Dinner, New York, December 16, 2011, www.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2011/12/178967.htm. Erişim Tarihi: 11.01.2017

¹⁸⁵ Valerie M. Hudson, What Sex Means For World Peace, <http://foreignpolicy.com/2012/04/24/what-sex-means-for-world-peace/>. Erişim Tarihi: 11.01.2017

¹⁸⁶ Adam Taylor, Sweden's Subtly Radical 'Feminist' Foreign Policy Is Causing A Stir, The Washington Post, October 7, 2015. https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/10/07/swedens-subtly-radical-feminist-foreign-policy-is-causing-a-stir/?utm_term=.0d49a2ffa240. Erişim Tarihi: 11.01.2017

gündemde olmuştur. Sosyal Demokrat Parti'nin İsrail-Filistin çatışmasının barışçıl bir şekilde çözülmesi sürecine aktif şekilde dahil olma geleneği yıllardır süregelmiştir. Bu gelenek, 1980'lerde Filistin Kurtuluş Örgütü'nü tanıyan ilk Avrupalı lider olan başbakan Olof Palme'ye kadar uzanmaktadır. Sonrasında eski Dışişleri Bakanı Sven Andersson, çatışmaya dair kulis görüşmelerinde aktif olarak yer almış ve bu görüşmeler Filistin Kurtuluş Örgütü'nün iki devletli çözümü benimsemesiyle sonuçlanmıştır. Dolayısıyla Filistin konusu Sosyal Demokrat Parti için bir tür miras niteliğindedir. Öte yandan Filistin'in tanınması, İsveç'in 'insani süper güç' kimliğiyle paralel olarak uluslararası politikadaki kritik meselelerde lider rolüne talip olmasına neden olmuştur. Fakat bu tanıma, AB içerisinde memnuniyetle karşılanmamıştır. Zira AB üyesi olarak İsveç, AB üyesi olmayan devletlere yönelik dış politika tutumunda işbirliği içinde hareket etmek zorundadır. Bu şekilde İsveç Filistin'i tanıyarak AB'nin ortak dış politika vizyonundan ayrı bir tutum sergilemiştir. Filistin'in tanınmasının feminist dış politika söylemiyle tutarlı olup olmadığı konusunda Aggestam, hem olumlu hem de olumsuz yanıt vermiştir. Tanıma, feminist dış politika ile uyumludur çünkü İsveç hükümeti asimetrik gücü dengelemeyi hedeflemektedir. Filistin – İsrail çatışmasında arabulucu üçüncü taraf olarak barışçıl diyalogları desteklemektedir. Öte yandan tanıma, feminist dış politika ile uyumlu değildir çünkü İsrail Hükümeti, tamamiyle İsveç'in girişimini reddetmiştir. İsrail tanıma hareketini barış yapımı ve diyalog süreci için zararlı olarak görmüştür. Ayrıca tanımının İsrail ve İsveç arasındaki diplomatik ilişkileri ve güveni zayıflattığını belirtmiş ve İsveç'in İsrail'in güvenlik endişelerine dair empati eksikliğini eleştirmiştir.¹⁸⁷

İsveç'in feminist dış politikası çerçevesinde yaşanan diğer bir önemli olay Suudi Arabistan'la yaşanan diplomatik krizdir. Toplumsal cinsiyet eşitliği politikası, sadece maskülen devletleri değil devletlerin içerisindeki maskülen yapıları da eleştirmekle yükümlüdür.¹⁸⁸ Dolayısıyla Wallström, 11 Şubat 2015'te yaptığı bir konuşmada Suudi Arabistan'daki insan hakları ihlallerinden ve kadın haklarına

---

¹⁸⁷ EIA Interview with Karin Aggestam on Sweden's Feminist Foreign Policy, <https://www.ethicsandinternationalaffairs.org/2016/eia-interview-karin-aggestam-swedens-feminist-foreign-policy/>. Erişim Tarihi: 11.01.2017

¹⁸⁸ Bina Shah, Breaking Up The Boys Club: All Foreign Policy Should Be Feminist Foreign Policy, <https://qz.com/377772/all-foreign-policy-should-be-feminist-foreign-policy/> Erişim Tarihi: 12.01.2017

yönelik engellemelerden bahsetmiş, ülkeyi mutlak güce sahip diktatörlük olarak tanımlamıştır. Ayrıca İslamiyet'i aşağıladığı gerekçesiyle 10 yıl hapis ve 1000 kırbaç cezasına çarptırılan blog yazarı Raif Badawi hakkında kendi Twitter hesabından yaptığı yorumda bu durumun Ortaçağ'a özgü olduğunu belirterek eleştirmiştir. Filistin'in tanınmasından sonra Kahire'deki Arap Ligi Zirvesi'ne davet edilen Wallström'ün Filistin'in haklarına, dinsel aşırılığa, ilerlemeye ve demokrasiye dikkat çekeceği konuşma, insan hakları eleştirileri sebebiyle Suudi Arabistan tarafından engellenmiştir. Bunun üzerine 9 Mart'ta Suudi Arabistan İsveç elçisini geri çekmiştir. Körfez İşbirliği Konseyi, 57 ülkenin oluşturduğu İslam İşbirliği Örgütü ve Arap Ligi Wallström'ü kınamış; şeriatı ve İslam'ı eleştirmekle ciddi şekilde itham etmiştir. Buna karşılık İsveç'in Suudi Arabistan'la yapacağı 37 milyon avroluk silah anlaşmasını iptal etmesiyle tansiyon yükselmiştir. Suudi Arabistan İsveç ile vize işlemlerini durdurmuştur. Bu durum İsveç'teki ekonomi dünyasında tepkilere neden olmuştur. Öte yandan Barış ve Özgürlük İçin Kadınları Uluslararası Ligi bu kararı, kadın hakları için bir zafer olarak nitelendirmiştir. Bu diplomatik kriz, birbirinden farklı gibi gözüken feminizm ve dış politikanın aslından birbiriyle etkileşim içinde olduğunu göstermiştir.

Geleneksel olarak erkekler tarafından şekillendirilen dış politikaya yukarıda verilen örnekler aracılığı ile kadınların dahil olmasıyla, kadınlar kendi perspektiflerini ve diğer ülkelerdeki kadınlar için endişelerini yansıtmaya fırsatı bulmuşlardır.¹⁸⁹ Dolayısıyla Wallström'ün feminist dış politikası bu duruma uygun bir örnek teşkil etmektedir. Öte yandan İsveç'in Sosyal Demokratları, silah endüstrisi konusunda tarihsel olarak pragmatik bir görüşü benimsemektedir. Fakat koalisyonadaki sol görüşlü Yeşiller Partisi, İsveç'in değerleri ile Suudi Arabistan'la ilişkilerin çeliştiğini vurgulamaktadır. Kadınları baskılayan, onlara boyun eğdiren maskülen bir devlete silah temin etmenin feminist dış politika ile uyumsuzluğunun altını çizmektedir. Fakat İsveç, Avrupa'nın en geniş kişi başına düşen dış yardımını yapan ülke (insani süper güç) olmanın yanı sıra bir çelişki olarak silah ihracatı yapan ülkelerin başında gelmektedir. Sıkı yasalara rağmen, şiddetli çatışma ya da insan hakları suçu işleme şüphesi olan devletlere silah ihracatının önlenmesine dair bazı yasal boşluklar İsveç

---

¹⁸⁹ Ibid.

için Suudi Arabistan'ın uzun süreli ve kazançlı silah müşterisi olarak kabul görmesini sağlamaktadır. Suudi Arabistan'la yaşanan diplomatik kriz, silah ihracatına darbe vurduğundan dolayı ekonomi dünyasında tepkiyle karşılanmıştır. İsveç'in ticari olarak saygınlığının tehlikede olduğunu vurgulanmıştır. Eski Dışişleri Bakanı Carl Bildt, bu krizi talihsizlik olarak değerlendirmiş ve İsveç gibi küçük ülkelerin güvenilirliklerini sarsacak hareketlerden uzak durmaları gerektiğini belirtmiştir.¹⁹⁰ Sonuç olarak İsveç, başbakan Stefan Löfven ve Kral 16. Carl Gustaf'dan Suudi Arabistan'a götürdükleri mektupta, Wallström'in niyetinin İslam'ı eleştirmek olmadığını ve herhangi bir yanlış anlaşılma için resmi olarak pişmanlıklarını iletmiştir. Bunun üzerine Suudi Arabistan İsveç elçisini yeniden göreve getirmiştir. Ancak Wallström geri adım atmamış ve bu durumun sadece yanlış anlaşılma olduğunu, özür dilemenin mevzu bahis olmayacağını dile getirmiştir. İsveç'in geri adım atması, ekonomik çıkarların "İnsan hakları kadın haklarıdır" vurgusunun önüne geçtiğine işaret etmektedir. Suudi Arabistan'la yaşanan diplomatik kriz göstermiştir ki feminist dış politika izlemek farklı sosyal, politik ve ekonomik alanlardaki eşitsizliklerle yüzleşmeyi içerirken aynı zamanda bazı güçlü grupların bunu ayrıcalıklı durumlarını kaybetmeye yönelik bir tehdit olarak algılaması anlamına gelmektedir. Uluslararası ilişkilere kazanmış realizmin savunduğu eril güç dengelerini tekil bir feminist girişim sarsmış ama şaşırtıcı olmayan nedenlerle yıkamamıştır.

Dış politika pratikleri farklı politik seçenekler ve ödünler vasıtasıyla oluşturulmaktadır. Bunlardan pragmatizmi önceleyen bazıları etik ideallerle ve feminist prensiplerle çelişebilmektedir. Suudi Arabistan krizinde yaşananların dışında bir diğer çelişki İsveç'in göçmen politikasına dair yaptığı düzenlemelerdir. Kendisini insani süper güç olarak tanımlayan İsveç, 2015 yılında 160 bin mülteciyi ülkesine kabul etmiştir. Fakat bu kabul bir dönüm noktası olmuş, bu noktadan sonra İsveç, göçmenleri çok ağır kısıtlamalar ve sınır kontrollerine maruz bırakmıştır. Örneğin eşleri İsveç'e ulaşan Ortadoğu'daki kadınlar, İsveç'e giriş yapabilmek için gereken kimlik belgelerinden yoksun olduklarından mülteci kamplarında mahsur kalmışlardır. 2015 yılında İsveç'e giriş yapan mültecilerin yüzde 70'i erkektir ve İsveç'in

---

¹⁹⁰ Adam Taylor, a.g.m.

kısıtlamaları yüzünden eşlerini ve çocuklarını İsveç'e getirememektedir.¹⁹¹ Postkolonyal feminizm çerçevesinde küresel kız kardeşlik kavramı, feminist dış politika söylemine rağmen sekteye uğramıştır. Zira kadın haklarına dair politikalar yürüten İsveç, Üçüncü Dünya kadınlarını ve onların savaşlar nedeniyle yaşadıkları sorunları görmezden gelerek göçmen krizi sırasında başarısız olmuştur. Feminist dış politikaya yönelik diğer bir itiraz, feminist dış politikanın yumuşak güçle alakalı olarak saldırganlıkla, ekstrem güvenlik konularıyla ve ulus aşırı terör örgütleri, düşman devletler gibi aktörlerin sebep olduğu tehditlerle uğraşmakta yetersiz olabileceği konusundadır. Fakat daha önce belirtildiği gibi, feminist dış politika yumuşak güç ve sert gücü kullanma arasındaki pragmatizmi desteklemektedir. Bununla birlikte feminist dış politika, savaş bölgelerindeki kadın ve erkeklerin haklarının korunması ve yardımların sağlanması durumlarında güç kullanımını göz ardı etmemektedir.¹⁹²

Çelişkilerine rağmen feminist dış politikanın, iyi ya da kötü olmanın ötesinde feminizmin tarihsel, kuramsal ve eylemsel gelişimi gözönüne alındığında farklı bir politika olduğu söylenebilir. İsveç dış politikasında BM merkezi bir role sahiptir. İsveç hükümeti, 2017 yılında BM Güvenlik Konseyi'nde bir yer edinmeyi hedeflemektedir. Zira global problemlerin global çözümlere ihtiyacı olduğu fikri benimsenmektedir. BM'nin İsveçli eski Genel Sekreteri Dag Hammarskjöld, BM'nin dünyayı bir cennet haline getirmediğini fakat cehenneme dönmesini engellediğini belirtmiştir.¹⁹³ İsveç'in BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyesi olma ihtimali, güdeceği varsayılan feminist dış politika aracılığı ile dünyanın cehenneme dönmesini engelleme girişimlerine önemli katkı sunacağı varsayılabilir. Bununla birlikte feminist dış politika henüz durağan ya da tanımlanmaya hazır bir yapı arz etmemektedir. Çünkü yapılan eylemler ve bu eylemlere yönelik perspektifler, feminist dış politikayı dinamik tutmakta ve ortaya çıkan koşullara uygun normatif yanıtlar verebilme çabası ile sürekli yenilenmektedir.

---

¹⁹¹ EIA Interview with Karin Aggestam on Sweden's Feminist Foreign Policy, <https://www.ethicsandinternationalaffairs.org/2016/eia-interview-karin-aggestam-swedens-feminist-foreign-policy/>. Erişim Tarihi: 11.01.2017

¹⁹² Karin Aggestam and Annika Bergman-Rosamond, a.g.m

¹⁹³ David Crouch, Sweden's Foreign Minister Unrepentant Over Saudi Flogging Row, The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2015/jun/08/swedens-foreign-minister-unrepentant-over-saudi-flogging-row>. Erişim Tarihi: 13.01.2017

SONUÇ

Feminist teorisyen Jean Bethke Elshtain, Latince’de güç anlamında kullanılan *potestas* (*eril*) ve *potentia* (*dişil*) kavramlarının gücün cinsiyetlendirilmiş temsiline uygun olduğunu söyler. Latince’nin tarihsel kullanımı içinde *potestas*’ın gücün resmi yöneticileri olarak erkeklerle, *potentia*’nın da gücün gayri resmi temsilcileri olarak kadınlarla özdeşleştirilmesini eleştirmiştir. Ona göre bu güç hiyerarşisi reddedilmeli ve kadınların da *potestas* içerisinde görülebileceği bir düzen yaratılmalıdır.¹⁹⁴ Feminist teori, *potestas* ile tanımlanmış güvenlik konusunda Uluslararası İlişkiler’in sadece devleti analiz birimi olarak değerlendirdiğini, devletin içerisindeki aktörlerin göz ardı edildiğini vurgulamıştır. Devletin güvenlik sağlarken kadınların güvenliğini hesaba katmamasını eleştirmiş, toplumsal cinsiyetin analiz birimi olarak incelenmesini talep etmiştir. Ayrıca savaş kararının alınmasında nadir olarak kadınlar yer alırken, savaşın sonuçlarından en fazla kadınların etkilendiğini de ampirik olarak ortaya koymuştur. Aynı şekilde savaş sonrasındaki barış sürecinde de kadınlar dışlanmış; ihtiyaçları ve istekleri göz ardı edilmiştir. 1990-2010 yılları arasında imzalanan 585 barış antlaşmasının sadece 92 tanesi kadınları dahil eder.¹⁹⁵ Feminist perspektif, savaşın sebeplerinden çok savaşın etkileri üzerinde durmuş ve barış inşa sürecine daha fazla kadının katılımı için faaliyetler bulunmuştur. Bu amaca yönelik bilinen en somut çalışmalar BM tarafından düzenlenen uluslararası kadın konferansları, kadınların anayasası olarak nitelendirilen Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), BM Güvenlik Konseyi’nce alınan 1325 Sayılı Karar ve onu takiben alınan 1820 ve 1889 Sayılı Kararlar’dır. Bu çalışmaları içselleştirerek tarihte

---

¹⁹⁴ Jean Bethke Elshtain, *Feminist Sorgulama ve Uluslararası İlişkiler*, Çev.:Merve Dilber, Michael W. Doyle & G.John Ikenberry (ed.), *Uluslararası İlişkiler Teorisinde Yeni Düşünce*, Çev. : Emre Çıtak, Beta Yayınlar, İstanbul, 2015. 85-86

¹⁹⁵ Gunhild Wallin, *Defining Sweden's Feminist Foreign Policy*, <http://www.nordiclabourjournal.org/i-fokus/in-focus-2016/gender-equality-in-war-and-peace/article.2016-03-03.3081991014>. Erişim Tarihi: 15.01.2017

devlet düzeyinde atılan ilk somut adım ise İsveç'te 2014 yılında yapılan genel seçimler sonucunda iktidara gelen hükümetin kendisini feminist olarak nitelendirmesi ve feminist dış politika söylemini ilan etmesi olmuştur. Feminist dış politika, dünya siyasi tarihinde bir ilk olma özelliğini taşımaktadır.

Feminist dış politika, bütün siyasi alanlarda ve bütün çalışmalarda toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bakış açılarının geliştirilmesi taahhüdünde bulunmaktadır. BM Güvenlik Konseyi'nin 1325 Sayılı Kararı doğrultusunda şekillenen feminist dış politika söylemi, kadınların barış sürecine aktif bir şekilde katılmasını hedeflemektedir. Ana gündemi, kadınların yüksek politika alanlarında temsilleri artırılması, kadın haklarının korunması, küresel gelirlerin ve doğal kaynakların eşit şekilde paylaşımı şeklinde sıralanmaktadır. İsveç, feminist dış politikasını aynı zamanda ülke içinde toplumsal cinsiyet eşitliğine dair yasal düzenlemelerle desteklemektedir. Bu şekilde yerleşik erkek egemen yapıların toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde dönüştürülmesi hedeflenmektedir. Feminist dış politika söylemi, feminist teorinin gelişim süreci gözönünde bulundurulduğunda olumlu bir gelişme olarak kabul edilse de her politik uygulama alanında olduğu gibi kendi içinde tutarsızlıkları mevcuttur. Örneğin bir yandan çatışmaları önleme, buna dair uluslararası eylemleri destekleme ve önleyici diplomasinin taraftarı olan İsveç, diğer yandan dünyanın lider silah ihracatçısı olarak bilinmektedir. Dolayısıyla Suudi Arabistan'daki insan hakları ihlallerini eleştiren İsveç'in, dünyanın en bilinen petrol ihracatçısı ve Ortadoğu'nun önemli aktörü Suudi Arabistan'la arasındaki silah ticareti sebebiyle, yaşanan diplomatik krizde geri adım atması dış politikadaki söylemle eylem arasındaki tutarsızlığın bir başka göstergesi olarak kabul edilmektedir. Öte yandan İsveç, göçmen politikası ile de dış politikasıyla uyumsuz bir davranış sergilemiştir. Getirdiği sıkı kısıtlamalar ve yasal düzenlemelerle, eşleri girdiği halde mülteci kadınlar İsveç'e giriş yapamamaktadır. Bunun yanı sıra dış politikadaki feminist duruş, mevcut Uluslararası İlişkiler içerisinde gerçeklikten uzak ve idealist olarak değerlendirilmektedir. Robert Egnell'e göre, feminist perspektif real-politik güç mücadelesinde tecrübesiz kalmaktadır. Diplomatik toplumlar içerisinde, karşı tarafla bir ihtilaf yaşanmaması için kelimeler özenle seçilmektedir. Bu nedenle kışkırtıcı olduğu ve erkeklere karşı bir duruşa işaret ettiğinden "feminizm" kelimesinden

kaçınılmaktadır.¹⁹⁶ Toplumsal cinsiyet eşitliğini savunan birçok ülke feminist terminolojiyi kullanmaktan imtina etmektedir. Feminizm yerine başka bir terim kullanılmasının daha stratejik olup olmadığına dair bir soruya İsveç Dışişleri Bakanı Margot Wallström, feminist terminolojiden rahatsız olunuyorsa onun yerine toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının kullanılabileceği şeklinde cevap vermiştir. Ayrıca feminizmin uygun bir terim olduğunu, bunun tamamen kadınların küresel ve sistematik olarak ikinci planda tutulmalarıyla ilgili olduğunu savunmuştur.¹⁹⁷ Uygulamada olan bir dış politika karakterinin açıkça feminist olarak nitelendirilmesi feminist teoriden destek alan küresel kadın hareketi için istisnai ama tarihsel bir gelişmedir.

1980'lerden sonra uluslararası ve sivil toplum örgütleri çatısı altında olduğu kadar devletler bünyesinde de disiplinde kendini iyice hissettiren feminist yaklaşım, yıllar geçtikçe somut sonuçlara ulaşmaktadır. Cinsiyete dayalı ayrımcılığın önlenmesini ve kadınların ikincil konumlarını düzeltmeyi hedefleyen feminizm, hayatın her alanında kadınların varlığını arttırarak tüm dünya siyasetine hakim mevcut ataerkil sistemi dönüştürmeye çabalamaktadır. Dünyadaki devlet başkanlarının yüzde 90'ının, üst düzey bakanların yüzde 83'ünün, büyükelçilerin yüzde 85'inin, parlamento sistemlerindeki vekillerin yüzde 78'inin erkek olduğu göz önüne alındığında feminist bir dönüşümün gerekliliği daha da belirgin hale gelmektedir.¹⁹⁸ 2014 yılından sonra İsveç'in benimsediği feminist dış politika bu dönüşümü gerçekleştirmek adına atılan somut bir adım olarak benimsenmektedir. Feminist söylemle uyuşmayan bazı dış politika faaliyetleri olsa da, İsveç'in bu girişimi feminist uluslararası ilişkiler açısından umut vadeden bir gelişme olarak kabul edilmektedir.

---

¹⁹⁶ Jenny Nordberg, a.g.m, içinde alıntılanmıştır.

¹⁹⁷ Ibid.

¹⁹⁸ UN Women, "Facts and Figures: Leadership and Political Representation,"2015, Impact World Champion Leader," www.unwomen.org/en/what-we-do/leadership-and-political-participation/facts-and-figures. Erişim Tarihi: 05.01.2017

KAYNAKÇA

- 15:57 – *Time For Pay All Day!* , <http://sverigeskvinnolobby.se/en/project/1552-campaign-on-the-gender-pay-gap/>. Erişim Tarihi: 11.01.2017
- Aggestam Karin and Bergman-Rosamond Annika, *Swedish Feminist Foreign Policy in the Making: Ethics, Politics, and Gender*, <https://www.ethicsandinternationalaffairs.org/2016/swedish-feminist-foreign-policy-in-the-making-ethics-politics-and-gender/>. Erişim Tarihi: 11.01.2017
- Ağcan, Ali Muhammed (2016), Sosyal Bilimler Felsefesi ve Uluslararası İlişkiler Teorisi, Evren Balta (ed.) , *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Akgül, Çiğdem (2011) *Militarizmin Cinsiyetçi Suretleri: Devlet, Ordu ve Toplumsal Cinsiyet*, Dipnot Yayınları, Ankara.
- Aktaş, Gül (2013) *Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak*, Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 30, Sayı: 1.
- Arat, Necla (2010) *Feminizmin ABC'si*, Say Yayınları, İstanbul.
- Arslan, Gülay (2004) *Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme / Öngörülen Haklar ve Öngörülen Usuller*, İÜHF. C. LXII, S. 1-2, 3-43.
- Ataman, Muhittin (2012) *Feminist Yaklaşımlar ve Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Tayyar Arı (der.), *Uluslararası İlişkilerde Postmodern Analizler-1*, MKM Yayınları, Bursa.
- Ataman, Muhittin (2009) *Feminizm: Geleneksel Uluslararası İlişkiler Teorilerine Alternatif Yaklaşımlar Demeti*, Alternatif Politika, Cilt. 1, Sayı. 1.
- Ayata, Gökçeçiçek, Dilek Sevinç Eryılmaz, Oder Bertil Emrah (2010) *Kadın Hakları: Uluslararası Hukuk ve Uygulama*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Aydemir Dilek ve Aydemir, Elvan (2011) *Türk Siyasetinde Kadın: Çok Oluyoruz*, USAK Sosyal Araştırmalar Merkezi, USAK Raporları, No: 11-05.

- Aydın, Mustafa (1996) *Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt:51, Sayı:1.
- BBC Türkçe, *UNICEF: 2,4 Milyon Suriyeli Çocuk Mülteci Var*, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/03/160314_unicef_suriye_rapor. Erişim Tarihi: 11.01.2017
- Bekarca, Şen Asiye & Vural, Cem (2014) *Suriye İç Savaşında Göç ve Kadın*, Yaratıcı Drama Dergisi, Cilt 9, Sayı 17.
- Berktaş, Fatmagül (1995) *Feministler Olmasa Dünya Bugün Burada Olmazdı*, Cumhuriyet Dergi, Sayı: 497.
- Blanchard, E. M (2003) *Gender, International Relations, and the Development of Feminist Security Theory*, Signs: Journal of Women Culture and Society.
- Caporaso, A. J (2008) *Continuity and Change In The Westphalian Order*, Blackwell Publishers, Oxford.
- Christensen, Christian *Every Country Needs A Political Party Like Sweden's Feminist Initiative*. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2014/sep/12/sweden-election-political-party-feminist-initiative>. Erişim tarihi: 11.01.2017
- Cixous Helene and Clement Catherine (1986) *Sorties, in The Newly Born Woman*, trans.: Betsy Wing, Minneapolis: University of Minneapolis Press.
- Claude, Kajsa (2010) *İsveç Örneği: Fuhuşu ve Cinsel Amaçlı İnsan Ticaretini Başladığı Yerde Durdurmak*, Çev: Turhan Kayaoğlu, İsveç Enstitüsü. <https://eng.si.se/wp-content/uploads/sites/4/2013/02/Targeting-The-Sex-Buyer-Turkish.pdf>.
- Clinton reviews Henry Kissinger's 'World Order', https://www.washingtonpost.com/opinions/hillary-clinton-reviews-henry-kissingers-world-order/2014/09/04/b280c654-31ea-11e4-8f02-03c644b2d7d0_story.html?utm_term=.50170cc7918d. Erişim Tarihi: 11.01.2017
- Clinton, Hillary, *Keynote Address at the International Crisis Group's 'In Pursuit of Peace' Award Dinner*, New York, December 16, 2011, www.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2011/12/178967.htm. Erişim Tarihi: 11.01.2017
- Copelon, Rhonda (1998) Surfacing Gender, L. A. Lorentzen J. Turpin (ed.), *The Women and War Reader*, New York University Press, New York.
- Cox, W. Robert (1981) *Social Forces, State and World Orders: Beyond International Relations Theory*, Millennium: Journal of International Studies.
- Crouch, David, *Sweden's Foreign Minister Unrepentant Over Saudi Flogging Row* <https://www.theguardian.com/world/2015/jun/08/swedens-foreign-minister-unrepentant-over-saudi-flogging-row>. Erişim Tarihi: 13.01.2017

- Çalışlar, Oral ve Uçkan, Gürkan (1997) *Kadınların İsveç'i*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Daddow, Oliver (2010) *International Relations Theory*, Sage, Londra.
- EIA Interview with Karin Aggestam on Sweden's Feminist Foreign Policy, <https://www.ethicsandinternationalaffairs.org/2016/eia-interview-karin-aggestam-swedens-feminist-foreign-policy/>. Erişim Tarihi: 11.01.2017
- Dowd, Maureen, *When Hillary Clinton Killed Feminism*, <https://www.nytimes.com/2016/02/14/opinion/sunday/when-hillary-clinton-killed-feminism.html>. Erişim Tarihi: 11.01.2017
- Eken, Evren Mehmet (2015), Feminizm, Maskülinite ve Uluslararası İlişkiler Teorisi: Uluslararası Siyasetin Toplumsal Cinsiyeti, Ramazan Gözen (der.), *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Elshtain, Bethke Jean (2015) *Feminist Sorgulama ve Uluslararası İlişkiler*, Çev.: Merve Dilber, Michael W. Doyle & G. John Ikenberry (ed.), *Uluslararası İlişkiler Teorisinde Yeni Düşünce*, Çev. : Emre Çıtak, Beta Yayınlar, İstanbul.
- Emeklier, Bilgehan (2011) *Uluslararası İlişkiler Disiplininde Epistemolojik Paradigma Tartışmaları: Postpozitif Kuramlar*, Bilge Strateji, Cilt 3, Sayı 4.
- Enloe, Cynthia (2003) *Muzlar, Plajlar ve Askeri Üsler: Feminist Bakış Açısından Uluslararası Siyaset*, Çev: Berna Kurt & Ece Aydın, Çitlembik Yayınları, İstanbul.
- Evans, Graham & Newnham, Jeffrey (2007) *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Çev: H.Ahsen Utku, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul.
- Freidenvall, Lenita (2015) Women's Descriptive and Substantive Representation in Nordic Politics, Wilhelm Hofmeister & Megha Sarmah & Dilpreet Kaur (ed.), *Women, Policy and Political Leadership Regional Perspectives in Today's World*, Singapore: Konrad-Adenauer Stiftung,
- Gelb, Joyce (1990) *Feminism and Politics; A Comparative Perspective*, University of California Press, Berkeley.
- Gilman, Perkins Charlotte (1999) *His Religion and Hers*, Westport, Conn, 1923. 114
- Goldstein, International Relations, New York: Longman.
- Government Offices of Sweden, *Gender Equality Policy In Sweden*, <http://www.government.se/4afec2/contentassets/efcc5a15ef154522a872d8e46ad69148/161219-infokit-uppdatering2.pdf>. Erişim Tarihi: 11.01.2017
- Grotius, Hugo (1967) *Savaş ve Barış Hukuku*, çev: Seha L. Meray, Ankara Üniversitesi Basımevi.

- Gümüş, Burak (2015), *Feminist Açıdan AKP'nin Dış Politikası*, Sibel Turan ve Nergiz Özkural Köroğlu (ed.), *Uluslararası İlişkilerde Teoriden Pratiğe Güncel Yaklaşımlar*, Dora Yayınları, Bursa.
- Hansen, Lene, *Gender, Nation, Rape: Bosnia and the Construction of Security*, *International Feminist Journal of Politics* 3(1),
- Harding, Sandra (1989), *The Instability of the Analytical Categories of Feminist Theory*, M. Malson et. al. (der.), *Feminist Theory in Practice and Process*, Chicago, The University of Chicago Press.
- Hoogensen G. and S. Rottem, S. V. (2004) *Gender Identity and the Subject of Security*, *Security Dialogue*, 35/2.
- Hooper, Charlotte (2001) *Manly States: Masculinities, International Relations, and Gender Politics*, Columbia University Press.
- Hudson, M. Valerie, *What Sex Means For World Peace* <http://foreignpolicy.com/2012/04/24/what-sex-means-for-world-peace/>.
Erişim Tarihi: 11.01.2017
- Jackson, Robert and Sorenson, George (1999) *Introduction to International Relations*, New York, Oxford University Press.
- Kaya, Sezgin, *Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar*, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 63, Sayı: 3.
- Kaygusuz, Özlem (2016) *Egemenlik ve Vestfalyan Düzen*, Evren Balta (ed.), *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Keohane, Robert (1998) *Beyond Dichotomy: Conversations Between International Relations and Feminist Theory*, *International Studies Quarterly*, Cilt 42, Sayı 1.
- Kolasi, Klevis (2013) *Soğuk Savaş'ın Barışçıl Olarak Sona Ermesi ve Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 68, No. 2.
- Koyuncu, Aydın Çiğdem (2012) *Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Açısından Güvenlik Konusunun Analizi*, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt:67, No:1.
- Kristeva, Julia (1982), *Women's Time*, trans.: Alice Jardine and Harry Blake, *Signs: Journal of Woman in Culture and Society*, Vol:7, No:1.
- Landfried, Christine (2014), *Women in Politics: What Difference Does it Make?*, Christiane Lemke (ed.), *Women In Leadership: Can Women Have It All?*, Working Papers 2014 Max Weber Conference, New York University.
- Lemke, Christiane (2014), *Women In Leadership Positions: Can Women Have It All?* Introductory Remarks, Christiane Lemke (ed.), *Women In Leadership: Can*

Women Have It All? , Working Papers 2014 Max Weber Conference, New York University

Levy, Jack & Thompson, William (2010) *Causes of War*, Oxford: Wiley.

Lundin, Emma, *Feminist Initiative's Strong Showing In The Swedish Elections Puts Pressure On Mainstream Parties*, <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/womens-blog/2014/sep/15/feminist-initiative-swedish-elections-gender-equality>. Erişim Tarihi: 11.01.2017

Mervis, Sungura (2013) *The Relationship Between Democracy and Women Participation in Politics*, Journal of Public Administration and Governance, 3/1.

Moroğlu, Nazan (2010) *Kadınların İnsan Hakları Sözleşmesi*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.

Nordberg, Jenny, *Who's Afraid Of A Feminist Foreign Policy?* <http://www.newyorker.com/news/news-desk/swedens-feminist-foreign-minister>. Erişim Tarihi: 11.01.2017

Owens, Charlotte, *Sweden Leads Political Thought With A Feminist Foreign Policy* <http://theowp.org/reports/sweden-leads-political-thought-with-a-feminist-foreign-policy/>. Erişim Tarihi: 21.01.2017

Öğüt, Hande, *Feminizmi Savunurken Feminizmi Savuşturmak* http://t24.com.tr/k24/yazi/feminizmi-savunurken-feminizmi-savusturmak,511#_ftnref. Erişim Tarihi: 11.01.2017

Öktem, Ülker (2003) *John Locke ve George Berkeley'in Kesin Bilgi Anlayışı*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi 43,2.

Özlük, Erdem (2009) *Uluslararası İlişkiler Disiplininin Soy Kütüğü*, SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, No:17.

Pazarcı, Hüseyin (2005) *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 2. Kitap, 8. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.

Pells, Rachael, *Greenham Common Peace Camp: Remembering One Of History's Most Famous Feminist Protests 35 Years On*, <http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/greenham-common-women-peace-camp-35-years-on-nuclear-weapons-feminism-a7040011.html>. Erişim Tarihi: 11.01.2017

Popper, Karl (1994) *Açık Toplum ve Düşmanları*, Çev: Harun Rızatepe, Cilt: II, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Reese, Lyn, *Women Winners Of The Nobel Peace Prize* <http://www.womeninworldhistory.com/contemporary-03.html>. Erişim Tarihi: 02.12.2016

Sancar, Serpil (2009), *Erkeklik: İmkansız İktidar*, Metis Yayınları, İstanbul.

- Savage, Maddy, *Sweden Reveals New 'Feminist' Cabinet*, <http://www.thelocal.se/20141003/live-blog-lofven-cabinet>. Erişim Tarihi: 20.02.2017
- Shah, Bina, *Breaking Up The Boys Club: All Foreign Policy Should Be Feminist Foreign Policy*, <https://qz.com/377772/all-foreign-policy-should-be-feminist-foreign-policy/> Erişim Tarihi: 12.01.2017
- Sjoberg, Laura (2015) *Toplumsal Cinsiyet, Savaş ve atışma: Savaşın Feminist Teorisi*, ev: Onur Aydın, Altın Bilek Yayınları, İstanbul.
- Slyvester, Christine (2002) *Feminist International Relations: An Unfinished Journey*, Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Slyvester, Christine (1994) *Feminist Theory and International Relations in Postmodern Era*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Smith, Adam (2016) Uluslararası İlişkiler Teorisinde eşitlilik ve Disiplinerlik, Tim Dunne, Milja Kurki, Steve Smith (ed.) *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, ev: zge Kelekçi, Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları.
- Spivak, Chakravorty Gayatri (1988) "Can the Subaltern Speak?", C Nelson ve L Grossberg (der.), *Marxism and The Interpretation of Culture*, Chicago: University of Illinois Press
- Swedish Fathers To Get Third Month Of Paid Paternity Leave*, <https://www.theguardian.com/world/2015/may/28/swedish-fathers-paid-paternity-parental-leave>. Erişim Tarihi: 12.01.2017
- Swedish Feminists Burn Cash in Wage Equality Protest*, <http://www.bbc.com/news/10526907>. Erişim Tarihi: 11.01.2017
- şahin, Meryem ve Gültekin, Mücahit (2014), *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Dayalı Politika Uygulayan lkelerde Kadın Ve Aile*, Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Araştırmalar Merkezi Yayınları, İstanbul.
- şatana, S. Nil, *Uluslararası İlişkilerde Bilimsellik, Metodoloji ve Yöntem*, Uluslararası İlişkiler, Cilt 12, Sayı 46.
- T.C Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı / Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Birleşmiş Milletler. <http://kadininstatusu.aile.gov.tr/kaynak/ulusarasi-belgelerkuruluslar/uluslararasi-kuruluslar/birlesmis-milletler>. Erişim Tarihi: 05.01.2017
- Taşkın, Ali, *Immanuel Kant'da Bilginin Kaynağı Problemi*, <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/347.pdf>. Erişim Tarihi: 01.11.2016
- Taylor, Adam, *Sweden's Subtly Radical 'Feminist' Foreign Policy Is Causing A Stir*, <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/10/07/swedens->

subtly-radical-feminist-foreign-policy-is-causing-a-stir/?utm_term=.0d49a2ffa240. Erişim Tarihi: 11.01.2017

Terrify, Terry (1999) *Security Studies Today*, Cambridge: Polity Press.

Terzioğlu, Süleyman Sırrı (2013) *Uluslararası Hukuk Açısından Türkmenistan'ın Daimî Tarafsızlık Statüsü*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 14, Sayı: 2.

Thorburn, Diana (2000) *Feminism Meets International Relations*, SAIS Review, c.20, n.2.

Tickner J. Ann ve Sjoberg, Laura (2016), *Feminizm*, Tim Dunne & Milja Kurki & Steve Smith (ed.), *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Çev: Özge Kelekçi, Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları, İstanbul.

Tickner, J. Ann (2011), *Feminizm*, Martin Griffiths & Steven C. Roach & M. Scott Salamon (ed.), *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler*, çev: CESRAN, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Tickner, J. Ann (1991) Hans Morgenthau's Principles of Political Realism: A Feminist Reformulation, Rebecca Grant and Kathleen Newland (ed.), *Gender and International Relations*, Open Univ. Press.

Tickner, J. Ann (1999) *Searching For The Princess? Feminist Perspectives in International Relations*, Harvard International Review, 21/4.

Tong, Rosemarie Putnam (2006) *Feminist Düşünce*, Çev: Zafer Cirhinlioğlu, Gündoğan Yayınları, İstanbul.

True, Jaquie (2012), *Feminizm*, Scott Burchill, Andrew Linklater, Richard Devetak, Jack Donnelly, Terry Nardin, Matthew Peterson, Christian Reus-Smit, Jacqui True (ed.), *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Çev: Ali Aslan ve Muhammed Ali Ağcan, Küre Yayınları, İstanbul.

TUSİAD & KAGİDER (2008) *Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler Ve Çözüm Önerileri*, <http://akgul.bilkent.edu.tr/Tusiad/KADINRAPOR.pdf>. Erişim Tarihi:11.01.2017

Tür Özlem ve Koyuncu, Aydın Çiğdem (2016), *Uluslararası İlişkilerde Toplumsal Cinsiyet*, Evren Balta (ed.), *Küresel Siyasete Giriş*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Türk, Bahadır Hasan (2008), *Eril Tahakkümü Yeniden Düşünmek: Erkeklik Çalışmaları İçin Bir İmkan Olarak Pierre Bourdieu*, Toplum ve Bilim Dergisi, Sayı:112, İletişim Yayınları, İstanbul.

UN Women, Facts and Figures: Leadership and Political Representation, Impact World Champion Leader, www.unwomen.org/en/what-we-do/leadership-and-political-participation/facts-and-figures. Erişim Tarihi: 05.01.2017

- Vickers, Jill (2006), *Some Methodological and Conceptual Issues in Connecting Feminism with Nationhood and Nationalism*, International Journal of Politics, 8/1.
- Wade, C. Francis, *On Violence*, The Journal of Philosophy, vol:68, No:12
- Wallin, Gunhild, *Defining Sweden's Feminist Foreign Policy*, <http://www.nordiclabourjournal.org/i-fokus/in-focus-2016/gender-equality-in-war-and-peace/article.2016-03-03.3081991014>. Erişim Tarihi: 15.01.2017
- Wängnerud, Lena and Sundell, Anders (2012) *Do politics matter? Women in Swedish Local Elected Assemblies 1970–2010 and Gender Equality in Outcomes*, 4 European Political Science Review.
- Wibben, T. R. Annick (2016) *Güvenliğe Feminist Yaklaşımların Değeri Nedir?* , Analist Dergisi, Yıl:5, Sayı:61.
- Wibben, T. R. Annick (2009) *Who Do We Think We Are?*, Jenny Edkins ve Maja Zehfuss (der.), *Global Politics: A New Introduction*, Taylor & Francis, New York.
- Withworth, Sandra (2004) *Men, Militarism and Peacekeeping: A Gendered Analysis*, Boulder, CO, Londra.
- Wolfers, Arnold (1952) *National Security as an Ambiguous Symbol*, Political Science Quarterly, 67 (4).
- Wollstonecraft, Mary (1975) *A Vindication of the Rights of Woman*, Baltimore: Penguin.
- Yılmaz, Oktay Berrin (2015) *Feminizm ve Uluslararası Örgütler: Kadın Hareketinin Bir Kazanımı Olarak Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)*, Sibel Turan ve Nergiz Özkural Köroğlu (ed.), *Uluslararası İlişkilerde Teoriden Pratiğe Güncel Yaklaşımlar*, Dora Yayıncılık.
- Yöney, Sevgi (1996) *Uluslararası İlişkiler, Feminizm ve Türkiye*, Faruk Sönmezoğlu (der.), *Değişen Dünya ve Türkiye*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

EKLER

EK-1: ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Soyisim, İsim : Biter, İlkin Tuğçe
Uyruğu : T.C
Doğum Tarihi ve Yeri : 02.06.1989 - Ankara
Medeni Hali : Bekar
Tel : 0537 054 8226
E-Posta : ilkimtugcebiter@gmail.com

EĞİTİM

DERECE	KURUM	MEZUNİYET TARİHİ
Lisans	Gazi Üniv. İ.İ.B.F.	2012
Lise	Adem Tolunay Anadolu Lisesi	2007

YABANCI DİL

İngilizce – Orta Seviyede

HOBİLER

Klasik müzik, Opera, Sinema, Edebiyat